

Almanak graet gant F.M. LUZEL

ALMANAK

BREIZ-IZE

Grêt evit ann Dud diwar ar Meaz

EVIT

AR BLAVEZ BISEOST 1872

8

Guennek

A GAVER EN TI :

J. ROBERT, E BREST,
Streat St. Eozen (Yves) 41

GADREAU, E BREST,
Streat ar Ramp, 55.

J. SALAUN, E KEMPER
Streat Kereon, 56.

40

Centimes

A GAVER EN TI :

ALEXANDRE LÉDAN,
E Montroulez.

TH. CLAIRET,
E Kemperle.

INTANVES AR GOFFIC
E Lanhuon.

E BREST

LAKEED E GWASKERES GANT J.-P. GADREAU

Streat ar Ramp, 55.

ALMANAK

Grêt evit ann Dud diwar ar Meaz

EVIT

AR BLAVEZ BISEOST 1872

8

Guennek

A GAVER EN TI :

J. ROBERT, E BREST,
Streat St-Eozen (Yves) 41

GADREAU, E BREST,
Streat ar Ramp, 55.

J. SALAUN, E KEMPER
Streat Kereon, 56.

40

Centimes

A GAVER EN TI :

ALEXANDRE LÉDAN,
E Montroulez.

TH. CLAIRET,
E Kemperle.

INTANVES AR GOFFIC
E Lanhuon.

E BREST

LAKEED E GWASKERES GANT J.-P. GADREAU

Streat ar Ramp, 55.

UR GIR ARAOK

Tud diwar ar meaz, Bretoned, ma mignoned,

Al levrig man a zo grêtewidoc'h : lennet anezhan, eta, ha na golfet ket hoc'h amzer, ha n'ho pezo goude tamm keuz, a gredan. Kavoud a refet en-han meur a dra vad da c'houzoud diwar-benn ho labouriou, ho iec'het hag hini ho loened; hag iwe diwar-benn ar brezel diweza, hag ho kwiriou (droits) hag ho dleio (devoirs) en kever ho pro hag he lezenno. Kement-se holl na ouzoc'h ket, peurvuia, dre ma zo un niver braz ac'hanoc'h ha na ouzont ket lenn, hag iwe dre ma na eûz ket awalc'h a levrio mad etre daou dorn ar re ac'hanoc'h a oar lenn. Met diskit lenn da genta, hag al levrio mad a deuio iwe d'ho c'houlz, ni hen lavar d'ehoc'h.

Mar gwefec'h ar blijadur hag ann holl dreo a dalvoudêges a gav el levrio ann hini a oar lenn!

Met, evurusamant, mar zo kalz ac'hanoc'h ha na ouzont ket lenn, ho pugale a oufeo holl lenn, hep dale, rag ar Republik a devez grêt lezenno nevez war gement-se : ann holl vugale a c'halla mont d'ar skol bremaïg, ha na gousto netra d'ar re baour.

En kalz a diez lec'h na oar lenn nag ann tad, nag ar vamm, ar vugale, me oar vad, hec'h a d'ar skol, hag a ouzont lenn un neubeudig bennag; pe c'hoaz, a dra sur,

un amezek bennag hoc'h eûz hag a oar lenn ; ac'hanta, grêt lenn ann Almanach gant ho pugale, pe hoc'h amezek, ha selaouet mad ar pezh a zo lâret en-han.

Mar roomp d'ehoc'h ann ali da ziski holl lenn ha skriva en Gallek, na eo ket dre m'hon eûz c'hoant d'ho kwelet hoc'h ankoûat ar Brezonek : oh ! nann a-vad ! Dalc'het-mad bepred da iez koz ho tado ; hogen, disket iwe ar Gallek, abalamour ma kavfet muioc'h a levrio mad war bep-tra en Gallek eget en Brezonek, hag iwe dre ma 'z eo mad gouzoud ouspenn ur iez : ur Breton hag a oufeo he iez hag hini re C'hall, a vezo gwiziekoc'h eget ur Gall ha na oufeo nemet he iez.

Un almanak a zo ul levr hag a rinker da gaout en pep ti : mar hoc'h eûz c'hoant da c'hoûd en pe deiz euz ar miz ez hoc'h, pe-goulz eman ann deiz kenta ar miz da zont ; da be heur a sav hag a kuz bemdez ann heol hag al loar ; pe-goulz eman ur gouel bennag, evel Pask, sul ar Sakramant ; pe c'hoaz pegoulz a zo foar pe varc'had el lec'h-malec'h ; pe-goulz ema pardon ur sant bennag ; — digorret ann Almanak, hag e kavfet ebars kement-se holl.

Prenit eta *Almanak Breiz-Izel*, hag hen lennit ewidoc'h hag ewit ar re na ouzont ket lenn. Neubeud a dra e koust ; ewit eiz gwennek ho pezo en-han ur c'huzuiller hag ur mignon pehini a chommo ganheoc'h epad ar bloaz, hag a disko d'heoc'h, ha da re ho ti, meur a dra vad. Ann eiz gwennek-se n'ho pezo keuz d'ezhe bikenn : n'eo ket evel ann arc'hant a roët, siouas re alies, en hostalerio.

Ah ! mar galfemp ho lakaad da rei un tammig arc'hant bep-bloaz da brena ul levr mad bennag, el lec'h hen kas d'ann hostaleriou, d'ar gwerzerienn gwinn ha sitr, ha gwinnardant fall, evach ann lfern !

Amzeriou brudet (Epoques remarquables).

EVIT AR BLOAZ 1872.

Penn kenta euz ar bed. . . 5872	Kavadenn (invention) ar
Al livadenn vraz (le déluge) 4135	poultr.. 490
Ar penn kenta (fondation)	Kavadenn ann imprimiri. 429
a Rom. 2623	Kavadenn ann Ameriq. 378
Ginivelez Jezuz-Krist. . . . 1872	Breiz staget euz Franz. 338

ANN DAOUZEK DEIZIOU.

C'huevreur. 21, 23 et 24.	Gwengolo.. 18, 20 et 21.
Mae. 22, 24 et 25.	Miz Kerdu. 18, 20 et 21.

GOUELIOU MOBIL.

Septuagesim. 28 Gwenweur	Sul ar Pantekost. 19 Mae.
Merc'her al ludu. 14 C'huevreur	Sul ann Drindet. 26 Mae.
Pasq. 31 Meurs.	Gouel ar Zakra-
Rogationou. 6, 7 ha 8 Mae.	mant. 2 Ewen.
Ar Iaou-Basq (l'Ascension). 9 Mae.	Sul kenta ann az- vant. 1 ^{er} Kerdu.

AR PEVAR AMZER.

Ann Nevez-Amzer a zigor ann 20 a viz Meurz, da 7 h. 6 m. euz ar mintin. — *Equinox*.

Ann Hanv a zigor ar 21 a viz Ewen, da 3 h. 41 m. euz ar mintin.

Ann Diskar-Amzer (l'Automne), a zigor ann 22 a viz Gwengolo, da 0 h. 2 m. euz ann noz.

Ar Goanv a zigor ann 21 a viz Kerdu, da 0 h. 2 m. euz ann noz.

MOUGADENNOU (Eclipses).

Ann 22 a viz Mae, mougadenn a un darn al Loar, a vezo gwelet en Breiz.

Ar 6 a viz Ewen, mougadenn euz ann Heol, na vezo ket gwelet en Breiz.

Ar 15 a viz Du, mougadenn a un darn euz al Loar, a vezo gwelet en Breiz.

Ann 12 a viz Kerdu, mougadenn vraz euz ann Heol, na vezo ket gwelet en Breiz.

MAREOU BRAZ EUZ AR BLOAVEZ 1872.

Ar 15 a viz Gwenveur, — ann 10 a viz C'houevreur, — ann 10 a viz Meurz, — ann 24 a viz Ebrel, — ann 23 a viz Ewen, — ann 21 a viz Gouere, — ann 19 a viz Eost, — ann 18 a viz Gwengolo, — ann 3 a viz Here, — ann 2 a viz Du, — ann 31 a viz Kerdu.

GWENVEUR

Ann. deiz a gresk a 31 munut d'ar mintinn, ha 32 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun.	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 dilun	CIRCONCISION.	7 56	4 42	9 53	11 14
2 demerc'her	st Bazil, eskop.	7 56	4 43	11 3	11 32
3 demerc'her	sz Genovefa.	7 56	4 44	—	11 51
4 diziaou	st Rigobert.	7 56	4 45	0 45	0 40
5 degwener	sz Ameli.	7 55	4 46	1 30	0 31
6 desadorn	AR ROUANE.	7 55	4 47	2 48	0 55
7 DISUL	st Theodor.	7 55	4 48	4 9	1 25
8 dilun	st Lusian.	7 55	4 19	5 32	2 4
9 demerc'her	s. Juluan.	7 54	4 21	6 51	2 56
10 demerc'her	st Guillerm,	7 54	4 22	8 4	4 3
11 diziaou	sz Hortenz.	7 53	4 23	8 56	5 21
12 degwener	sz Cesarinn.	7 53	4 25	9 37	6 44
13 desadorn	Badeziant hor Zalver.	7 52	4 26	10 9	7 8
14 DISUL	st Hiler, eskop.	7 52	4 27	10 34	9 27
15 dilun	st Maur.	7 51	4 29	10 55	10 51
16 demerc'her	st Marcellus.	7 50	4 30	11 14	11 52
17 demerc'her	st nton.	7 49	4 32	11 33	—
18 diziaou	Kador sant Pér.	7 49	4 33	11 53	1 2
19 degwener	st Sulpiz.	7 48	4 35	0 15	2 11
20 desadorn	st Sebastian.	7 47	4 36	0 40	3 18
21 DISUL	sz Agnes.	7 46	4 38	1 40	4 23
22 dilun	st Visant.	7 45	4 39	1 46	5 25
23 demerc'her	st Ildefonz.	7 44	4 41	2 30	6 22
24 demerc'her	st Babylas.	7 43	4 42	3 23	7 11
25 diziaou	Conversion sant Paol	7 42	4 44	4 23	7 52
26 degwener	sz Paula.	7 41	4 45	5 28	8 26
27 desadorn	sz Angeliq.	7 39	4 47	6 36	8 54
28 DISUL	Septuagesim.	7 38	4 49	7 45	9 17
29 dilun	st Frances a Sal.	7 37	4 50	8 54	9 37
30 demerc'her	sz Martina.	7 36	4 52	10 4	9 56
31 demerc'her	sz Marcella.	7 34	4 54	11 16	10 45

Diweza karter ann 3, da 10 h. 8 m. euz ann noz.
Loar nevez ann 10, da 3 h. 7 m. euz an noz.
Karter kenta ar 17, da 0 h. 11 m. euz ann noz.
Ar c'han, pe loar vraz, ar 25, da 5 h. 24 m. euz ann noz.

C'HUEVREUR

Ann deiz a gresk a 46 munut d'ar mintinn, ha 54 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun.	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 diziaou	st Ignace.	7 33	4 55	—	10 35
2 degwener	AR C'HANDELOUR.	7 32	4 57	0 31	10 57
3 desadorn	st Blaise.	7 30	4 59	1 49	11 23
4 DISUL	Sexagesim.	7 29	5 0	3 9	11 57
5 dilun	sz Agatha.	7 27	5 2	4 27	0 41
6 demerc'her	st Wast.	7 26	5 3	5 39	1 39
7 demerc'her	st Amand.	7 24	5 5	6 40	2 50
8 diziaou	st Ian Maurienn.	7 23	5 7	7 28	4 11
9 degwener	sz Appollina, gwerc.	7 21	5 8	8 4	5 35
10 desadorn	sz Scholastiq, gwerc.	7 20	5 10	8 32	6 58
11 DISUL	Quinquagesim.	7 18	5 12	8 55	8 18
12 dilun	sz Eulali.	7 16	5 13	9 16	9 34
13 demerc'her	Meurs al lard.	7 15	5 15	9 36	10 46
14 demerc'her	Merc'her al ludu.	7 13	5 17	9 55	11 56
15 diziaou	st Onesim	7 11	5 18	10 16	—
16 degwener	st Sylvain.	7 9	5 20	10 40	1 5
17 desadorn	sz Marianna.	7 8	5 22	11 9	2 12
18 DISUL	Quadragesim.	7 6	5 23	11 43	3 16
19 dilun	st Gabriel.	7 4	5 25	0 25	4 15
20 demerc'her	st Eucher.	7 2	5 27	1 15	5 7
21 demerc'her	Ann 12 deizioù.	6 59	5 28	2 13	5 51
22 diziaou	Kador sant Pér.	6 58	5 30	3 17	6 27
23 degwener	sz Isabel.	6 57	5 31	4 24	6 56
24 desadorn	st Mathias.	6 55	5 33	5 34	7 21
25 DISUL	Reminiscere.	6 53	5 35	6 45	7 43
26 dilun	st Alexis.	6 51	5 36	7 56	8 2
27 demerc'her	sz Honorina.	6 49	5 38	9 8	8 20
28 demerc'her	st Romain.	6 47	5 40	10 22	8 39
29 diziaou	st Leandr.	6 46	5 41	11 41	9 0

Diweza karter ann 2, da 10 h. 19 m. euz ar mintinn.
Loar nevez ann 9, da 2 h. 1 m. euz ar mintinn.
Karter kenta, ar 16, da 6 h. 33 m. euz ar mintinn.
Ar c'han, pe loar vraz, ar 24, da 11 h. 6 m. euz ar mintinn.

MEURS

Ann deiz a gresk a 55 munut d'ar mintinn, ha 54 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun.	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 degwener	st Aubin.	6 45	5 44	—	9 24
2 desadorn	sz Camill.	6 43	5 43	0 56	9 54
3 DISUL	<i>Oeul.</i>	6 41	5 44	2 14	10 33
4 dilun	st Guenole.	6 39	5 46	3 27	11 25
5 demeurs.	st Drausin.	6 37	5 47	4 31	0 30
6 demerc'her	sz Colett.	6 35	5 49	5 21	1 45
7 diziaou	<i>Hanter ar Choreiz</i>	6 33	5 51	6 0	3 7
8 degwener	st Ian Doue.	6 31	5 52	6 31	4 29
9 desadorn	sz Franseza.	6 29	5 54	6 56	5 49
10 DISUL	<i>Lecture.</i>	6 27	5 55	7 17	2 7
11 dilun	st Constant.	6 25	5 57	7 37	8 23
12 demeurs	st Polyeuet.	6 23	5 59	7 57	9 37
13 demerc'her	sz Cunegond.	6 21	6 0	8 17	10 49
14 diziaou	sz Mathild.	6 19	6 1	8 39	11 59
15 degwener	st Abraham.	6 16	6 3	9 6	—
16 desadorn	sz Gertrud.	6 14	6 4	9 39	1 5
17 DISUL	<i>AR BASSION.</i>	6 12	6 6	10 19	2 7
18 dilun	st Alexandr.	6 10	6 7	11 6	3 2
19 demeurs	st Joseph.	6 8	6 9	0 1	3 49
20 demerc'her	st Joachim.	6 6	6 10	1 2	4 27
21 diziaou	st Beneat.	6 4	6 12	2 8	4 59
22 degwener	st Octav.	6 2	6 13	3 18	5 25
23 desadorn	st Victor.	6 0	6 15	4 30	5 47
24 DISUL	<i>SUL BLEUNIOU.</i>	5 58	6 16	5 42	6 7
25 dilun	st Herbland.	5 55	6 18	6 55	6 26
26 demeurs	st Ludger.	5 53	6 19	8 10	6 34
27 demerc'her	sz Lydia.	5 51	6 21	9 27	7 4
28 diziaou	st Contran.	5 49	6 22	10 46	7 28
29 degwener	<i>Gwener ar groaz.</i>	5 47	6 24	—	7 56
30 desadorn	sz Amede.	5 45	6 25	0 5	8 32
31 DISUL	<i>Pasq.</i>	5 43	6 27	1 20	9 49

Diweza karter ann 2, da 7 h. 38 m. euz ann noz.

L'ar nevez ann 9, da 1 h. 3 m. euz ann noz.

Karter kenta, ar 17, da 2 h. 35 m. euz ar mintinn.

Ar c'han, pe loar vraz, ar 25, da 1 h. 53 m. euz ar mintinn.

EBREL

Ann deiz a gresk a 50 munut d'ar mintinn, ha 50 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun.	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 dilun	st Hugues.	5 41	6 28	2 26	10 19
2 demeurs	st Franes a Baul.	5 39	6 30	3 20	11 29
3 demerc'her	st Richard.	5 37	6 31	4 2	0 47
4 diziaou	st Ambroez.	5 34	6 33	4 34	2 8
5 degwener	sz Irene.	5 32	6 34	4 59	3 28
6 desadorn	st Celestin.	5 30	6 36	5 21	4 45
7 DISUL	<i>QUASIMODO.</i>	5 28	6 37	5 41	6 1
8 dilun	st Gauthier.	5 26	6 39	5 59	7 15
9 demeurs	sz Mari Egyptianes.	5 24	6 41	6 18	8 28
10 demerc'her	sz Azeli.	5 22	6 42	6 40	9 40
11 diziaou	st Leon.	5 20	6 43	7 5	10 50
12 degwener	st Jul.	5 18	6 45	7 35	11 55
13 desadorn	st Marcellin.	5 16	6 46	8 11	—
14 DISUL	st Justin.	5 14	6 48	8 55	0 54
15 dilun	st Gouesnou.	5 12	6 50	9 48	1 44
16 demeurs	sz Fructu.	5 10	6 51	10 47	2 26
17 demerc'her	st Anicet.	5 8	6 52	11 52	3 0
18 diziaou	st Parfait.	5 6	6 54	1 0	3 28
19 degwener	st Leon.	5 4	6 55	2 10	3 51
20 desadorn	st Emmanuel.	5 2	6 56	3 21	4 11
21 DISUL	st Anselm.	5 0	6 58	4 34	4 30
22 dilun	st Opportuna.	4 58	7 0	5 50	4 48
23 demeurs	st Georges.	4 56	7 1	7 8	5 7
24 demerc'her	st Robart.	4 54	7 2	8 28	5 29
25 diziaou	st Marc.	4 52	7 4	9 49	5 56
27 degwener	st Clet.	4 50	7 5	11 9	6 30
27 desadorn	st Anthym.	4 49	7 7	—	7 14
28 DISUL	sz Prudence.	4 48	7 8	0 20	8 10
29 dilun	sz Antona.	4 46	7 10	1 19	9 18
30 demeurs	st Eutrop.	4 44	7 11	2 4	10 35

Diweza karter ann 1, da 2 h. 41 m. euz ar mintinn.—Loar nevez ann 8, da 0 h. 41 m. euz ar mintinn.—Karter kenta ar 15, da 10 h. 21 m. euz ann noz.—Ar c'han, pe loar vraz, ar 23, da 1 h. 47 m. euz ann noz.—Karter kenta, ann 30, da 8 h. 30 m. euz ar mintinn.

MAE

Ann deiz a gresk a 39 munut d'ar mintinn, la \$9 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao foar.	Kuz loar.
1 demerc'her	st Fulup.	4 42	7 13	2 38	11 55
2 diziaou	st Athanas.	4 44	7 14	3 5	4 44
3 degwener	sz Antonina.	4 37	7 46	3 27	2 31
4 desadorn	sz Mon.q.	4 39	7 48	3 47	3 46
5 DISUL	st Augustin.	4 35	7 19	4 5	4 59
6 dilun	Rogationou.	4 33	7 20	4 23	6 44
7 demeurs	st Stanislas.	4 32	7 22	4 43	7 23
8 demerc'her	Iun ha vijel.	4 31	7 23	5 6	8 34
9 diziaou.	Ar Iaoù Basq.	4 29	7 24	5 34	9 42
10 degwener	st Gordien.	4 28	7 25	6 7	10 44
11 desadorn	st Mamert.	4 26	7 27	6 48	11 38
12 DISUL	st Pancras.	4 25	7 29	7 37	—
13 dilun	st Servais.	4 24	7 30	8 34	0 24
14 demeurs	st Eram.	4 22	7 31	9 37	1 4
15 demerc'her	sz Delphina.	4 21	7 32	10 43	4 31
16 diziaou	st Honoré.	4 19	7 33	11 51	1 55
17 degwener	st Pascal.	4 18	7 35	1 0	2 15
18 desadorn	Iun ha vijel.	4 17	7 36	2 11	3 4
19 DISUL	Ar Pentekost	4 16	7 37	3 24	2 52
20 dilun	st Bernard.	4 15	7 39	4 41	3 40
21 demeurs	sz Virjini.	4 13	7 40	6 1	3 31
22 demerc'her	Ann 12 deizioù.	4 12	7 41	7 24	3 55
23 diziaou	st Didier.	4 11	7 42	8 48	4 25
24 degwener	sz Jannet.	4 10	7 43	10 6	5 5
25 desadorn	st Urbain.	4 9	7 44	11 42	5 58
26 DISUL	Ann Drindet.	4 8	7 46	—	7 04
27 dilun	st Hilder.	4 7	7 47	0 3	8 20
28 demeurs	st Maximin.	4 6	7 48	0 42	9 41
29 demerc'her	sz Emili.	4 6	7 49	1 11	11 2
30 diziaou	st Hubert	4 5	7 50	1 34	0 21
31 degwener	sz Pétronill.	4 4	7 51	1 54	1 36

Loar nevez ar 7, da 1 h. 28 m. euz ann noz.
Karter kenta, ar 15, da 4 h. 15 m. euz ann noz.
Ar C'han, pe loar vraz, ann 22, da 11 h. 18 m. euz ann noz.
Diweza karter, ann 29, da 2 h. 22 m. euz ann noz.

EWEN

Ann deiz a gresk a 9 munut, ha d'ann 21 e ziminu a 1 munut.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 desadorn	st Renan, eskop.	4 3	7 52	2 12	2 49
2 DISUL	GOUEL AR ZAKRAMANT.	4 3	7 53	2 30	4 0
3 dilun	sz Clo:ild, rouanez.	4 2	7 54	2 49	5 41
4 demeurs	st Querin.	4 1	7 55	3 40	6 22
5 demerc'her	st Lonifas, eskop.	4 1	7 56	3 36	7 31
6 diziaou	sz Paulina.	4 0	7 57	4 8	8 35
7 degwener	st Meriadec.	4 0	7 57	4 46	9 32
8 desadorn	st Medard.	3 59	7 58	5 31	10 21
9 DISUL	Izvet ar Zakram.	3 59	7 59	6 24	11 1
10 dilun	st Landri.	3 59	8 0	7 25	11 33
11 demeurs	st Barnabés.	3 58	8 0	8 30	11 58
12 demerc'her	sz Olymp.	3 58	8 1	9 37	—
13 diziaou	st Anton a Badou.	3 58	8 1	10 45	0 20
14 degwener	st Elyse.	3 58	8 2	11 53	0 39
15 desadorn	st Modest	3 58	8 3	1 3	0 57
16 DISUL	st Cyr.	3 58	8 3	2 16	1 14
17 dilun	sz Laura.	3 58	8 3	3 33	1 33
18 demeurs	sz Marina.	3 58	8 4	4 54	1 54
19 demerc'her	sz Alin.	3 58	8 4	6 17	2 20
20 diziaou	st Gervez.	3 58	8 4	7 39	2 55
21 degwener	st Alban.	3 58	8 5	8 53	3 42
22 desadorn	st Paulin.	3 58	8 5	9 53	4 44
23 DILUL	st Felix.	3 58	8 5	10 38	5 58
24 dilun	st Iann Badezour	3 59	8 5	11 42	7 21
25 demeurs	st Prosper.	3 59	8 5	11 83	8 45
26 demerc'her	st Babolein.	3 59	8 5	—	10 7
27 diziaou	sz Adèl.	4 0	8 5	0 0	11 25
28 degwener	sz Irena.	4 0	8 5	0 19	0 39
29 desadorn	st Per ha sant Paol.	4 4	8 5	0 37	1 51
30 DISUL	st Bertram.	4 4	8 5	0 56	2 3

Loar nevez ar 6, da 3 h. 33 m. euz ar mintinn.
Karter kenta, ar 14, da 7 h. 29 m. euz ar mintinn,
Ar C'han, pe loar vraz, ar 21, da 7 h. 7 m. euz ar mintinn.
Diweza karter, ar 27, da 9 h. 37 m. euz ar mintinn.

GOUERE

Ann deiz a zimuni a 28 munut d'ar mintinn, ha 28 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol	Sao loar.	Kuz loar.
1 dilun	st Martial.	4	2 8	1 146	4 12
2 demerc'her	Visitation ar Werc'hes	4	3 3	1 40	5 21
3 diziaou	st Anatol.	4	3 8	2 8	6 26
4 degwener	sz Bertha.	4	4 8	2 43	7 25
5 desadorn	sz Zoé, merzeres.	4	5 8	3 26	8 17
6 dilun	st Tranquill.	4	6 8	4 18	9 0
7 demerc'her	st Goulven,	4	7 8	5 17	9 34
8 diziaou	st Aquila.	4	8 8	6 21	10 2
9 degwener	st Cyril.	4	9 8	7 27	10 25
10 desadorn	sz Felicite.	4	10 8	8 34	11 44
11 dilun	Translation s. Beneat.	4	11 8	9 42	11 2
12 demerc'her	st Gualbert.	4	12 7	10 50	11 49
13 diziaou	st Eugen.	4	13 7	11 59	11 37
14 degwener	st Ronaventur.	4	14 7	12 4	11 56
15 desadorn	st Henri	4	15 7	12 29	—
16 dilun	<i>It. Variaa Garmes</i>	4	16 7	3 49	0 19
17 demerc'her	st Alexis	4	17 7	5 60	0 49
18 diziaou	st Clair.	4	18 7	6 28	1 28
19 degwener	st Visant a Baul.	4	19 7	7 35	2 20
20 desadorn	sz Marc'harit.	4	20 7	8 28	3 29
21 dilun	st Felicien.	4	21 7	9 8	4 51
22 demerc'her	sz Mari-Madalen.	4	22 7	9 38	6 17
23 diziaou	st Apollinair.	4	23 7	10 2	7 43
24 degwener	sz Christina, gwerch	4	24 7	10 23	9 6
25 desadorn	st Jacques, abostol.	4	25 7	10 41	10 24
26 dilun	Translation s. M.	4	26 7	11 0	11 39
27 demerc'her	sz Nathali.	4	27 7	11 20	0 52
28 diziaou	sz Anna.	4	28 7	11 43	1 4
29 degwener	sz Martha.	4	29 7	12 1	3 43
30 desadorn	st Ours.	4	30 7	12 10	4 49
31 dilun	st Germain a Auxerr.	4	31 7	13 43	5 21

Loar nevez ar 5, da 6 h. 34 m. euz ann noz.
Karter kenta, ann 13, da 7 h. 57 m. euz ann noz.
Ar c'han, pe loar vraz, ann 20, da 2 h. 3 m. euz ann noz.
Diweza karter ar 27, da 7 h. 28 m. euz ar mintinn.

EOST

Ann deiz a zimuni a 47 munut euz ar mintinn, ha 48 euz ann noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 diziaou	sz Sophi.	4	34	7 37	7 37
2 degwener	sz Alphonsina.	4	35	7 36	8 15
3 desadorn	st Stefan.	4	37	7 34	9 3
4 dilun	st Dominiq.	4	39	7 33	10 36
5 demerc'her	Iron Varia ann erc'h	4	40	7 31	11 6
6 diziaou	Transfg. hor Zalver	4	41	7 30	12 30
7 degwener	st Gaetan.	4	42	7 28	1 8
8 desadorn	st Justin.	4	43	7 27	2 8
9 dilun	st Florent.	4	45	7 25	3 25
10 demerc'her	st Loranz.	4	46	7 23	4 42
11 diziaou	sz Suzanna.	4	48	7 22	5 0
12 degwener	sz Clair, gwer c'hes.	4	50	7 20	6 21
13 desadorn	st Hippolyt.	4	51	7 18	7 46
14 dilun	st Alfred Vijel ha iun	4	52	7 16	8 19
15 demerc'her	Assomption.	4	53	7 15	—
16 diziaou	st Rok.	4	54	7 13	1 4
17 degwener	st Mammès.	4	56	7 11	2 4
18 desadorn	sz Helena.	4	57	7 9	3 19
19 dilun	st Loëiz, eskop.	4	59	7 7	4 43
20 demerc'her	st Bernard.	5	0	7 5	5 11
21 diziaou	st Privat.	5	2	7 3	6 37
22 degwener	st Symphorien.	5	3	7 1	7 59
23 desadorn	st Sidoin.	5	4	6 59	9 18
24 dilun	st Bartheleme.	5	6	6 57	10 35
25 demerc'her	st Loëiz, roue.	5	7	6 55	11 49
26 diziaou	st Zephirin.	5	9	6 53	12 10
27 degwener	st Cesair.	5	10	6 51	1 14
28 desadorn	st Gustav.	5	11	6 49	2 14
29 dilun	st Mery.	5	13	6 47	3 11
30 demerc'her	st Fiakr.	5	14	6 45	4 0
31 diziaou	st Ovid.	5	16	6 43	5 38

Loar nevez ar 4, da 9 h. 55 m. euz ar mintinn.
Karter kenta, ann 12, da 6 h. 2 m. euz ar mintinn.
Ar c'han, pe loar vraz, ann 18, da 9 h. 3 m. euz ann noz.
Diweza karter, ann 25, da 8 h. 44 m. euz ann noz.

GWENGOLO

Ann deiz a zimuni a 5) munut d'ar mintinn, ha 51 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 DISUL	st Leu, eskop.	5 17	6 42	3 8	6 35
2 dilun	st Lazar.	5 19	6 40	4 15	6 57
3 demeurs	st Grégoar, abbad.	5 20	6 38	5 24	7 15
4 demerc'her	sz Rosali.	5 21	6 36	6 33	7 31
5 diziaou	st Bertin, abbad.	5 23	6 34	7 42	7 48
6 degwener	sz Eva.	5 24	6 32	8 52	8 6
7 desadorn	st Cloud.	5 26	6 29	4 4	8 25
8 DISUL	Ginvelez ar Wer'hes.	5 27	6 27	11 20	8 48
9 dilun	st Omer, eskop.	5 28	6 25	0 37	9 48
10 demeurs	sz Pulcheri.	5 30	6 23	1 53	9 57
11 demerc'her	st Hyacinth.	5 31	6 21	3 4	40 49
12 diziaou	st Raphaël.	5 33	6 19	4 6	41 56
13 degwener	st Aime.	5 34	6 17	4 55	—
14 desadorn	Exaltation ar Groaz.	5 36	6 15	5 33	4 15
15 DISUL	st Nicoméd.	5 37	6 13	6 2	2 40
16 dilun	sz Lucia.	5 38	6 11	6 25	4 6
17 demeurs	st Lambert.	5 40	6 8	6 45	5 30
18 demerc'her	st Ian Chrysostóm.	5 41	6 6	7 5	6 51
19 diziaou	st Gwenveur.	5 43	6 4	7 25	8 40
20 degwener	Ann 12 deizioù.	5 44	6 2	7 46	9 27
21 desadorn	st Mabe.	5 46	6 0	8 10	40 43
22 DISUL	st Morris.	5 47	5 58	8 39	41 56
23 dilun	sz Thecla.	5 48	5 56	9 15	4 4
24 demeurs	st Germer.	5 50	5 53	9 59	2 5
25 demerc'her	st Firmin.	5 51	5 51	40 51	2 56
26 diziaou	sz Justina.	5 53	5 49	41 50	3 38
27 degwener	st (dm).	5 54	5 47	—	4 42
28 desadorn	st Ceran.	5 56	5 45	0 55	4 39
29 DISUL	st Mikael, arc'hel.	5 57	5 43	2 3	5 1
30 dilun	st Jerom.	5 59	5 41	3 41	5 20

Loar nevez ann 3, da 1 h. 3 m. euz ar mintinn.
 Karter kenta ann 10, da 2 h. 13 m. euz ann noz.
 Ar c'han, pe loar vraz, ar 17, da 5 h. 14 m. euz ar mintinn.
 Diweza karter, ar 24, da 1 h. 34 m. euz ann noz.

HERE

Ann deiz a zimuni a 52 munut d'ar mintinn ha 52 da noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 demeurs	st Remi, eskop.	6 0	5 39	4 20	5 38
2 demerc'her	Ann Eled gardien.	6 2	5 37	5 30	5 55
3 diziaou	st Denes, arc'op.	6 3	5 34	6 41	6 42
4 degwener	st Franes a Assis.	6 4	5 32	7 54	6 30
5 desadorn	sz Flavi.	6 6	5 30	7 9	6 52
6 DISUL	st Bruno.	6 7	5 28	10 26	7 19
7 dilun	st Serge.	6 9	5 26	11 44	7 55
8 demeurs	sz Berhet.	6 10	5 24	0 58	8 42
9 demerc'her	st Denes, eskop.	6 12	5 22	2 2	9 44
10 diziaou	st Franes.	6 13	5 20	2 59	10 57
11 degwener	st Venant.	6 15	5 18	3 33	—
12 desadorn	st Wilfrid.	6 16	5 16	4 3	0 17
13 DISUL	st Edouard.	6 18	5 14	4 27	1 41
14 dilun	st Calixte.	6 20	5 12	4 48	3 4
15 demeurs	sz Theresa.	6 21	5 10	5 7	4 25
16 demerc'her	st Leopold.	6 23	5 8	5 26	5 45
17 diziaou	sz Estella.	6 24	5 6	5 46	7 3
18 degwener	st Luc, eskop.	6 26	5 4	6 9	8 20
19 desadorn	st Amabl.	6 27	5 2	6 36	9 35
20 DISUL	st Cléopatr.	6 29	5 0	7 9	10 47
21 dilun	sz Ursula.	6 30	4 58	7 50	41 53
22 demeurs	st Mellon.	6 32	4 56	8 40	0 50
23 demerc'her	st Hilarion.	6 33	4 55	9 37	1 36
24 diziaou	st Magloar.	6 35	4 53	10 40	2 43
25 degwener	st Crepin ha s. Crep.	6 37	4 51	11 47	2 42
26 desadorn	st Rustiq.	6 38	4 49	—	3 6
27 DISUL	st Frumene, eskop.	6 40	4 47	0 55	3 26
28 dilun	st Simon, s. Jud.	6 41	4 46	2 3	3 44
29 demeurs	st Narciss.	6 43	4 44	3 12	4 1
30 demerc'her	st Lucain.	6 45	4 42	4 23	4 17
31 diziaou	st Quantin. Iur ha vijel.	6 46	4 41	5 36	4 34

Loar nevez ann 2, da 3 h. 40 m. euz ann noz.
 Karter kenta, ann 9, da 9 h. 13 m. euz ann noz.
 Ar c'han, pe loar vraz, ar 16, da 3 h. 44 m. euz ann noz.
 Diweza karter, ar 24, da 9 h. 3 m. euz ar mintinn.

DU

Ann deiz a zimuni a 40 munut d'ar mintinn. ha 39 d'ann noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz heol.	Sao loar.	Kuz loar.
1 degwener	Ann holl Zent.	6 48	4 39	6 52	4 54
2 desadorn	<i>Goel ann anaoun.</i>	6 49	4 37	8 10	5 20
3 DISUL	st Marcel.	6 51	4 36	9 30	5 54
4 dilun	st Charles.	6 53	4 34	10 48	6 38
5 demears	sz Berfil.	6 54	4 32	11 57	7 35
6 demerc'her	st Leonard.	6 56	4 30	0 53	8 45
7 diziaou	st Ernest.	6 58	4 29	1 36	10 5
8 degwener	Ar Relego santel.	7 0	4 28	2 8	11 27
9 desadorn	st Mathurin.	7 1	4 27	2 33	—
10 DI-SUL	st Just.	7 3	4 25	2 54	0 48
11 dilun	st Martin.	7 5	4 24	3 13	2 7
12 demears	st Rene, eskop.	7 7	4 22	3 31	3 25
13 demerc'her	st Bris, eskop.	7 7	4 21	3 50	4 42
14 diziaou	st Achill.	7 9	4 20	4 11	5 59
15 degwener	sz Eugeni.	7 10	4 19	4 36	7 15
16 desadorn	St Melaine, eskop.	7 12	4 17	5 5	8 29
17 DISUL	st Malo, eskop.	7 13	4 16	5 42	9 38
18 dilun	st Mande.	7 15	4 15	6 29	10 39
19 demears	sz Elisabeth.	7 17	4 14	7 24	11 31
20 demerc'her	st Edmond	7 18	4 13	8 25	0 42
21 diziaou	Present. ar Werc'hes	7 19	4 12	9 30	0 44
22 degwener	sz Cecil.	7 21	4 11	10 37	1 9
23 desadorn	st Clement.	7 22	4 10	11 45	1 30
24 DISUL	sz Flor.	7 24	4 9	—	1 48
25 dilun	sz Katel, gwerc'hes.	7 25	4 8	0 52	2 5
26 demears	sz Genovefa.	7 27	4 7	2 11	2 22
27 demerc'her	sz Odett.	7 28	4 6	3 12	2 38
28 diziaou	st Sosthen.	7 30	4 6	4 27	3 57
29 degwener	st Saturnin.	7 31	4 5	5 46	3 20
30 desadorn	st Andre, abostol.	7 32	4 5	7 6	3 49

Loar nevez ar 1, da 5 h. 38 m. euz ar mintinn. — Karter kenta ann 8, da 4 h. 0 m. euz ar mintinn. — Ar c'han, pe loar vraz, ar 15, da 5 h. 55 m. euz ar mintinn. — Loar nevez ann 30, da 6 h. 44 m. euz ann noz.

KERDU

Ann deiz a zimuni a 10 m. ar mintinn, hag a gresk a 2 m. ann noz.

DEIZIOU ar miz hag ar sizun	HANOIOU AR ZENT	Sao heol.	Kuz loar.	Sao loar.	Kuz loar.
1 DISUL	ANN AZVANT.	7 34	4 4	8 27	4 29
2 dilun	st Franses Xavier.	7 35	4 4	9 43	5 23
3 demears	sz Aurelia.	7 36	4 3	10 47	6 32
4 demerc'her	sz Barba.	7 37	4 3	11 36	7 51
5 diziaou	st Sabas, abbad.	7 39	4 2	0 12	9 13
6 degwener	st Nicolas.	7 40	4 2	0 39	10 36
7 desadorn	st Léonce.	7 41	4 2	1 41	11 57
8 DISUL	CONC. AR WERC'HEs	7 42	4 2	1 20	—
9 dilun	sz Leocadi.	7 43	4 1	1 38	1 15
10 demears	sz Eulali.	7 44	4 1	1 55	2 30
11 demerc'her	st Daniel.	7 45	4 1	2 14	3 44
12 diziaou	st Kaourentinn, esk.	7 46	4 1	2 37	4 58
13 degwener	sz I.uz.	7 47	4 1	3 5	6 11
14 desadorn	st Nicais.	7 48	4 1	3 39	7 22
15 DISUL	st Euséb.	7 49	4 2	4 21	8 27
16 dilun	sz Adelaïd.	7 50	4 2	5 12	9 23
17 demears	sz Yoland.	7 50	4 2	6 12	10 8
18 demerc'her	<i>Ann 12 deziou.</i>	7 51	4 2	7 17	10 44
19 diziaou	st Meur.	7 52	4 3	8 23	11 42
20 degwener	sz Philomena.	7 52	4 3	0 30	11 34
21 desadorn	st Thomas.	7 53	4 3	10 38	11 53
22 DISUL	st Honorat.	7 53	4 4	11 45	0 18
23 dilun	sz Victoar.	7 54	4 4	—	0 26
24 demears	<i>Iun ha vijel.</i>	7 54	4 5	0 53	0 42
25 demerc'her	Ann Nedelek.	7 55	4 6	2 4	0 59
26 diziaou	st Stefan.	7 55	4 6	3 19	1 19
27 degwener	st Iann, avieller.	7 55	4 7	4 38	1 45
28 desadorn	Ann Innosanted.	7 56	4 8	5 58	2 19
29 DISUL	st Trophim.	7 56	4 9	7 17	3 6
30 dilun	sz Colomb.	7 56	4 10	8 28	4 8
31 demears	st Selvestr.	7 56	4 11	9 26	5 25

Karter kenta ar 7, da 11 h. 45 m. euz ar mintinn. — Ar c'han pe loar, vraz, ar 14, da 9 h. 53 m. euz ann noz. — Diweza karter ann 23, da 2 h. 21 m. euz ar mintinn. — Loar nevez ann 30, da 6 h. 45 m. euz ar mintinn.

Ann niver a dud Breiz

HERVEZ MA ZO BET KAVET ER BLOAVEZIOU 1861 HA 1866.

	1861.	1866.	KRESK.
Finister..	627,304	662,485	35,189
Aodou ann hanter noz (Côtes-du-Nord)	628,676	641,210	12,534
Ill-ha-Vilaine..	584,930	584,930	
Loir-d'ann-traon (Loire-Inférieure).	580,207		
Morbihan..	486,504		
	2,838,951		

MARC'HAJOU AR FINISTER.

<p>Brest. — Al lun hag ar gwener. Kerahès. — Ar sadorn. Kastellinn. — Ar iaou. (Diziaou). Gouesnou. — Ar iaou. id. Guerliskinn. — Al lun. Landerne. — Ar sadorn. Landivisiau. — Ar merc'her. Lannilis. — Ar merc'her. Ar Faou. — Ar sadorn.</p>	<p>Lezneven. — Al lun. Montroules. — Ar sadorn. Pont-Kroaz. — Ar iaou. Pont-ann-Abbad. — Ar iaou. Kemper. — Ar merc'her hag ar sadorn. Kemperlé. — Ar gwener. Kastel-Pol. — Ar meurs. Lokornan. — Ar sadorn.</p>
---	---

MARC'HAJOU AODOU-ANN-HANTER-NOZ (Côtes-du-Nord).

D'AL LUN. — En Kastelaudren, — Moncontour, — Pontreo, — Plemet, — Ploubalay, — Sant Nicolas-ar-Pelem.

D'AR MEURS. — En Bourbriac, — Etables, Jugon, — Langast, — Pempoul, — Plunet, — Quintinn, — Rostrenn.

D'AR MERC'HER. — En Broons, — Callac, — Guenroc, — Matignon, — Merdrignac, — Plistinn, — Sant-Briec, — Landreger, — Uzel. — Ar C'hoz-Varc'had, — Sant Quay.

D'AR IAOU. — En Benac'h-ann-douar, — Binic, — Corlai, — Dinam, — Lamball, — Lanhuon, — Lezardreo, — Maël-Kerahes, — Plœuc.

D'AR GWENER. — En Bear, — Colline, — Lanvollon, — Ar Roc'h-Derrien, — Mur, — Plufur, — St-Jouan-de l'Isle.

D'AR SADORN. — En Evran, — Goarec, — Gwengam, — Loudeac, — Plancoët, — Pleubihan, — Plouha, — Plene, — Sant-Briec, — Tonquedec.

FOARIOU AR FINISTER

Ar foariou a zigouez d'ar sul, pe da vouel mir, n'ho d-euz lec'h nemet ann dewarlec'h.

ARRONDISSAMANT BREST.

Ar Roc'h, ar iaou kenta a bep miz.

Ar Merzer, ann eil lun a vouere (*a bad tri dervez.*)

Brélès, ar 26 a viz dû.

Brest, al lun kenta a bep miz.

Conq, ann dek a viz maë, hag ann 23 a wengolo.

Daoulas, ar meurs kenta euz a viziou gwenveur, meurs, maë, gouere, gwengolo, hac a viz dû.

Folgoat, ann 9 a viz gwenveur, ar 5 a veurs, ar 6 ebrel, ann 22 a ewen, ann 29 a east, ann 9 a wengolo.

Guitameze, ann 4 a viz maë; al lun a-raok ann 20 a c'hwennveur, meurs, gouere, gwengolo ha dû.

Gouesnou, ar c'henta iaou euz a viziou gwenveur ha meurs; ann dervez a-raok ar Iaou-Bask; ar c'henta iaou a gouere ha gwengolo; ar 25 a here. — Marc'had ar iaou euz a bep sizun.

Goulven, ar 24 a viz ebrel; ar 5 a viz gouere.

Guipavas, ann eil iaou euz a viziou c'huevreur, ebrel, ewen, east, here ha kerdû.

Guisseny, bep sadorn.

Hanvec, ann eil iaou euz a viziou gwenveur, meurs, maë, gouere, here ha dû.

Irvillac, ann 8 a c'huevreur, a veurs, a east, hag a viz dû.

Lambezellec, ar meurs a-raok Disul-al-Lard, ha d'ann 3 meurs a viz gwengolo.

Landerne, ann 3 sardorn a viz gwenveur, meurs, maë, gouere, gwengolo, hag a viz dû; ar sadorn a-raok ar Pantekost; ar sadorn a-raok gouel Mikeal (*daou dervez*); ar 24 hag ar 25 a viz dû; ann eil sul a viz gouere (*a bad pemzek dervez*).

Lokornan, ar c'henta sadorn a bep miz.

Landunvez, ann 22 a viz kerdû.

Lannils, ar c'henta merc'her a bep miz.

Lesneven, al lun diveza a bep miz; ar 25 a viz gouere.

Plabennec, ann eil meurs a viz meurs, ar iaou kenta a viz maë, ann trede meurs a viz gouere, ar meurs kenta a viz here.

Plougastel-Daoulas, ar iaou diveza a gwenveur, a vaë, a vouere hag a kerdû.

Plouguerne, ann trede iaou a bep miz.

Sant-Alar, ar 26 a ewen; antronoz gouel sant Laurens; hag antronoz gouel sant Franses, e miz kerdû.

ARRONDISSAMANT MONTROULEZ.

Ar Ponthou, ar c'henta meurs euz a vizioù gwenveur, meurs, maë, gouere, gwengolo ha miz dû.

Berven (en Plouzevede), ar bevare deiz a bep miz.

Cleder, ann 28 a viz gwenveur; ann 18 a viz dû.

Commana, ar meurs diveza euz a vizioù gwenveur, meurs, maë, gouere, gwengolo hag a viz dû.

Guerlesquin, ar c'henta lun a vizioù gwenveur, maë, gouere, here, gwengolo ha dû.

Guiclan, ann eil lun a vizioù c'huevreur, ebrel, ewen, eost, here ha kerdû.

Guimiliau, ann eil meurs a viz meurs, a vouere, hag a viz dû.

Kastel-Paol, ann diveza meurs a c'huevreur, a ebrel, a ewen, a eost, a here hag a gerdû.

Kersaint-Jily, ann eil lun euz a vizioù c'huevreur, ebrel, ewen, eost, here a kerdû.

Landivisiau, ann eil merc'her a bep miz; foar sant Mathias ar 15, 21 ha 22 a viz gwengolo.

Lanhouarne, ar c'henta meurs a bep miz.

Lanveur, ar c'henta merc'her a c'hwenvreur, a veurs, a vaë, a vouere, gwengolo, a viz dû hag a kerdû.

Lochrist, ar 14 a wengolo (*a bad daou dervez*).

Montroulez, ann eil sadorn a c'hwenvreur, a c'huevreur, meurs, ebrel, maë, ewen, gouere, eost, gwengolo ha here; foar an neac'h ar 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 ha 22 a viz here; ar 25 hag ar 26 a viz dû.

Penzes, al lun kenta a c'huevreur, ebrel, ewen, eost, here, kerdû.

Pleyber-Christ, ar bevare lun a gwenveur, c'huevreur, meurs, ebrel, dû ha kerdû.

Plouegat-Guerrand, ann 22 gouere.

Plouescat, ar c'henta sadorn a c'huevreur, ebrel ewen, ha kerdû; ann 10 eost hag ar 18 here.

Plouezoc'h, ar 17 gwenveur, 20 ebrel, 17 gouere ha 21 kerdû.

Plougouven, ann eil merc'her a gwenveur, meurs, maë, gouere, gwengolo hag a viz dû.

Plouigneau, ann trede iaou a c'huevreur, ebrel, ewen, eost, here ha kerdû.

Plouneour-Menez, ann trede meurs a c'hwenvreur, a ebrel, a ewen; ann 13 a vouere, ann 9 a viz dû.

Plonevez-Lochrist, ann trede iaou a veurs, hag ar pevare a here.

Relek, ar 1 a c'huevreur, ar 24 a veurs, ar 14 a eost, ar 7 a wengolo hag ar 7 a viz kerdû.

St-Sauveur, ar gwener kenta a c'hwenvreur, c'huevreur, meurs, ebrel, dû ha kerdû.

Sant-Thegonnec, ar meurs kenta euz a viziou gwenvreur, meurs, maë, gouere, gwengolo hag a viz dû; ar iaou kenta euz ar c'horiez, ann 10 a wengolo, ar iaou a-raok ha kenta gwener a here.

Sibiril, ann 28 a viz here, ar 6 hag ann 27 kerdû.

Sizun, ann trede iaou euz a viziou c'huevreur, ebrel, ewen, east, here ha kerdû.

ARRONDISSAMANT KASTELLIN.

Argol, al lun diveza a east, ann 19 kerdû.

Ar Faou, ar 17 a c'henveur, 3 a vaë, 14 gwengolo, 10 here, ar iaou goude gouel Mikeal, hag ann 11 a viz dû.

Ar Fouille, ann eil meurs a c'henveur, meurs, gouere, dû ha kerdû; ann 2 a vaë, ann 23 a ewen hag ar 14 a vouengolo.

Braspart, ar c'henta lun a c'huevreur, ebrel, ewen, east, here ha kerdû; d'al lun bleuniou.

Cast, al lun goude ann eil sul a maë hag a gouere.

Collorec, ar gwener goude ann Drindet, ann trede lun a gouere hag a here.

Coray, ann 2 a c'henveur, ann 3 ha 25 a c'huevreur, 26 a veurs, 28 ebrel, 19 maë, 1 east, 14 gwengolo, 28 here ha 29 a viz dû.

Crozon, ar 7 a c'henveur, 3 a c'huevreur, 26 a veurs, 28 a vaë, 30 ewen, 22 gouere, 11 east, 28 gwengolo hag ann 9 a kerdû.

Dineault, ann 22 c'huevreur hag al lun euz ann Drindet.

Huelgoat, ann 13 a c'huevreur; ar iaou kenta euz ar c'horais, ar 25 a ebrel; 19 a vaë, 25 a ewen, 16 a east, 9 a vouengolo, 28 ha here, hag 21 a viz dû.

Kerhaès, ann 13 a veurs, 30 a ewen, 2 a dû (8 *dervez*); ann 9 hag ann 28 a east; ann 20 a vouengolo, ann 29 a viz dû; ar iaou kenta goude Pask; da verc'her ar Iaou-Pask.

Kastellin, ar iaou kenta a viziou gwenvreur, c'huevreur, ebrel, ewen, gouere, east, gwengolo ha kerdû; ann 12 a veurs, ar 6 a vaë, ann 18 a here (*a bad 2 dervez*); ann 23 a viz dû.

Kastelnevez, ann 20 a c'henveur, 3 a veurs, ann 23 a ebrel, ar 15 a vaë, 11 a ewen, 20 a east, 14 a here hag ann 11 a viz dû.

Landeleau, ann 30 a ebrel, 22 ewen, 22 gouere, 26 gwengolo.

Lanveoc, d'ar merc'her Bask, antronoz ar Iaou-Bask.

Locornan, ar meurs kenta a c'huevreur, ebrel ha maë; ar meurs kenta goude gouel Mikeal; ar meurs kenta a viz dû.

Loquefret, al lun a-raok ar 26 a viz gouere.

Menehom, ar 17 a ewen, 16 a eost hag ann 9 a viz gwengolo.

Pleyben, 25 c'huevreur, 29 maë, 1 a eost, 29 here ; ann trede meurs a c'hwenvreur, meurs, maë, gouere, gwengolo, dû ha kerdû.

Plomodiern, ann 19 a viz maë.

Plounevez-ar-Faou, ann 12 a vaë, ar gwener goude sul ann Drindet ; ar 25 a eost hag ar 6 a viz kerdû.

Poullaouen, al lun a-raok Molarjez ; ann 9 a viz maë ; al lun varlec'h ar c'henta sul a viz gouere.

Quemeneven, d'al lun Bleuniou ; 2 a vouere, ann 29 a eost.

Sant-Rivoal, al lun goude sul ann Drindet ; ar meurs goude ann 21 a viz dû.

Skrignac, ar 24 a c'huevreur, ann 11 a ewen, ann 1 a eost ; ar meurs kenta a here, ann 21 a kerdû, ar merc'her Pask.

Telgruc, ann 18 meurs hag ann 12 here.

ARRONDISSAMANT KEMPER.

Audiern, ann eil sadorn a c'hwenvreur, meurs, maë, gouere, here ha dû.
Beuzec Cap-Sizun, d'al lun ar Rogationou hag ann trede lun a wengolo

Briec, ann eil lun a bep miz.

Confort, ar 25 a vaë ; al lun goude ar sul kenta a vouere ; ar 7 a viz gwengolo.

Concarneau, ann 11 a c'huevreur, a vaë, a eost, hag a viz dû.

Douarnenez, ar gwener kenta euz a viziou gwenvreur, meurs, maë, gouere, gwengolo ha dû.

Er Forest (en Fouesnan), d'ar meurs Fask, da veurs ar Pantekost.

Lababan, ann 31 a viz meurs.

Lanvern (en Plouneour), ar 1 here.

Kemper, ann trede sadorn a viziou gwenvreur, c'huevreur, meurs, ewen, gouere, eost, gwengolo, here, dû, kerdû ; ar 15 a ebrel hag ann 2 a vaë.

Plougastel-Sant-Germen, ann 28 maë ha dû e bourc'h Sant-Germen, ann 28 gwenvreur, meurs, gouere ha gwengolo e Plogastel Sant-Germen.

Plouneour, ann 13 a bep miz.

Plouvan, ann trede lun a wengolo.

Plozevet, ar 4 a ebrel, ha da lun ann Drindet.

Pont-Kroaz, ann trede iaou a bep miz.

Pont-Labbe, ar c'henta iaou a bep miz.

Pouldavid, ar gwener kenta euz a viziou c'huevreur, ebrel, ewen, eost, here ha kerdû.

Poullan, ar meurs ar Pantekost.

Plonéis, da veurs ar Pantekost.

Rosporden, ar 7 a c'hwenveur, 8 a c'huevreer, 19 a veurs, 25 ebrel ; lun ann Drindet ; 25 ewen, 22 gouere, 16 eost ; ar iaou goude ar 14 a wengolo ; 18 here ; kenta iaou a dû ; 6 kerdû.

Tregwennec, ar gwener goude sul ar Pantekost.

ARRONDISSAMANT KEMPERLE.

Bannalec, ar 17 a c'hwenveur, 6 c'huevreer, 2 a vaë, 11 ewen, 26 a viz gouere ; 9 a wengolo hag ann 2 a viz dû.

Kemperle, da lun ar Bassion (3 dervez) ; d'ar Iaou-Gamblit ; ar 24 a vouere ; ar 16 a eost ; 20 gwengolo hag 28 a here.

Pont-Aven, ann trede meurs a gweneur, ar c'henta meurs a ewen, gouere ha gwengolo ; ar meurs a-raok gouel ann Holl-Zent, ar c'henta hag ann diveza meurs euz ar c'horeiz ; ar 6 a vaë, 23 ewen ; ar meurs a-raok gouel Mikeal ; ann deiz kenta a viz kerdû hag ar meurs a-raok ann Nedelek.

Scaër, ar 15 a c'hwenveur, 12 a veurs, 10 a ebrel, ann 3 a viz maë, 1 gouere, 4 eost, 1 here hag ann 23 a viz dû.

FOARIOU AODOU-ANN-HANTER-NOZ (Cotes-du-Nord).

Ar foariou a zigouez d'ar sul, pe da vouel berz, n'ho d-euz lec'h nemet ann dewarlec'h, nemet re ar Faouët, pere a zo kaset d'ar merc'her.

Foariou a ve d'antu hevelep deiz (à jour fixe) bep miz ar bloaz :

Ar sadorn kenta, en Loudeac ; — ann eil sadorn, en Goarec ; — ann drivet merc'her, Uzel,

Foariou hag a chanj a deiz (foires mobiles) :

Ar merc'her goude ar *Septuagesim*, Callac ; — ar meurs goude ar *Sexagesim*, Pempoul, Rostrenen, Pleumeur-Gaultier ; — d'ar iaou, Lanhuon ; — d'ar gwener, Lanvallon ; — da merc'her al ludu, Sant-Briek ; — d'ar sadorn kenta ar c'horeiz, Pempoul ; — al lun kenta ar c'horeiz, Plaintel ; — d'ar meurs, Lamball ; — d'ann eil meurs ar c'horeiz, Rostrenen ; — ann eil iaou ar c'horeiz, Dinam, 8 dervez ; — da sizun hanter ar c'horeiz, d'ar meurs, Pempoul ; — d'ar merc'her, Sant-Briek ha Landreger ; — d'ar iaou, Dinam ha Lanhuon ; — d'ar gwener, Lanvallon ; — d'ar sadorn, Gwengam ha Mûr ; — d'ar meurs goude hanter ar c'horeiz, Rostrenen ; — en sizun ar *Bassion*, d'ar meurs, Rostrenen ; — d'ar iaou, Corlè ; — d'ar sadorn, Gwengam ; —

er sizun santel, d'ar meurs, Rostrenen ; — d'ar merc'her, Landreger ; — d'ar iaou, Lanhuon ; — d'ar gwener, Lanvollon ; — d'ar sadorn, Loguivy-Plougras. — Er sizun Fasq, d'ar meurs, Loudeac ha Rostrenen ; — al lun goude ar *C'hasimodo*, Sant-Brandan ; — ann eil merc'her goude Pasq, Callac ; — ann eil iaou goude Pask, Corlè ; — ann drivet lun, Lanfains ; — ann drivet iaou, Lanhuon : — da lun ar Rogationou, Langoat (3 dervez) ; — d'ar meurs a-raok ann *Ascension* pe ar Iaou-Basq, Rostrenen ; — da wener ann *Ascension*, ar Chèz, Corlè, Pont-Melwez ; — d'ar sadorn goude ar Iaou-Basq, Ploumilliau ; d'ar iaou a-raok ar Pentekost, Lamball ; — da lun ar Pentekost, Pontreo ; — da veurs ar Pentekost, Rostrenen ha Langourla ; — ar sadorn a-raok ann Drindet, Pempoul ; — en sizun ann Drindet, ar merc'her, Callac ; — ar iaou, Lanhuon ; — ar gwener, ar Roc'h-Derrien ; — ar sadorn, Landreger.

GWENVEUR. — Ann 11, Perroz-Guirec ; — 15, Tremeven ; — 20, Mellionec ; — 26, Ploubalay ; — bep gwener, Ar-Bouillie ; — kenta lun, Plemet ; — kenta meurs, Quintinn ha Rostrenen ; — kenta iaou, Plœuc ; — ar sadorn goude ar c'henta, ha bep sadorn bete Meurlarjez, Gwengam ; — ann eil lun, Sant-Kè ha Langourla ; — ann eil meurs, Jugon ; ar merc'her a-raok ar 15, Landreger ; — ar meurs goude ar 15, Rostrenen ; — ann drivet meurs, Bourbriac ; — ann drivet merc'her, Callac, ar C'hoz-Varc'had ; — ann drivet iaou, Corlè ; — ar gwener diveza, Lanvollon.

C'HUEVREUR. — Ar 7, Plouer ; — ar meurs a-raok ar *C'handelour* Pempoul ; — ar merc'her, Landreger ; — ar c'henta lun, Kastelaudren ; — ar c'henta meurs, Quintinn, Rostrenen ; — ar c'henta merc'her, Plistinn ; — ar iaou kenta, Corlè ; ann eil iaou, Binic, Benac'h-en-Douar (Belle-Isle-en-Terre) ; — ann drivet merc'her, Callac, Landreger, ar C'hoz-Varc'had ; — ar bevare meurs, Jugon.

MEURS. — Ann 19, Langourla ; ar 26, Runan, Pestivien ; al lun kenta, Plemet ; — kenta meurs, Quintinn ; — merc'her kenta, Merdrignac ; — kenta gwener, Begard ; ann drivet meurs, Quintinn ; — ann drivet merc'her, Koz-Marc'had ; ann drivet iaou, Lezardreo ; — diveza meurs, Sant-Caradec ; — diveza iaou, Dinam.

EBREL. — Ann 8, Plouezal ; — 15, Lanrenan ; — 16, Tremeven ; — 20, Corsal ; — 25, Jugon, Paule ; — 27, Pleubian. — Ar c'henta lun, Pontreo ; — kenta meurs, Quintinn ; — eil iaou, Benac'h-en-Douar ; — eil gwener, Mur ; — merc'her goude ar 15, Callac ; — drivet iaou, Binic ; — bevare merc'her, Koz-Marc'had ; — bevare iaou, Plœuc ; —

diveza meurs, Sant-Caradec ; — ar iaou a-raok ar 25, Lamball ; —
diveza merc'her, Gwenroc, Sant-Fiakr.

MAE. — Ar c'henta, Caulnes ; — 2, Colline ; — 3 Sant-Gilles-Pli-
jaux ; — 4, Plankoet ; — 6, Plouer ; — 9, Loudeak, Langouèdr ; —
10, Yvias ; — 12, ar Prenessaye ; — 14, Plourhan ; — 15, Goarec ;
— 28, Glomel, — Bep merc'her e St-Briek ; — ar c'henta lun, Mon-
contour, Plemet, Locarn ; — kenta meurs, Quintinn, Langast ; kenta
gwener, Begar ; — kenta sadorn, Gwengam ; — eil lun, Sant-Nicolas,
Pelem ; — eil meurs, Pluzunet ; — eil merc'her, Matignon, Merdrignac ;
— ar meurs goude ar 15, Rostrenen ; — ann drivet lun, Plumaugat ;
— ann drivet meurs, Jugon, Plouasne ; — ann drivet merc'her, Plistinn ;
— ar bevare meurs, Langast ; — ar bevare merc'her, Koz-Marc'had ;
diveza meurs, Sant-Caradec ; — diveza iaou, Dinam.

EWEN. — Ann 11, Runan ; — 12, Lanrivain ; — 17, Pederneq ; —
23, Lanhuon, Plevin, Mur ; — 25, Lamball ; — 26, Sant-Juan-ann-
Enez, Mellionnec ; — 28, Plesidy ; — 30, Sant-Martin-ar-Prajou. —
Ar c'henta lun, Kastelaudren, Sant-Kè, Bourbriac ; — ar c'henta
meurs, Quintinn, Plouha ; — ar c'henta merc'her, Broons ; — ar
c'henta iaou, Plœuc ; — ar c'henta gwener, Begard ; — ann eil lun,
Moncontour ; — ann eil meurs, Rostrenen ; — ann eil merc'her,
Gwenroc ; — ann eil iaou, Corlè ; Benac'h-en-Douar ; — ann drivet
lun, Sant-Brandan ; — ann eil merc'her, Koz-Marc'had ; — ar gwener
a-raok ar 24, Lanvollon ; ar bevare meurs, Rostrenen, Langast ; — ar
bevare iaou, Lezardreo, Plœuc ; — ann diveza lun, Merdrignac ; — ann
diveza meurs, Sant-Caradec ; ann diveza iaou, Binic, Dinam ; — ar
sadorn goude ann 29, Tonkedec ; — ann dez goude ar redadennou, e
Sant-Briek ; — ann deiz goude ar redadennou, e Gwengam.

GOUERE. — Ann 2, Plougrescant ; — 5, Sant-Helen, Ploezal ; — 11,
Perros-Gwirec ; — Quintinn ; 22, Evran, Corlè ; 23, Plufur ; — 24,
Tremeven ; — 27, Mellionnec ; — 30, Colline. — Ar sadorn a-raok ar
c'henta sul, Gwengam ; — ar c'henta lun, Lanrivain, Plene-Jugon,
Plemet, Sant-Lormel ; — ar c'henta meurs, Rostrenen, Plouha ; ar
c'henta merc'her, Callac, Plistin ; ar c'henta iaou, Benac'h-en-Douar,
Corlè ; ar c'henta gwener, Begard ; d'al lun goude ar 6, Mur ; ann eil
lun, Ploumilliau ; ann eil iaou, Calanhel ; d'al lun goude ann 22, Sant-
Gwen ; — ann drivet lun, Moncontour ; — ann drivet meurs, Bourbriac,
Rostrenen ; ann drivet merc'her, Plouaret ; — d'al lun goude ann drivet
sul, Pontreo ; — ar bevare meurs, Rostrenen ; — ar bevare merc'her,
Callac, Merdrignac ; — ann diveza lun, Kastelaudren ; — ann diveza

meurs, Jugon, Pluzunet ; — ann diveza merc'her, Gwenroc ; — ann diveza iaou, Dinam, Ar-Chèz ; — ann diveza sadorn, Runan ; — ar sadorn goude ann 29, Tonkedec.

EOST. — Ar c'henta, Caulnes, Matignon, Glomel, Lanhuon ; — 2, Peder nec ; — 4, Plancoet ; — 6, Plouer ; — 9, Bourg-Koz ; — 10, Bourseul, Broons, Yvias ; — 16, Rostrenen, Lantic, Pestivien ; — 24, Lamball, Ar-Roc'h-Derrien, Senven-Lehart ; — 29, Dolo ; — 30, Plemet, daou dervez. — Ar c'henta lun, Laurenan, Plouzelambr ; — ar c'henta meurs, Quintinn ; — ar c'henta sadorn, Runan ; — ann eil iaou, Benac'h-en-Douar ; — d'al lun goude ann 10, Tremereuc ; — ann drivet merc'her, Ar-C'hoz Vac'had ; — ann drivet iaou, Plœuc ; — d'al lun goude ar 15, Megrit ; — sadorn, Gwengam ; — d'al lun goude ann drivet sul, Peurit-ar-Bescont ; — diveza meurs, Quintinn, Rostrenen ; — diveza merc'her, Callac ; — diveza iaou, Dinam, Plehedel ; diveza sadorn, Plancoet ; — ar sadorn a-raok ar sul diveza, Loguivy-Plougras ; — d'al lun goude ar sul diveza, Sant-Gwen.

GWENGOLO. — Ar 7, Plounerin, Sant-Briek ; — 9, Plenee-Jugon, Runan ; — 14, Loudeac, Montbran (a bad 10 dervez), Plumaudan, Plougrescant, Loc-Mikeal-ann-Treaz ; — 22, Quintinn, Bourbriac, Goarec, Peder nec : — 20, Lanhuon (3 dervez), Sant-Martin-ar-Prajou, Goarec ; — 30, Sant-Briek. — Al lun goude ar sul kenta, Carnoet ; — al lun kenta, Sant-Alban, Lanrivain ; ar gwener kenta, Begard ; — ann eil lun, Pontreo ; — al lun warlec'h Gwinivelez hor Zalver, Pestivien ; ann eil iaou, Calanhel ; — ann eil sadorn, Gwengam ; — ar meurs warlec'h ar 15, Rostrenen ; — ar sadorn a-raok ann drivet sul, Tre-darzec ; — ann drivet lun, Moncontour, Sant-Nicolas-ar-Pelem ; — ann drivet merc'her, Ar-C'hoz-Varc'had ; — ann drivet iaou, Corlè ; — ann drivet sadorn, Craffault en Pledran ; — bevare lun, Sant-Kè ; — ar meurs warlec'h ann 29, Rostrenen ; — ar merc'her, Callac ; — ar iaou, Corlè ; — ann diveza lun, Yvignac ; — diveza meurs, Jugon ; — diveza merc'her, Landreger ; — diveza iaou, Dinam, Lezardreo.

HERE. — Ar c'henta, Matignon, Ar-Chèz ; — 6, Ar-C'hoz-Varc'had ; 9, Lamball, Lanrivain (daou dervez) ; — 10, Plunet ; — 15, Pledran, Tremeven, Pleudihen ; — 18, Runan ; — 28, Lamball ; — 31, Lanhuon. — Ar c'henta lun, Plaintel ; — ar c'henta meurs, Plouha ; — ar c'henta merc'her, Broons ; — ar gwener kenta, Pommeret, Begard ; ar sadorn a-raok ar sul kenta, Lanfains ; al lun goude, Peurit-ar-Bescont ; — ann eil lun, Moncontour, Pontreo ; — ann eil iaou, Benac'h-en-Douar ; — ann eil sadorn, Gwengam ; — ar meurs warlec'h ar 15, Rostrenen ; — ann drivet lun, Kastelaudren (8 dervez) ; — ann

eil meurs, Jugon; — ann drivet merc'her, Callac; — ann drivet iaou, Binic, Corlè; — ann drivet gwener, Mur; — ar belost merc'her, Landreger; — ann diveza lun, Sant-Brandan; — ann diveza meurs, Rostrenen; — ar merc'her diveza, Landreger; — ar iaou diveza, Dinam, Ar-Chèz; — ar gwener diveza, Lanvollon.

Du. — Ann 2, Plesidy, Crehen, Merdrignac; — 3, Ploezal, Plumaudan; — 10, Sant-Helen; — 11, Quintinn; — 17, Loc-Mikeal-ann-Treaz (2 dervez). — Ar meurs warlec'h gouel ann Holl-Zent, Broons, Rostrenen; ar merc'her, Callac; ar iaou, Plœuc; — al lun kenta, Moncontour; — ann eil merc'her, Plistin; — ann eil iaou, Lezardreo; ann drivet merc'her, Callac, Ar-C'hoz-Varc'had; — ar bevare lun, Yffiniac, Plemet; — ar bevare merc'her, Callac; — ar bevare iaou, Plœuc; — ar bevare sadorn, Gwengam; — diveza lun, Ar-Fœil, Pontreo; — diveza merc'her, Landreger; — diveza iaou, Dinam, Ar-Chèz; diveza sadorn, Plancoet.

MIZ KERDU. — Ar c'henta, Langouèdr, Plouer; — 6, Sant-Gilles-Plijaux; — 9, Pestivien; — 24, Gwengam, Lanhuon; — 27, Loudeac, Runan; — 28, Plistin, Sant-Jouan-ann-Enez. — Ann holl gwener, Ar-Bouillie; — kenta lun, Moncontour; — kenta meurs, Quintinn, Rostrenen; — kenta merc'her, Gwenroc; — kenta gwener, Begard, Corlè, Benac'h-en-Douar; — drivet merc'her, Ar C'hoz-Varc'had; — ar meurs a-raok Nedelek, Pempoul; ar merc'her, Callac, Landreger, Merdrignac; ar iaou, Lamball, Pleumeur-Gaultier; ar gwener, Lanvollon; — ar meurs warlec'h Nedelek, Rostrenen; ar merc'her, Callac; — diveza meurs, Jugon; — diveza iaou, Dinam.

UR GIR WAR IEZ AR VRETONED.

Mad eo lâret aman un dra bennag diwar-benn ar Brezonek, iez ar Vretoned, pehini a zo ken dishenvel euz ar Gallek.

En un amzer pell-braz, pelloc'h eget ann amzerio a bere a komz d'imp al levrio kosa, — e teuaz euz ann Azi en Urop ur bagad poblou, tud pere na gomzent nemet un hevelep iez. Met ur pennad amzer goude a em ranjont en ter lodenn, hag evel ma vewent pell ann eil euz eben, e teujont da gomz tri iez pere, gant ann amzer, a deuaz da veza dishenvel braz ann eil euz egile. Ar bagad-se a zo hanvet gant ann dud gwiziek-kaer ar bagad (le groupe) *Greco-Italo-Celtique*. Ann tri hano-se a ro d'ehoc'h da anavezoud petra a c'hoarvezo diwezatoc'h. Al lodenn euz ar *Greco-Italo-Keltes* a chomaz er broio tu ar sav-heol hag ar c'hreiz-de euz ann Urop, a reaz ar vrouienn (race, racine) Grek, a behini ar iez a zo bet komzet ha skrivet gant ar barzed (poètes), ar brezegerienn (les orateurs), ann *historianed* hag ar *filosofed* kôsa euz ann Urop.

Un darn all a chomaz en kreiz ann Itali, ha na reaz ket a vrud kaer er bed, ken a oe pell-amzer goude. Hogen un dez a teuaz da drec'hi war he amezeienn, hag a komerraz dre nerz ho douaro, ha dre ma kreske he galloud, e kase en holl vroio tu ar c'hreiz-dez euz ann Urop ar iez a gomze, al Latinn, pehini a deuaz evel-se da veza mamm ar Gallek, ar Spagnol, ar *Portugais*, ann Italian, ar Valak, hag un niver braz a iezo disteroc'h hanvet en gallek *patois*. Ar skour (la branche) Keltik euz ar wezenn vraz-se, pehini a oa he zroad en Azi, evel hon euz lâret huelloc'h, a dalc'h en histoar ul lec'h (une place) bihanoc'h eget ann daou all. Ha koulz goude ez oa a galz ar muia talvouduz, pa weler ann niver braz a vroio a dalc'haz en amzerio kenta ar vrouienn (la

race) Keltik. Ar vrouienn Keltik a astennaz he skourio war Allmagn ar c'hreiz-de hag ann hanter-noz, war ann Itali, war ar Gaul, da lâret eo Bro-C'hall, hirie; war ann enezenno hanvet *Britannik*, pere a zo breman d'ar Saozon, ha war ul lodenn vraz euz ar Spagn.

Daouest da c'honido (victoires) braz, ha da veli (domination) paduz ar Romaned hag ar Germaned, arouezou, roudou (des traces) euz oberou ha skiant ar C'helted a zo skulet, sklabeet (répandues) dre-holl er broio hanwet huelloc'h. Un niver braz a hanoio kêrio, en Autrich, er Spagn, en Bro-Saoz, en Itali, a diskouez c'hoaz sklêr, ewit-hê da veza troet (altérés) gant ann amzer, arouezou (des marques) eaz da anaout euz ar iez komzet gant ar C'helted. Ar iez-se a zo marw hirie, rag dies braz a ve hi lakaad a newez en he fez (la reconstituer) gant ann tammo dastumet aman ha duhont gant ann dud gwiziek. Hogen iezo all ganet euz ar C'heltik, (evel ma 'z eo ganet ar Gallek hag ann Italian euz all Latinn), a zo c'hoaz en buhe d'hon amzer.

Ar C'heltik a oe rannet en diou lodenn, hanvet *dialectes* en Gallek. Ann *dialect Gaulois*, ar muia talvouduz, a oa komzet er Gaul, da lâret eo Bro-C'hall, en Bro-Saoz, er Spagn, en Itali, hag en tu ar c'hreiz-de euz ann Allmagn. Ann *dialect Irlandais* a oa da genta komzet en Irland, hep-ken. Euz ann *Irlandais* koz ez eo ganet ann *Irlandais* nevez, hag ar Gaëlik, komzet er Skoss (Ecosse); euz ar *Gaulois* ez eo ganet ar Brezonek, iez hon bro Breiz-Izel, hag ar *Gallois*, komzet c'hoaz gant breudeur hon eûz en tu-all d'ar mor, en Bro-Saoz.

Ar Brezonek a zo, hervez he *grammaire*, ur iez Keltik. Gwir eo e d-eûz komerret kalz a c'hirio latinn ha gallek, hag evel-se ez eo c'hoarveet ive gant iez ar Saozon; ha koulz goude iez ar Saozon, daouest d'ann niver braz a c'hiriou e d-eûz komerret euz

all Latinn hag ar Gallek, a chom bepred ur iez Germanik. Evel-se iwe ar Brezonek a zo ur iez Keltik ewit-han da gaout un niver braz a c'hirio pere a zo komerret euz al Latinn pe ar Gallek. Hag ar girio-se a zo en niver brasoc'h eget na greder peurvuia. Ar gir brezonek *kegin*, a-vad, a deu euz ar gir latinn *coquina*, hag ar gir gallek *cuisine* iwe, met dre nerz lezenno all. — Ar gir brezonek *koar* a deu euz ar gir latinn *cera*, hag iwe ar gir gallek *cire*. Hogen en kichenn ar girio-se ganet euz al Latinn pe ar Gallek, ar Brezonek hen euz miret un niver braz a c'hirio ganet euz ar *Gaulois*, pere a ro d'imp da anaout (nous font comprendre) kalz a c'hirio *Gaulois* pere na vije ket gallet ho displega (expliquer) hep ar iezou Keltik nevez (neo-celtiques). Dre ar gir brezonek *gwenn*, « blanc, » — hag ann doareo (formes) all a gomer ar gir-se er iezo Keltik nevez, hec'h ouzer penoz ar gir *Gaulois* « *vindos* » a zo evel *gwenn* « blanc, » — ha penoz iwe hano ar gêr a Vienne, en Autrich, a zo evel ar : *gêr wenn*. Hano ur gêr vihan a Vro-C'hall, pell euz a Vreiz, *Vassy*, *Vassiacus* en latinn a deu euz ar gir *Gaulois* « *vassos* » en brezonek, *gwas*, *garçon* en gallek.

Unan euz ann dud ar muia gwiziek euz ann Allmagn hen euz mennet (pensé) penoz hano kenta ann Allmanted, *Germani* en latinn, a oa ur gir *Gaulois*, da lâret eo Gall, *Garmanos*, en Gallek, *crieurs*, *braillard*s, hag a teue ar gir-se euz ar vrouienn *garm*, ur gir Brezonek hag hec'h anaveet holl. —

Setu aze perag ma zo kement a dud gwiziek hag a studi breman ar Brezonek, hag a kredont penoz ar iez-se a zo unan euz ar re muia talvouduz (importantes) a gement a zo komzet en amzer ma 'z omp. Bretoned, dalc'het-mad bepred d'ho iez koz, rag unan eo euz ann traou ar muia talvouduz o gement a zo en Franz.

AR BREZEL ENEB AR PRUSIANED

Holl ez omp bet souezet, ha spontet zoken, gant ar gwaleurio c'hoarvezet epad ar bloaz tremenet. Piou hen divije lavaret, o welet ar Franz ken gallouduz ha ken pinvidik, e vije trec'het hon arme ha kaset prisounieres en Allemagn, hag e vije hon bro kemerret dre nerz, ha laeret ha bihannêt? Den a-bed, a dra sur. Un histoar trist meurbed hon bezo da lavaret d'hon bugale; hogen greomp ma tenfont ur gounid bennag euz hon faziou, wit na vefont ket kastiet d'ho zro gant un hevelep gwalenn. Ewit-se klaskomp penoz ez eo c'hoarvezet kement-se holl, ha gwelomp ha na omp ket iwe kiriek un tammig.

Kalz a lavaro, me oar vad : « Penoz e c'halfemp-ni beza kiriek ?
« Em gannet ez omp holl, kalonek, hon bugale ha ni. Petra ober
« muioc'h ? N'eo ket ni a oa en penn ann armeou, n'eo ket ni a oa
« karget da glask d'hê armou, dillad ha boued ; n'eo ket ni iwe hon
« eûz disklêriet ar brezel, ha biskoaz zoken n'hon eûz gouveet mad
« da betra ez eo bet disklêriet. Da bep hini he vicher ! Ni a oa holl,
« heman o labourad he zouarou, hennont o vaga he gezek hag he saout
« ewit mont gant-hê d'ar foariou. Na oa ket ar stur en hon daoudorn,
« da lâret eo, na oamp ket en karg euz ar *gouarnamant*. Bez' a zo
« war-dro ugent vloaz hon boa dibabet un den ewit ober kement-se
« holl en hon lec'h : Met ann den-se, siouas ! a oa un trubard, hag
« hen eûz gret pep-tra a eneb d'hon c'hoant. Eüruz eo pa n'hen eûz
« kollet nemet he gurunenn ! »

Ia, kement-se a zo gwir ; Napoléon III a zo un den meurbed kabluz ; met na eo ket he-unan ; re-all a zo c'hoaz. N'eo ket hep-ken eûz he *vinistred* e lâran se, pere ho d-eûz koulz hag hen disklêriet ar brezel d'ar Prus ; — pe eûz he *deputeed*, pere a gave mad holl kement a c'hoantaë ; met ouzoc'h hen lâran iwe, hag ouzomp holl, da vihanna ouz ar re pere a roë ho moueziou d'ehan ha d'he dud, bep-tro, hag a vrasaë evel-se he nerz hag he c'halloud ewit drouk-ober. Nann, n'hon boa ket a amzer, nag a diskadures a-walc'h iwe ewit kuzulia ar *gouarnamant* ; hogen bez' hor boa amzer da vont da rei hon moueziou, pe *voti*, evel ma ve lâret en gallek, ha mont a reemp iwe, peurvuia, hag hon boa skiant a-walc'h ewit gouzoud, pa vije lâret d'imp dibab *deputeed*, pere a vije bet mad da dibab. N'eo ket

digant ann Impalaër, pe digant ar *prefet* ez oa goulenn aliou ewit dibab ann dud pere ho defoa karg d'ho c'helenni ewidomp, ha da ober d'hê anavezout hon c'hoant. Petra a larfac'h euz tud pere ewit gwelet ha gwirion a ve kontou (les comptes) ur marc'hadour a lârfé da heman lakaad ann dud a garfe da welet kement-se? Ha setu koulzgoùde ar pezh oc'h eûz grêt peurvia epad ugent vloaz. Ann Impalaër a dlee kont d'ar vro, pehini hen defoa laket en he fenn, euz kement a ree holl, hag ez oac'h sot a-walch ewit dibab da welet ar c'hontou-se, en kambr ann deputeed, nann ar re hon bije c'hoant da dibab, met ar re a blijé d'ann Impalaër. Penoz beza souezet neuze ma 'z eo troët fall pep-tra, ha penoz iwe na vefemp-ni ket holl wit un neubeud bennag en kement-se, pa eo gwir mar hon bije dibabet *deputeed* mad, na vije ket marwet kement a dud, hag hon arc'hant a vije chomet ganimp? Oberou-mad ur gouarnamant mad, kelennet gant deputeed onest, hep dale ho anavefomp, mar hon eûz c'hoant, hag holl hon eûz c'hoant da se, mechanz.

Ar pezh am eûz c'hoant da ziskouez d'ehoc'h, ez eo ann drouk a c'hall ober ur gouarnamant na ve ket onest, pa ve a-du gant-han deputeed ha na ioullont nemet ober holl kement a c'hoanta.

Bez' a zo c'huec'h pe seiz vloaz, ar Prus n'a defoa ket ar vrud da veza ur rouanteles da ober aoun d'ar rouantelezoù all. Ann Autrich, hirie izellêt meurbed, a zeblante c'hoaz beza krenvoc'h ewit-hi. Ha koulzgoùde, armeou ar Franz ho defoa trec'het armeou ann Autrich, en Itali, er bloaz 1859. Ha setu, un neubeud bloaveziou diwezatoc'h, ar Prus-se a drec'h hep poan war-n-omp, pere hon defoa trec'het war ann Autrichianed! Petra eta a oa c'hoarvezet? En keit-se ar Prus a defoa trec'het ann Autrichianed ha lakêt ann Allemagn holl indan he galloud. Penoz-se? — Ar Franz a divije gallet, ha dleet zoken, mirout out-hi da ober kement-se; met d'ar c'houlz-se hon Impalaër a gase hon soudarded hag hon arc'hant d'ar Mexique ewit ober da dud ar vro bell-se ur brezel diwirion, pehini a droaz fall ewidomp. Na oa eta na soudarded, nag arc'hant ewit mont eneb ar Prus, pehini a c'hoantaë bepred em vrasaad. Rêd a oe d'imp eta plega hon penn, ha lezel, er bloaz 1866, da gemer ur galloud meurbed braz ur rouantelez pehini a dlee hon mac'ha hag hon frika pewar bloaz diwezatoc'h.

Ha piou hen defoa c'hoantaët ober ar brezel d'ar Mexique? — Ar Franz, marteze? — Nann, met mignoned d'ann Impalaër, pere a wele gounid eno kalz a arc'hant. Ac'hanta! ar brezel maleüruz-se a oe kavet mad gant hon deputeed epad pewar bloaz: ho mouezioù e kambr ann deputeed a lâre a kavent mad ar pezh a gavent fall, en gwirione, evel an holl: mar lârent dre ho mouezioù penoz e kavent mad ar brezel-se, ez oa hep-ken abalamour ma oa ann Impalaër hen

defoa c'hoantêt ec'h ober, hag a oa rêt d'ezhe kavoud mad ar pezh a gave mad ann Impalaër, pehini hen defoa grêt ho henvel *deputeed*. Hag ann neubeud a *deputeed* na heuillent nemet mouez ho c'honsianz (ann *deputeed* vad ar re-se) hag a zo bet em savet eneb ann drouk oberou a welent, ar re-se a vije lâret diout he penoz na garent ket ho bro, beteg ann de ma 'z eo bet c'hoarveet holl ar pezh ho defoa diouganet (prêdit), hag a renkaz hon arme distrei en Franz, goude pewar bloaz a boanio hag a dispigno kollet.

Hogen grêt a oa ann drouk : 750 million a oa bet dispignet hep frouez a-bed, hag un niver braz a Fransijenn a zo c'hoaz ho relego en douar ar Mexique, pell-pell euz ho bro! Koulz goude hon arme gaer a zistroaz en Franz, hag ar gouarnamant, pa eo gwir n'hen defoa ken brezel a-bed war he ziu-vrec'h, hen divije gallet neuze lakad he labour hag he spi da greski ha da wellaad he arme, ewit gallout stourm ha derc'hel penn d'ar Prusianed, rag ar re-man, goude beza trec'het war ann Autrichianed, a boanie euz ho gwella, hag en kuz, ewit ober ar brezel d'ar Franz. Ar gouarnamant na oa ket hep gouzoud kement-se, hag un otro hanvet ar baron Stofel, pehini a oa bet kaset da Verlin ewit gedal ha gwelet a dost doare ann traou er Prus, a skrivaz d'ann Impalaër un niver braz a lizero ewit lâret d'ezhan pegement ez oa bihan ha disket fall hon arme, en kever hini ar roue Prus. Ar general Trochu, un den honest, ur brezelour kalonek hag ur Breton mad, bars ul levr pehini a reaz er bloaz 1867 war arme ar Franz, a diskoueze iwe, sklêr, petra a oa da ober neuze ewit beza krenv hag hep aoun da welet hon amezeienn terrupl o koueza warn-omp, pa sonjfeomp ann neubeuta.

Hag a oe grêt petra neuze ? Ar *gard mobil* a oe savet, hogen war baper hep-ken : na oe grêt na *exersis* na netra. Pa ve deut de ar riskl, ar potr diwar ar meaz a dired kerkent ha ma ve galwet, gant he dillad labour, kalonek, ha prest da vale : Met allas ! na oar netra, hag ar c'hoz fuzul a ve roët d'ezhan a zo ur benvek ha na anvez ket ; hag ann hini na oar ket doare he venvek, na raio bikenn nemet labour fall. — Piou hen kredfe ? Ar rujumantjo a lign a vije bihannêt ann niver euz ho soudarded, d'ar c'houlz ma oa ar muia a ezomm d'ho brasaad. Ha perag se ! Me oar-vad ewit paea dispigno mezuz, pere a vije kuzet mad. Ewel-se iwe un darn vraz euz ann arme-se na oa nemet war ar paper, ha pa deuaz ar *Plebiscit* ken brudet, en miz Mae 1870, a oe gwelet mad dre voueziou ar soudarded, penoz ar Franz na defoa ken nemet tri c'hant mill soudard, el lec'h pemp pe c'houec'h kant mill !

Pa am euz lâret ur gir euz ar *Plebiscit*, a fell d'in lâret diwar he benn un dra bennag muioc'h c'hoaz. Ha na eo ket, kredet mad, ewit

lâr
gou
me
oa
ho
ia
abo
a
c'h
du
gen

dis
an
fal
pal
ar
ho
dig
go
em
ma
ha
ber

fal
gré
ar
Ho
na
lâr
her
ber
set

d-e
vez
ha
Bis
de
ha
ber

lâret drouk a-bed euz ar re pere ho d-eûz laket *ia* bars ann *urn*, pe gouest ar *vot*. Keuz a-walc'h ho d-eûz bet a gement-se, divezatoc'h, me oar vad. Ha neuze, ho c'hredenn a oa penoz a reent mad. Roët a oa bet d'ezhe da gredi, dre ur gaou milliget. penoz o lâret *ia* a rojent ho mouez evit ar peuc'h, ha daou viz goude ma oa bet seiz million *ia* ewit ar peuc'h, a oe disklêriet ar brezel, war un digarez fall. Hag aboe, pegement a valloziou war ar *Plebiscit* ! Goude kement-se, kalz a dud na ioullont ken mont da *voti*. Hogen kement-se a zo gwasoc'h c'hoaz : rêd eo *voti*, na euz forz petra a c'hoarvezo. Mar chomfe an dud honest er gêr, ann deziou votadek, ar re fall ho defe joa vraz a gement-se, hag a vefe gwelet c'hoari gaer neuze !

Ann Impalaër hen defoa ezomm euz ar *Plebiscit* evit ho lakaad da disober hoc'h-unan ar pezh ho poa grêt a vad ar bloaz a-raok. Rag ann *elektionou* en 1869 evit henvel *deputeed* na oant ket bet ken fall hag ar re-all. Kalz a *deputeed* mad a oa bet hanvet, hag an Impalaër a wele he nerz hag he c'halloud bihannêt dre gement-se, rag ar gouarnamantjo honest, hep ken, na gollont netra euz ho nerz hag ho galloud pa ve sellet piz ho doare. Dre ar *ia*-se, a zo bet tennet digant-hê, ann elektourienn pere ho defoa tammalet drouk-oberou ar gouarnamant, o henvel *deputeed* mad, — a ree neuz (semblaient) da em dislâret, hag ann Impalaër hen eûz gallet neuze ober êsoc'h evel ma plije d'ezhan. Neuze e tolaz ar Franz er brezel maleüruz a ouzoc'h ha pehini, ma vije deut da vad, a dlee starda he gurunenn war he benn ha war hini he vab he goude.

En-sell da gement-se, a kemeraz ann abek kenta a gavaz, hag ar falla. Ar Spagnoled a glaske, pell a oa, ur Roue. Me gav ho dije grêt koulz o chom en Republik, 'vel ma oant. Neuze eta e kinnigjont ar gurunenn da ur prinz Allmand, kar d'ar roue Prus. ar prinz Hohenzollern, pehini a lâraz *ia* d'hoc'htu. Ar gouarnamant a Franz na gavaz ket kement-se mad, — hag, en gwirione, na oa netra da lâret war se, rag na oa ket un dra-vad evidomp iwe. Ar prinz Hohenzollern a lâr neuze d'ar Spagnoled kas ho c'hurunenn da un allbennag. Hervez a venne ann holl na oa ken de distrei war se : ha setu ann holl laouenn braz, hag ar brezel mouget, me oar-vad ?

Nann, nann, na gredet ket se. Ann Impalaër hag he vinistred ho d-eûz c'hoant da gaout ar brezel, na eûz forz pennoz, hag ar brezel a vezo grêt. Neuze eta e klasker ur chikan fall d'ar roue Guillôm, hag heman na c'houlenne nemet se, hag ive he ministr, ar potr finn Bismarck. Klasket a oe neuze un digarez, ha lâret penoz *ambassadeur* Franz en Berlinn a oa bet digomerret fall, ha drouk-komzet out-han (*insulté*) gant ar roue Guillôm, ar pezh na oa ket gwir. Ar bemzek a viz gouere (ar c'houlz-se a vezo pell sonj anezhan) daou

ministr, ann duk Grammont, er *Senat*, hag ann otro Emil Olier, en kambr ann *deputeed*, a deue da lâret penoz plijadur ho mestr a oa d'hon teurrel, hep dale pelloc'h, er brezel spontuz a ouzoc'h. Ann darnvuia eûz ar gambr, — pe ar *majorité*, evel ma ve lâret en gallek, — rag ann *deputeed* vad hanvet er bloaz 1869 na oant ket ann darnvuia, pell a-c'hane; — ann darnvuia euz ar gambr eta, evit plijout d'ann Impalaër, a gavaz a oa mad ober ar brezel-ze, eneb c'hoant ar re ho defoa hanvet anezhe da vont da Baris evit difenn ho mad hag hini ar vro holl. Rêd eo lâret aman, en enor d'ann *deputeed* pere a oa eneb, pe ann *Opposition*, evel ma lârer en gallek, penoz a rejont holl ho galloud evit na vije ket disklêriet ar brezel d'ar Prus; met allas ! na oent ket selaouet. Unan anezhe, — ann den fur, ann den honest, ann den brudet mad dre-holl pehini a zo brema penn-sturier, — en gallek *Président*, — ar Republik, ann otro Thiers, — a reaz dreist-holl he dever en de-se, hag he holl c'halloud evit pellaad diouzimp ar brezel hag ar waleurio spontuz a ve euz he heul. Lâret a eure, — e-touez kalz a dreo all, holl gwir, — penoz na oamp ket prest, hag, a hent-all, a vije ann Urop holl a eneb d'imp, mar vijemp diskiant a-walc'h da disklêria ar brezel. Epad diou pe der heur, evit-han da veza koz kaer, e talc'haz penn da ur bagad tud pere a grie war-n-han hag a diskoueze d'ezhan ho daoudorn serret, evel tud ho defe kollet ho skiant vad. Met hen na grene ket ha n'hen defoa ket aoun, rag evit mad he vro e komze, hag he vro a vezo anaoudeg en he gever, da vikenn.

Daoust (malgré) d'ann otro Thiers, daoust d'ar republikaned ha da ioul ar vro holl, ar brezel a oe eta disklêriet d'ar Prus. Ar marechal Lebœuf (ann ijenn, en brezonek), ministr ar brezel, pa oe goulennet digant-han : « Ha prest omp ? » — a lâraz : ia ! ha pa dlefe ar brezel pad ur bloaz penn-da-benn, na vô ket ezomm da brena ur voutounenn guetro hep-ken ! » —

Hag eiz de goude-se, pa em dastumaz ar rujumantjo el lec'hiou ma oa lâret d'ezhe, n'ho defoa na bidonou, na dillad, na fuzuliu mad, na kalz a dreo all a bere ez oa ar brasa ezomm. Pemzek de divezatoc'h, bars ann emgannou (batailles) kenta, un niver braz a ganonou a oa rêd d'ezhe paoues da denna, dre n'ho defoa ken na poultr na boulodou. Ar soudarded ive na oa ket awalc'h anezhe, pell a-c'hane. Ar *plebiscit*, evel am eûz lâret huelloc'h, hen defoa diskouezet penoz na oa ket ann iver dleet a soudarded er rujumantjou : war ann tri c'hant mill den a oa dastumet indann ann armou, war dro nao ugent mill a oa dastumet war harzou (frontières) ar rouanteles en deiziou diweza a viz gouere. Ar Prus, hi, o tastum holl nerziou ann Allmagn, a defoa war droad ur million a dud, da lâret

eo dek gwez kant mill, ha tri arme terrupl a deue a-eneb d'imp. Ann Impalaër, evit-han na wie ket kalz a dra en doare ar brezel, hen defoa c'hoantaët gourc'hemenn (commander) dreist he holl jeneraled. He arme, pehini na vije ket bet re grenv evit stourm eneb unan hep-ken a armeou ann Allmanted, ma vije bet dastumet en unan hep-ken, a oe rannet en eiz korf, pell ann eil ouz egile, ha dalc'het peurvuia da ober netra. Ar Prusianed, o welet kement-se, a gresk c'hoaz ho armeou, ha goude Saarbruck, lec'h na oe gret, evit lâret nemet ur *gomedî*, evit plijadur ar Prinz *Imperial*, mab ann Impalaër, — a teujont, en tri arme braz meurbed, war daou eûz hon c'horfou armeou. *Division* ar jeneral Abel Douay, eûz korf arme ar marichal Mac-Mahon, a wel o tont warnezhi, ar c'henta, ar Prusianed, en Wissembourg, ar bevar a viz Eost. Hon soudarded a c'hourennaz kalonek meurbed, unan eneb pevar, ur pennad mad a amzer; met allas! rêd a oe d'ezhe tec'hel. Ann den kalonek, ar brezelour mad ar marichal Mac-Mahon, a dired neuze d'ho zikour, gant ar pezh a oa manet eûz he gorf arme, war-dro tregont mill den. Gortoz a ra ann enebourienn en ul lec'h hanvet Reischoffenn. Dont a ra hep dale arme ar Prusianed, en niver a gant hanter kant mill den, gant ar prinz royal a Brus en ho fenn. Ar jeneral De Failly, ul jeneral a lez, a oa en kastel (le fort) Bitche), hag hen defoa urz da dont ive, kerkent ha ma klewje mouez ar c'hanon; met kaer a oe gortoz anezhan, na deuz ket, hag hon soudarded paour a oe arre friket indann ann niver braz euz ann enebourienn. Ar guiraserienn a oe lac'het holl, evit lâret, hag a rojont ho buhe, a galon vad, evit rei amzer da dec'hel d'ann neubeud a c'homme c'hoaz eûz hon soudarded. Hon c'hollou a oa braz meurbed; met kollou ar Prusianed a oa brasoc'h c'hoaz, hag ar Fransijenn a oa marwet ho defoa goerzet ker ho buhe, e c'hallet kredi.

En hevelep (même) deiz, ar c'huec'h a viz Eost, — arme ar roue Prus hag he jeneral Steinmetz a em dolaz, tost d'ar gêrig a Forbach, war arme vihan ar jeneral Frossard, pehini a oe ive friket indann ann niver braz. Adaleg neuze, ar harzou (les frontières) a oa digor en daou lec'h, ha diou arme terrupl a enebourienn a em dolaz kerkent, unan el Lorraine, hag eben en Alsace, ewit a-c'hane mont ive el Lorraine, dre ar menezioù hanvet ar Vosges, pere na oant pelloc'h difennet.

Evit kement-man holl, na oamp ket c'hoaz kollet. C'huec'h korf a arme war eiz a oa c'hoaz iac'h mad. Ann enebourienn a oa en hon bro, se a zo gwir, met ann dud kalonek na ouzer ket pegement a zo anezhe en Franz, ha pa ve deut ar c'houlz da difenn ar vro en danjer, pep den, koz ha iaouank, a ve ur soudard. Koulz goude ez oa rêd kaout amzer evit sevel ann dud, ho deski ha rei d'ezhe armou. Penoz

ober ? Allas ! ar glâc'har en hon c'halonou holl, ez oa rêd tec'hel eûz an Alsace, ar vro gaer-se, hag hi leuskel gant ann enebourienn, met ewit ur pennadig amzer hep-hen, a sonje d'imp holl. Neuze eta a oe gret d'ann holl soudarded a chome ganimp c'hoaz dont war Paris, evit difenn da vihanna penn-kêr ar rouanteles. Evel-se, gant ar pezh hon boa salvet euz ann arme koz, hag ann armeou newez a oa savet gant hast braz, pep hini hen defoa c'hoaz esper a vije gallet ober d'ar Prusianed tec'hel en tu all d'ar Rhin. Met ann Impalaër a welaz mad kement-se, ha gant aoun da goll d'hoc'htu he gurunenn, hen hag he ligne he goude, mar teuje da dec'hel re vuhan, e c'hoantaaz riskla un tol diweza ha c'hoari holl war ur gartenn hep-ken, evel ma ve lâret, evit-han n'hen defoa nemet nebeud a chanz da c'honid er giz-se. Kement-man a zo gwir mad, rag he-unan hen eûz anzavet ann torfed-se en ul lizer a skrivaz da ur saoz hanvet Iann Burgoyne. El lizer-se, a lâr penoz hen dije dleet dont war Baris gant ann arme, mar n'hen dije ket karet muioc'h he gurunen eget ar Franz. Hag evel-se a oe daleet (retardée) tec'h (la retraite) arme Metz. Armeou ar Prusianed a gavaz neuze amzer a-walc'h evit treuzi ar Rhin, ha goude *Gravelotte* ha *Sant-Privat*, lec'h ma oe lac'het c'hoaz un niver braz a dud, euz ann daou du, hon arme a renkaz chom indann mogerou Metz, hag em renta diwezatoc'h, pa oe debret ann holl voued a oa en kêr, ha mont prisonieres en Allmagn.

N'hon boa pelloc'h a soudarded nemet ann nebeud ho defoa gallet em salwi eûz a arme Mac-Mahon, korf arme ar jeneral Felix Douai, hag ar rujumantjou a vale (de marche) grêt gant ar *reservou* galwet indann ann armou. Ministr newez ar brezel, ar jeneral Cousin Montauban, komt Palikao, hen defoa grêt gant mall un arme newez a gant mill den. Bars ann arme-se, dastumet en *Chalons*, ez oa brema holl esperanz ar Franz. El-lec'h hi digas war-du Paris, ann Impalaër hi c'has war-du Sedan. Na grede pelloc'h dont da Baris, hag e talc'he gant-han ann arme evit ma vije trec'het, vel ar re-all, indann mogerou Sedan, ha kaset prisonieres en Allmagn, goude ur *capitulation* mezuz. — Pewar ugent mill den komerret en un tol !

Pa digwezaz ar gwall-gêlo se, a oe drouk kaer en holl er pevar c'horn ar Franz, me ho ped da gredi. Neuze ann holl gêrio vraz eûz ar rouanteles a lâraz penoz na ioullent ken (qu'elles ne voulaient plus) eûz ur gouarnamant ken mezuz. En Paris, *deputeed* departamant ar Seine, pere a oa holl a eneb d'ann Impalaër, pe eûz ann *opposition*, a em gargaz da ober ur gouarnamant newez, evit difenn ar vro, hag ar Franz holl a gavaz mad ar pezh a ree eno ann dud-se, pere na disesperent ket c'hoaz, evit ann traou da vont gwall-fall.

En penn ar gouarnamant newez-se ez oa un den honest, kalonek

ha brezelour mad, a be-hini hon eûz lâret huelloc'h ur gir, ar jeneral Trochu, ur breton. Hanvet neuze da vestr braz, gant ann holl, a-baoue ma 'z eo em rentet Paris, a zo bet lâret kalz a drouk anezhan, met eneb ar gwir (injustement). Ar jeneral Trochu, mar karet, n'hen eûz ket grêt holl ar pez a c'hortoemp anezhan; n'hen eûz ket kaset ar Prusianed eûz a endro da Baris, ha grêt d'ezhe distrei d'ho bro: met piou hen divije grêt ar burzud-se, er poent ma oamp neuze? Nikun, hep mar a-bed. Met grêt hen eûz he dever, o tifenn Paris, beteg ann diweza tamm bara, hag ar pez n'hen eûz ket grêt, den all a-bed n'hen divije gallet ober.

D'ar c'houlz-se, unan hon armeou a oa dalc'het indann mogerou Metz, hag ebeu a oa bet kemeret (faite prisonnière) en Sedan, ha kaset d'ann Allmagn. Na oa ken kalz a chanz neuze da c'hounid. — Da betra d'erc'hel da ober ar brezel koulz goude? Na vije ket bet guelloc'h ober ar peuc'h doc'h-tu? a lârfet, marteze. — Ia, ober ar peuc'h a vije bet mad, se zo gwir, met ar Prusianed na ioullent ket hic'h ober; ho divizou (conditions) a oa re c'haro evit galloud beza digomerret hep mez ha disenor evidomp. A-baoue dispac'h (révolution) ar bevar a viz Gwengolo, ar Republikaned a oa en penn ar gouarnant, ha n'eo ket hi ho defoa disklêriet ar brezel, met ur wez disklêriet, na ioullent ket eûz a ur peuc'h mezuz evit ar Republik hag ar vro holl. Koulz goude evel ma oa ar Franz a dlee paea evit sotoniou he mestr, hec'h anavejont penoz ez oa dleet d'ezhi paea dispigno ar brezel d'ar Prusianed, hag a lârijont ez oant prest da sina un *armistiz* (1), gant ma larje ar Prus na ioullent kemer tamm a-bed eûz douar ar Franz. Met ann otro Bismarck a lâraz penoz na sinje ket a *armistiz*, nemet roët a vije d'ezhan ar gêriou Strasbourg ha Toul, pere na oant ket kemerret c'hoaz, hag ur fort pe daou endro da Baris. Kement-se ne c'halle ket beza grêt, d'ar c'houlz-se (ar 15 a viz Gouere), hep mez ha disenor evidomp, hag ann otro Jules Favre, pehini a oa êt da gavoud ar roue Guillaume hag ann otro Bismarck, da gastel Ferrières, evit esa em glewet gant-he, — a lâraz na vije grêt netra neuze, hag a a zistroaz da Baris, hag hen trist braz.

Met, a lâro c'hoaz unan bennag, ar pez a c'houlenne d'ar c'houlz-se Bismarck hag he roue, hon eûz rinket da rei diwezatoc'h, ha kalz muioc'h zoken, hag evel-se, pegement a boaniou, a dispignou hag a waleuriou evit netra!

(1) Un *armistiz* a zo ur pennad amzer, — peurvia bêroc'h evit hurr, roët eûz ann daou du evit em glewet war un dra bennag, hag e keit-se a paoues ar brezel.

— Evit netra ? Nann a-vad ! O stourm er stum-se, hon eûz diskouezet d'ar bed holl penoz na oamp ket ken izel ha ma sonje gant kalz, hag a zo en pep korn a Franz tud kalonek, ha kalz, prest en pep amzer da difenn ho bro.

Ann divizou (conditions) re-c'haro euz hon enebourienn, pere a c'hoantaë hon disenori, a reaz eta ma oa red d'imp derc'hel da ober ar brezel. Paris a serraz he dorjou, hag a lakaaz kanonou tro-dro war he mogerou ; hag en keit-se, er pevar c'horn ar Franz, a em save ann holl evit dont d'hi zikour.

PARIS.

Ann dric'houec'h a viz Gwengolo, a oe kelc'hiet (entourée) Paris gant arme ann Allmanted ha distaget krenn (séparée) euz ann nemorand euz a Franz, hag ann naontek a oe indann he mogerou ann emgann genta, en ul lec'h huel hanvet Chatillon. Eno a oe gwelet mad pegement a vije bet gwelloc'h ober da arme Mac-Mahon dont war-du Paris, eget he c'has da Sedan, lec'h ma oe kemerret evel al logod en ul logotaër. Ma vije chomet ganimp Chatillon, un arme eno hi divije grêt c'hoari-gaer, hag ann treo, me oar-vad, na vijent ket troët neuze ken-fall. Met 'vel na oa nemet konskrived da lakad el lec'h-se, pehini a zo alc'houez Paris, evit lâret, a oe difennet fall, ha prestig kollet, allas ! Mobiled ann Ill-ha-Vilaine a dalc'haz mad koulzgoude, evit enor potred Breiz. Rêd a oe neuze lakad dreg mogerou kêr ann holl droupou-se, konskrived, *mobiled*, tennerrien-frank (francs-tireurs) pere ho defoa holl ioul-vad (bonne volonté) a-walc'h, met allas ! n'ho defoa nag urz, na gwizieges (expérience), ha na eûz ket a soudarded vad hep ann daou dra-se. Ann amzer a dre-mene hoc'h ober ann *exerciz*, hag en emgannou bihan, evit diski ho micher a soudard d'ann dud. Bars unan ann emgannou bihan-se, en ul lec'h hanvet L'Hay, mobiled ar Finister a em-gannaz kalonek braz, hag a oent meulet gant ann holl.

En keit-se, un arme dastumet war vord ar ster vraz hanvet al Loire a deue war Baris, dre ar vro gaer hanvet ar *Beauce*. Met ann arme-se, re-vihan, na c'hallaz ket derc'hel penn da arme ar Prusia-ned, pe ann Allmanted, pehini a oa kalz brasoc'h, ha goude emganno Toury hag Arthenay, a renkjont souza, ha zoken dilezel ar gêr a Orleans, lec'h ma teuz ar jeneral Von der Thann gant ar Bavaroised, ann 11 a viz Here. Ar gêr vraz a Strasbourg, en Alsace, pehini a oe lakêt ar seizi (siège) warnehi da genta, a rinkaz em renta, goude em difenn evel leoned gant ho jeneral Urich. Ar gêr-se a sonje gant ann

holl na vije kemerret bikenn, ken krenv ha ma oa he mogerou. Pa deuz ann enebourienn en kêr, ann tiez, evit ann niver brasa, a oa pe diskarret gant ar c'hanonou, pe tanet gant ar bombou. Ann dud koz, ar groage hag ar vugale a oa diskennet pell a oa er c'haviou (les caves), hag ar bara hag ar boued all a oa debret holl.

Ar c'hêlo trist-se na diskarraz ket koulz goude kalon ar Barisianed : met allas ! ur c'hêlo tristoc'h c'hoaz a dlee dont d'ezhe, hep-dale pell.

Goude emgannou ar c'huezek hag ann dric'huec'h a viz Eost, arme ar gêr a Metz, en penn pehini ez oa ar marichal Bazaine, a oa bet dalc'het (bloquée) indann mogerou ar gêr-se. Meur a wez ho defoa c'hoantaët dont er-meaz (sortir), — epad emgann Sedan a-vad. — met n'ho defoa ket gallet. Ar marichal Bazaine, a behini na c'haller ket c'hoaz lâret re a zrouk, ken a vezo anaveet holl he zoare hag a vezo bet barnet mad, — ar marichal Bazaine eta a seblant beza bet re-voak (trop mou) epad seizi Metz. Goude beza chomet re-bell amzer hep ober netra a vad, a teuaz un de, pa oe debret ann holl voued ez oa en kêr, bete kezek ar c'havaliri, ma renkaz em renta, gant he arme holl, da lâret eo 150 mill den. Ann armou ha drapoïou zoken, pere a dleje beza bet torret ha devet, a oe roët d'ann enebourienn, ha kement-se a zo ur garg vraz eneb d'ar marichal.

Rentadek (capitulation) Metz a lakac distak da vont el lec'h-all arme ar prinz Frederik-Charles, pehini a diskennaz neuze e-trezege al Loire, eneb d'ann arme a oa dastumet eno evit mont da zikour Paris. Netra na c'halle beza gwasoc'h evidomp. Ar c'hêlo-se a lakaaz ar spont er vro holl. Gouarnamant difenn ar vro (de la défense nationale) a sonjaz a-newez goulenn un *armistis*, hag ann otro Thiers a oe karget da vont da em glewet war-se gant roue ar Prus hag he ministr kenta Bismark.

Pa oe gouveet en Paris penoz ar marichal Bazaine a oa em rentet gant he arme, ur bagad tud fall, mad da veza krouget, evel ma oe gwelet diwezatoc'h indann ar *gommun* milliget, a c'hoantaaz diskar ar gouarnamant, evit em lakaad en he lec'h. Mont a rejont gant armou d'ann ti-kêr (l'hôtel-de-ville), hag a kemerjont anezhan. Met na oe ket evit pell amzer. Un darn euz ar *gard national* a diredaz, ha gant ar *mobiled* breton e kemerjont a-newez ann ti-kêr. Da botred Breiz eta ann enor da veza salvet ar wez kenta Paris eûz a vèli (domination) ar *gommun* milliget.

Lâret hon eûz huelloc'h penoz ann otro Thiers a oa bet karget da c'houlenn un *armistis* digant ar Prusianed ; met allas ! na oe ket evurusoc'h eget Jules Favr. Na c'houlennemp nemet 21 devez evit henvel *deputeed*, da c'houzoud pe a vije kendalc'het pe baouezet da ober ar brezel. Ar gouarnamant a c'houlenne c'hoaz ma vije gallet

digas boued en Paris epad an 21 devez-se. Ar Prus na ioullaz ket klewet komz a gas boued d'ar Parisianed, ha setu ma oa rùd kender-c'hel (continuer) ar brezel, ha gant neubeutoc'h a chanz da c'honid eget biskoaz.

Koulz goude un neubeud deizioù diwezatac'h a troaz ann avel a-du ganeomp, hag a c'honejomp ur viktoar pehini a savaz un tammig kalonou ha fizianz ann holl.

Ar garg da sevel buhan armeou newez evit mont war Baris, a oa bet roët da genta d'ann otrone Crémieux ha Glais-Bizoin, tud honest hag a ioul-vad, mar kêret, met re oajet. Rùd a oa evit kement-se un den iaouank, leun a nerz hag a dàn. An den-se a oe digaset d'imp euz a Baris en ur *ballon*, da lâret eo dre ann er. He hano a zo Gambetta. Kalz a vrud a zo bet grêt en-dro d'an hano-se; darn ho d-eûz savet anezhan keteg ann env, ha darn-hall iwe ho d-eûz stleget (*trainé*) anezhan bars ar fank. Evel ma c'hoarvez alies, euz ann daou du ez oar êt re-bel. Gambetta hen eûz grêt kalz a faziou (*fautes*), ann holl hen goar; met a hent-all, o stourm evel m'hen eûz grêt, hen eûz salvet hon enor ha diskouezet d'ar bed holl penos ar Franz, evit beza bet trec'het, dre drubarderes, na eo ket kollet c'hoaz; pell a-c'hane!

A-baoue ann deizioù kenta eûz a viz Du, ar jeneral d'Aurelles de Paladines a oa en penn un arme a 80 mill den. Tost d'ar gêr a Orleans, e kouezas war arme ar jeneral Bavarois Von der Thann, hag a reaz d'ezhan souza beteg a gêr a Ethampes. Pa digwezaz ar c'hêlo mad-se en Paris, digaset gant ur goulm, kalonou ann holl a dridaz gant ar joa. Ur *plan* a zo grêt neuze, ha kaset en ur ballon da arme al Loire. Ann arme-man a oa breman krenv a daou c'hant mill den, pe dost. E-keit ha ma kerze war Baris, arme Paris, grêt gant *mobiles*, a dlee ober holl evit dont war arbenn d'ezhi (*venir à sa rencontre*).

Ann nao war-n-ugent a viz Du ez oa eta arme Paris en hent. Daou emgann (*deux combats*) dirollet a oe, ann dregont a viz Du, hag ann daou a viz Kerdu, en Champigny, war vord ar ster hanvet Marne. *Mobiles* ar Finister, dreist holl, a reaz ho dever, evel bep-tro. Euz ann daou du ez oa kalz a gollou, hep gonid sklêr en tu a-bed. Met allas! arme al Loire, pehini a c'hortoer evel ur zalver, na deue ket, hag a oe rùd souza arre, ha distrei indann mogerou Paris. E-keit-se, ar jeneral d'Aurelles de Paladines a em ganne ive eneb arme ar prinz Frederik-Charles, pehini a deue eûz Metz. Neuze a oe gwelet sklêr pegement a drouk a deue d'imp eûz rentadek (*capitulation*) Metz. Mar na vije ket kouezet warnezhi ann arme terrupl-se, arme al Loire a divije gallet mont bete Paris. Mar kollaz, ar gouvid a goustaz ker d'ar Prusianed, hag ar c'henta hag ann daou a viz Kerdu, en Baume

la Rollande hag en Patay, a oent gwal-frottet. Zouaved ar Pab, en ho fenn ar jeneralel Charrette ha Cathelineau, a em gannaz evel leoned. Ar re-se a oa ive Bretoned peurvuia. Ann dri hag ar bevar, ann arme a renkaz dilezel Orleans.

Ar jeneral Chanzy, pehini a oe lakêt en lec'h ar jeneral d'Aurelles, a em dennaz neuze gant ann arme a-hed (le long) al Loire, ha bemde a vije un emgamm bennag. Er gêr a Mans e chomaz, da lakaad urz en he arme, evit goude-se mont arre war Baris.

Un darn all euz arme al Loire, troc'het euz hini Chanzy, a oa em dennet etrezeg ar gêr hanvet Bourges. oc'h he fenn ar jeneral Bourbaki. Ann darn ar gouarnamant a oa da genta en Tours, hag a oa breman en Bourdel, a defoa kaset anezhan da zikour ar gêr grenv (la ville forte) hanvet Belfort, en Alsace, pehini a em difenne pell a oa a eneb ann Allmanted. Un arme vihan a oa ive en tu ann anter noz (le Nord) gant al jeneral Faidherbe, hag a c'honeaz diou wez war ar Prusianed, en Pont-Noyelles hag en Bapaume.

Met en arme ar jeneral Chanzy ez oa hon holl esperanz evit delivra Paris. Ann 21 a viz Kerdu, arme Paris a c'hoantaaz dont er-meaz he mogerou. Met na oe ket evurusoc'h eget ar weziou all. Neuze e komansaz bombardamant kêr, ha beb noz obused ar Prusianed a deue da lac'ha en ho gweleou, bugale ha groagez, ha diskar ha devi ann tiez. Ha koulz goude nikun na gomze c'hoaz a em renta. Met allas ! ann naoun a dlee ober ar pezh n'ho divije grêt bikenn ho c'hanonou.

Ar jeneral Chanzy, trec'het er Mans, a zo rêd d'ezhan souza arre beteg Laval. Er sav-heol, Bourbaki, goude deziou mad, a zo trec'het ive en Hericourt, hag a renk mont er Suisse, lec'h ma 'z eo digemerret mad gant tud ar vro-se, da bere e tleomp anaoudêges vad evit-se. En hanter-norz (au Nord) Faidherbe a zo trec'het dhe dro en Sant-Quentin, gant un arme kalz brasoc'h eget he hini. A bep tu na deu ken nemet kêloioù fall. Ar Parisianed, goude bea debret ho c'hezec, ho chas, ho c'hizier, n'ho defoa ken pep-hini, nemet un hanter-livr bemdez a vara du ha fall. Na oa ket da lâret, rêd a oa em renta. Ann otro Jules Favre hec'h eaz eta da gavoud Bismarck, hag a oe grêt un diviz etrezhe penoz ar vro holl a vije galwet da henvel *deputeed* da welet pe a vije grêt ar peuc'h, pe dalc'het da ober ar brezel.

Ann *deputeed* a em dastumaz en Bourdel, en miz C'huevreur. Ann dra genta a rejont, a oe lakaad oc'h penn ar gouarnamant ann den honest, ann den fur, ann den gwiziek, pehini a oa bet hanvet *depute* gant 25 departamant — ann otro Thiers. Ann otro Thiers ez oa eta kaset neuze da Versailles, evit em glewet gant Bismarck war divizou (les conditions) ar peuc'h. Ar peuc'h-se, rêd mad oa hi c'homer, siouas ! evel ma vije roet d'imp, na oa ket da lâret. Ar gambr a lâraz

ia eta war divizou Bismarck. Da genta ez oa rëd d'imp rei d'ar Prus diou eûz hon provinsou kaera, lec'h ma zo Fransijenn euz ar re wella, an Alsace hag un darn euz al Lorraine. Neuze a vije rëd d'imp c'hoaz paea pemp milliards — ur somm spontuz — hag oc'h penn soudarded ar Prus a chomje en un darn vraz euz ar Franz, ken a vije paeet ann arc'hant.

Na eûz ket c'hoaz ur bloaz krenn a-baoue, ha koulz goude, daoust (malgré) d'ar revolution spontuz e d-eûz glac'haret Paris, hag ar vro holl, un darn vraz eûz hon dle a zo a vrema paeet, ha soudarded ann Allmanted n'emaint ken nemet en c'huec'h eûz hon departamantjou. Kalz a drouk a zo bet grët d'imp, se a zo gwir; met ann drouk-se a dle beza evidomp ur gentel vraz; marteze ez eo bet digaset d'imp gant Doue, evit ober d'imp digorri hon daoulagad, hag hon mirgut da gweza en gweled ar punz doon a oa diger indan hon zreid. Hirio ez omp en Republik, da lâret eo gouarnamant ar vro dre ar vro he-unan. Pen-sturier ar Republik, un den honest, un den fur, en pehini e c'hallet kaout holl fizianz, — na raïo netra nemet dre vouez hag aliou kambr ann *deputeed*, hag evel ma 'z oc'h galwet holl da ober an *deputeed*, pep hini en he vro, e c'hallet dibab ar re a anaveet evit tud honest ha fur, pere a gemerro ho mad (vos intérêts) en ho dorn, — hag evel-se ho pezo ur gambr vad hag ur gouarnamant mad. Miromp eta ar Republik, rag na eûz netra a falloc'h eget bea o tiskar sav-tol (sans cesse) ar gouarnamant a ve o reen : kement-se na ve grët nemte dre ur *revolution*, ha na eûz revolution a-bed hep kalz a droug, hag a dismantr hag a waleuriou, en gouzout a ret a-walc'h. Labouromp ive evit gounid ar pezo hon eûz kollet, bezomp fur, doujomp d'al lezenno, selaouomp mouez hon mestro, studiomp ha diskomp mui-oc'h-mui, na em dolomp ket re d'ar blijadur ha d'ar c'hoariou pere na int mad da netra; en ur gir, greomp pep-hini he dever en kever Doue hag ar vro..., ha na veomp ket en nec'hamant eûz a c'hoarvezo goude, Doue a zo bepred gant ar Franz!

TORFEJOU POTRED AR GOMMUN⁽¹⁾

En amzeriou diveza euz ar brezel eneb ar Prusianed, ar ganfarded hag ann dud falla euz a Baris a em glevaz evit ober un tol-fall. Darn a zo hag a lavaro d'ehoc'h penoz ez oant Republikaned, met na gredet ket se, rag na oant met ur bagad tud diskiant, tud kollet, torfetourienn kalz anezho, met Republikaned, nann a-vad !

Ar c'houlz (l'occasion) a oa dibabet mad, rag kalz a dud a oa troët ho fenno gant ar brezel hag ar poanio ho defoa gouzanvet (souffert) epad ar sezi (le siège) ; hag ann dud-se, lakêt en gaou (trompés) gant ar re fall, a em savaz ive gant-ho.

Ann unan ha tregont a viz Here 1870, e teujont gant armou da di-kêr (l'hôtel-de-ville) Paris, hag e kemerjont (firent prisonniers) ar jeneral Trochu, ann otro Jules Favre hag ar re all euz ar gouarnamant. Evurusamant mobiled Breiz a deuaz, hag a lemjont ann otronez-se euz daouarn ann *insurjeed*, hag evel-se hec'h eaz tol ar re-man da fall.

Ho zol hec'h eaz c'hoaz da fall ann 22 a viz Gwenveur 1871 ; met en dro-se a oe tennou fuzuil, hag un neubeud a oe zoken lac'het. Ar wez kenta ma c'honejont a oa en deziou kenta a viz Meurs. Pa deuaz ar Prusianed en kêr Paris, potred ar Gommun a gemerraz un niver braz a ganonou, indan digarez da harza ann enebourienn d'ho c'has gant-hê, ha ho savjont war-lein ar menez hanvet Montmartr, pehini a zo huel dreist Paris.

Ann 18 a viz Meurs, pa oe êt-kuit ar Prusianed euz a Baris, ar gouarnamant a gasaz soudarded evit as-kemer ar c'hanonou ; met ar soudarded-se (pere a oa euz ar 88e rujumant a vale (de marche) ha nan a linenn, evel ma zo bet lâret) — ar soudarded fall-se eta, el-

(1) Ar Gommun a zo ann hevelep (même) tra evel kuzulerienn municipal (les conseillers municipaux) Paris, — da lavaret eo ur bagad (une assemblée) tud dibabet ha hanvet gant ar re-all evit rena traou ha madou kêr. En pep kêr, hag ive en pep paroz a Vro-C'hall, evel a Vreiz-Izel, a zo hirie ur *C'honseil municipal*, grêt a dud onest, ha pere a ra mad ho labour. Met ar *Gommun* kea brudet a Baris na oa grêt nemet a bennou avelet, a ganfarded hag a dud fall ; evel-se ive n'ho d-eûz grêt nemet pep drouk ha pep seurt torfejou, evel ma welfet dre ar pezh a lenfet warlerc'h.

lec'h ober ho dever, a dremenaz en tu ar re a oa em savet a-enep ar gouarnamant. Ann otro Thiers hag he vinistred a renkaz neuze mont er meaz a Paris, hag a em denjont da Versailles, rag Paris holl a oa indann vèli (sous la domination) ar re fall. — Ar jeneral Clement Thomas, ur republikan mad, a oe fuzuillet gant-hê, hag ive ar jeneral Lecomte, anavezet gant ur soudard fall bet kastiet (puni) gant-han ha pehini a diskuliaz anezhan (le dénonça) d'ar vuntreerien all.

Ur sizun divezatoc'h, vel ann dud vad na c'hallent ket em glevet etre-z-he, ha vel ma oa kalz anezho ive hag a oa êt kuit euz a Paris, vit na vijent ket laeret, pe marteze lac'het, ar re-fall (les révoltés) a reaz elektionou evit henvel ur *Gommun*. Lâret hon euz huelloc'h petra ez oa ar *Gommun*-se. Ann elektourienn onest a oa chomet en Paris, a deuaz a-benn, gant kalz a boan, da ober henvel un neubeud kuzullerienn (conseillers) onest evel-t-he, pere a em dennaz kerkent, pe a roaz ho *démission*, evel ma ve lâret en gallek, rag na ioullent ket chom e-touez ur bagad tud foll, tud kollet a c'hle (perdus de dettes), laeron ha kanfarded deut euz a bevar c'horn Bro-C'hall, hag euz ar broiou all zoken. Ar *Gommun* a lakaaz staga euz mogerou Paris embannou (des proclamations) braz; lavaret a ree en-he penoz he c'hoant a oa difenn ar Republik enep Versailles, e pelec'h ez oa koulz Koude, hag eman c'hoaz gwir gouarnamant ar Republik. Henvel a reaz jeneraled, — grêt war ann tol, gant a bep rum tud, — evit bale enep armeou Franz, evel ar Prusianed. Hep dale a oe embannet ul lezenn (un décret) terrupl gant Cluseret, ministr ar brezel, evit ar *Gommun*, ha pehini a oa ur c'hoz kabiten kaset-kuit gant disenor euz a armeou ar Franz. Al lezenn-se a lavare penoz ann holl dud, a-dalek seitek bete daou ugent vloaz, a renkje kemer ann armou evit difenn ar *Gommun* eneb gouarnamant Versailles, hag ar re na iouljont ket bale a galon vad, a vije grêt d'ezho mont dre nerz. Ann hevelep deiz, ar *Gommun* a reaz kemer ha lakaad er prison arc'heskop Paris, hanvet ann otro Darboy, hag ann otro Deguerry, person ar Vadalenn, en Paris. Ur sizun divezatoc'h a reaz c'hoaz teurrel er prison ur republikan mad hanvet ann otro Chaudey. Un niver braz a veleien a oa c'hoas lakêt er prisoniou, hag ive kalz a jendarmed. Meur a iliz a oe serret, pe a oe grêt anezhe salliou publik, en pelec'h tud ar *Gommun* hag ho mignoned a deue da lâret, pe welloc'h da huchal (brailler) a bep-seurt traou foll, mezuz ha spoutuz. Leanezed a oe lakêt er prisoniou, lec'h ma lakaer peurlies a merc'hed a vuhe fall, ha potred ar *Gommun*, pere ho dalc'he eno, ho goapaë hag a lavare d'ezhe bep-seurt komzou fall.

E-keit-se, memprou ar *Gommun* ho defoa aoun vraz da welet ann

traou o trei a-enep d'ezhe. Unan ho jeneraled, hanvet Flourens, a oa bet lac'het en un emgamm (dans un combat), hag unan all, hanvet Duval, a oe kemerret gant ar soudarded, ha tremenet dre ann armou. Meur a-wez arme ar *Gommun*, lec'h na oa nemet tud foll, pennou avelet ha hep gwieges a-bed, — ha mezverien dreist-holl, — a oe trec'het ha red d'ezhi souza; met, siouas ! hon soudarded na c'hallent ket mont war ho lerc'h betek ar c'hastellou (les forts) ha dreg ar mogerou, lec'h ma em dennent.

Prestig memproù ar *Gommun* a em lakaaz da stourm ha da enebi ann eil egile, hag a oe grêt neuze daou pe dri gouarnamant, pere na c'hallent tam em glewet. Adalek ar mare-se ez oa eaz gwelet ez oant kollet. Darn euz ho fennou (chefs) huella a oe tolet er prisoniou gant ho c'henvreudeur (collègues) : biskoaz na oe gwelet un hevelep disurz. Ha koulz goude a reent bepred embannou braz. Ur c'hanfard hanvet Paschal Grousset a gase embannou ha lizerou d'ar rouantelezez all, — evel ma ra ministred evit mad (les ministres pour tout de bon), — ar gouarnamantjou anavezet er bed holl. Met arc'hant a oa red da gaout ive, kalz a arc'hant, ha potred ar *Gommun* a laere el lec'h ma kavent, hag a kasent soudarded d'ar Bank Franz, da denzaourou ann hentjou houarn hag ar gompagnunezou *Assuransou*, evit kemer ann arc'hant a vije en ho c'houffou (caisses). Cluseret, jeneral soudarded ar *Gommun*, abalamour n'hen defoa gallet ober netra a vad, a oe tolet en ur prison, hag en he lec'h a oe lakêt ur c'habiten euz hon armeou, hanvet Rossel, pehini, evit lavaret, hen defoa kollet he benn o welet ann holl waleuriou kouezet war ar Franz en ken neu-beud a amzer. Hogen daouest da Rossel, evel da Gluseret, ann arme gaer savet en Versailles gant ann otro Thiers, a gemerraz ur c'hastell-krenv (un fort), ha Rossel a oe, d'he dro, tolet er prison, hag en he lec'h a oe lakêt un den hanvet Delescluze, den onest gwez-all, met troët krenn brema war ann tu fall. Ar *Gommun* na wie ken petra a ree : un dez a kavaz ez oa mad diskar ar peul (en gallek *colonne*) Vendôm. Hag a oe roët urz da diskar ar peul Vendôm, pehini a oa bet savet en enor da c'honidou braz (des grandes victoires) ar Franz, indann ann Impalaër braz Napoleon I. Ti ann otro Thiers a oe ive diskarret, abalamour ma talc'he penn d'ezho, ha ma oant bet trec'het gant arme Versailles. Ha koulz goude diskar ti ann otro Thiers, na hini den-all a-bed ive, n'ho lakaje ket da c'honid war ann arme pehini a em ganne evit mad ar vro hag ar wirionez. Neuze a rejont ul lezenn all hag a lavare penoz ar veleien hag ann dud all a dalc'hent en ho frisoniou a vije sellet evel *otages*, en gallek, — da lavaret eo e vijent lakêt d'ar maro mar lakaje gouarnamant Versailles fuzuilla ann *insurjeed* a vije kemerret o tougen armou. Gwelet a ret evel-se penoz

ar *Gommun*, pa na wele ken gallout trec'hi, a felle d'ezhi ober ar muia a zrouk ec'h halje d'ann dud onest ha d'ar Franz holl.

Arme gwir gouarnamant ar vro a dostaë bemdez un tam euz Paris : kemer a eure tri pe bevar c'hastell-krenv (forts), hag a teuaz neuze bete mogerou kêr. Un den kalonek braz, hanvet Ducatel, a digorraz d'ezhi un nor, ha setu hon soudarded e Paris. En penn ann arme ez oa ann den kalonek braz ar marichal Mac-Mahon, karet gant he holl soudarded, ha pehini a oa bet gwall-c'houliet en Sedan. Ur sizun penn-da-benn a padaz kemer kêr holl, rag en pep streat (rue) a oa barrikadennou savet gant ann insurjeed. Er maread amzer-se (en ce moment) potred ar *Gommun* a reaz ho zorfejou ar muia spontuz. — Ann tan-gwall a oe lakêt gant ho er *monumantjou* kaera euz Paris, evel pales ann *Tuileries*, ann ti kêr (l'hôtel-de-ville), pales ar wirionez (le palais de justice), ha kalz a re-all. Un niver braz a diez a oe ive tanet, hag esea a eurejont zoken ober lammet en er un darn euz kêr, o lakaad an tan en un ti poultr (une poudrière). Met, evurusamant, na deuaz ket ho zol da vad.

E-keit-se a oe fuzuillet er prisoniou un niver braz a dud onest, jendarmed, beleienn, arc'heskop Paris, ann otro Darboy, ann otro Deguerry, person ar Vadalenn, hag ar senateur Bonjean. Un den hanvet Ferré, pehini a zo bet fuzuillet a-baoue, a roe ann urzou. Unan all, ken fall hag hen, hanvet Raoul-Rigault, pehini a oa mestr ar reiz (ie chef de la police) indan ar *Gommun*, anaveet evit he vuhe dirollet, a lac'haz he-unan gant un tenn pistolen ar republikan Chaudey.

Ann emgannou a bade bepred en streajou (les rues) kêr, hag ar boulodou hag ar bombou a goueze stank evel grizil, hag a lac'he un niver braz a dud, hag a lakaë ann tan en tiez. Ann 28 a viz Maë, arme Versailles, da lâret eo arme ar Franz, a oa mestr euz Paris holl, hag ann dud onest a baouezaz neuze da grena evit ho madou hag ho buhe. Gouarnamant spontuz ar *Gommun* a oa padet daou viz hag dek deiz : hag e-keit-se, pegement a gollou, a waleuriou hag a dorfejou, ma Doue !

Kalz a vemprou ar *Gommun* a oe lac'het, evel Rigault ha Delescluze ; Ferré, Rossel ha Paschal Grousset a oe kemerret ; ann daou genta a zo bet barnet d'ar maro, ha fuzuillet ar 27 a viz Du ; ann drivet, Grousset, a zo barnet da veza kaset prisonier en un enezenn pell euz ar Franz. Kalz anezho ec'h hallaz ive em denn en Bro-Saoz, er Belgiq, pe er broiou-all, — evel Felix Pyat, un den digalon (lâche), un den fall, pehini a lakaë ar re-all da ober ann drouk, hag a vije bepred ar c'henta o tec'hel, pa vije riskl (danger).

Setu aze, ma mignoned, un histoar bêr euz ar *Gommun* milliget,

pehini a reaz kement a drouk d'ar Franz holl, ha kement a blijadur d'ar Brusianed. A-baoue tri c'hant vloaz na oa ket bet gwelet en hon bro ur *revolt* ken spontuz trec'het ha kastiet en ken neubeud a amzer, rag bete vremen ar gouarnamantjou ho defoa trec'het ar revoltjou bihan, hag a oa bet diskarret gant ar re vraz. Revolution miz Gouere, en 1830, he d-eûz diskarret Charles dek en tri deiz; ar roue Loëiz Fulup a oe diskarret en un deiz, en 1848, ha Napoleon tri, en un heur. Met potred ar *Gommun* n'ho d-eûz ket gallet diskar ar gouarnamant republiken, evit-he da veza tud terrupl, digalon, ha na souzent dirag torfed a-bed. Gwelet a ret mad dre eno, ma mignoned, penoz ar Republik na eo ket gouarnamant ann direiz (du désordre). evel ma zo kalz hag ho defe c'hoant da roi d'ehoc'h da gredi; pell a-c'hane, ur gouarnamant eo hag a ra ar brezell d'ann direiz, ha na glask en pep tra nemet enor ha mad ar vro.

Dalc'het-mad eta d'ar Republik.

ANN ALSACE HAG AL LORRAINE

BROIOU DISTAGET EUZ AR FRANZ GANT AR BREZEL DIVEZA.

Gouzoud a ret holl penos ez eo gwall-droët a eneb d'imp ar brezel diveza. Kollet a meump meur a vill den, lac'het gant ann enebou-rienn, pe marvet gant klenved; eiz ha tregont euz hon departamantjou a zo bet laeret, flastret ha tanet; eiz milliard, ur bern arc'hant spontuz, hon eûz da baea d'ar roue Guillôm; — met ar gwassa eo renkout koll ann Alsace hag un darn euz al Lorraine, diou vro ar gaera. Ia, se eo hon gwasa koll, nann kement dre ma em gav bihaneet ar Franz, evel dre ma zo er broiou-se fransijenn vad, pere a vezo breman evel ann Allmanted, pere na garont ket, — pell a-c'hane.

Evit roi d'ehoc'h gwelloc'h da glewet (comprendre) kement-se, lekeomp (supposons) eman Bro-C'hall en brezel gant Bro-Saoz, hag ez eo bet trec'het Bro-C'hall, hag a renk rei Breiz-Izel d'ar Saozon, el-lec'h ann Alsace hag un darn euz al Lorraine, pere a renk rei breman d'ar Prusianed. Ur prefet saoz a vefe digaset da Gemper, hag uuan all da Sant-Briek, maeriu saozon, jendarmed saozon, barnerienn saozon a vefe en pep lec'h; ho pugale a renke dilezel iez ho zadou, ar Brezonek, evit diski ar saoznach, ha beza soudarded en armeou Bro-Saoz, ha marteze zoken em ganna eneb ho bro ger Breiz-Izel! Petra a lavarfac'h, pôted Breiz-Izel? — Me a oar er-vad ez omp, en amzer-ma, re vignoned d'ar Saozon, evit kaout ar brezel gant-he, hag ar pezh a lavarann aman na eo nemet evit rei d'ehoc'h gwelloc'h da glewet pegement a dleomp kaout truez euz hon breudeur distaget ouzimp dre nerz.

Ha anaout a ret ann digarez roët gant ar Prusianed evit distaga ann Alsace hag al Lorraine euz Bro-C'hall, pe Franz? Abalamour, emez-he, ma komzer er broiou-se ur iez hag a zo henvel euz hini ann Allmanted. Ann abek-se (cette raison) na eo ket gwelloc'h eget a vefe hini ar Saozon mar tigwezfe d'ezhe c'hontaad kemer Breiz-Izel, hep-ken (uniquement) abalamour ma 'z eo henvel hon iez euz hini ar Vretoned, hon breudeur, a zo o chom en ho bro.

Kement-se holl, c'hui hen gwel mad, a zo ur gaou braz, hag un dra eneb ar wirionez (la justice). Ar Prusianed ho d-euz c'hoantët

kaout ar broiou-se abalamour ma 'z int kaeroc'h ha pinvidikoc'h eget ho hini.

Ann Alsace bag al Lorraine a zo, en gwirionez, euz ar broiou kaera ha pinvidika a Vro-C'hall; pep seurt trevad (produits, moissons) a deu en ho douarou, frouez, ed, gwinn, ha kalz a draou all. Met ar peñz a roont dreist holl, ez eo Fransijenn vad. Re hira a vefe henvel d'ehoc'h aman ann holl soudarded vad, ar jeneraled kalounek, ann dud a skiant vraz, hag ar veleien karantezuz ho d-eûz roët d'ar Franz. Daouest d'ar peñz a zo c'hoarvezet, ho c'halounou a zo chomet hag a chomo bepred evit ar Franz, ha na c'halfenn gwelloc'h diskouez kement-se d'ehoc'h evit o lakaad indan ho taoulagad un darn euz a ul lizer skrivet gant ann otro Freppel d'ar roue Guillôm, un tammig a-raok ar brezel. Ann otro Freppel, hirie eskop euz ar gêr a Angers, a zo ganet en Alsace. Skriva a eure d'ar roue Guillôm (o sonja hen defoa ur galon ar roue-se) evit lavaret d'ezhan e vije un dra eneb ar gwir (justice) ober, dre nerz, Prusiaed euz ann Alsasianed, pa eo gwir a ioulent chom bepred Fransijenn. Met setu aman he gomzou :

« Tremenet am eûz en Alsace pemp bloaz war-n-ugent euz va
« buhe ; hag a-baoue am euz bet karet bepred bugale ar vro gaer-se.
« Na anavezan ket unan hep-ken anezhe hag hen defe ann disterra
« c'hoant da bacues da veza euz a Franz. Katoliked, protestanted,
« holl ho d-euz denet gant leaz ho mammou ur garantez ar vrasa
« evit ar Franz ; hag ar garantez-se a zo bet, hag a vezo da viken
« en ho c'halonou, epad ho buhe. Belek euz un eskopti (diocèse) el
« lec'h ma 'z eo braz ha stard ar garantez evit ar vro, biskoaz n'am
« eûz kavet en-han (galloud a ran hen lâret d'ho Majeste) ur garantez
« evit ar Franz brasoc'h evit er vro en pehini ez on bet ganet.

« Ar speret-se (ar garantez evit ar Franz). bezit sur a gement-man,
« a vezo en kalonou ar re a deuio hon goude. hag ive en kalonou ar
« re a deuio goude ar re-se c'hoaz : netra na c'halla hi laza, nag ann
« atizou (les séductions), nag ar gourdrouzou. Rag evit koll ar ga-
« rantez-se, a vefe rêd d'ez-he ankounac'hâd, gant ho deveriou hag ho
« mad (leurs intérêts) ann evor ha bete hanoiou ho zadou, pere, epad
« daou c'hant vloaz, ho d-eûz bevet, em gannet, poaniet, trec'het
« gant bugale Vro-C'hall. Hag ann traou-se n'ho ankounac'haer
« biken ; ha poaniou ha gwaleuriou ann deziou fall a dremenomp
« brema na rafont nemet starda liammou skoulmet ur wez ouspenn
« gant poaniou ha glac'harou gouzanvet gant ann eil evit egile. »

Ann eskop enoruz (vénérable) na oe ket selaouet gant al laër kuru-

net, hag ar Prus a gemerraz ann Alsace. E-maint duhont, euz tu ar sav-heol, ur million c'huec'h kant mill a Fransijenn, Jalc'het dre nerz indan veli ar Prusianed. Sonjet evel e-maint maleüruz ! Kement-se, n'eo ket gwir, na hall ket padout pell-amzer ? Un de, pa vezo iac'hêt gouliou braz hon mamm-bro, pa vefomp deut da veza krenv a-walc'h, a vezo rëd tenna ar Fransijenn vad-se, hon breudeur, euz a indan veli garo ha digar ar Prusianed. Ma vije bet roët hon bro ger Breiz-Izel d'ar Saozon, evel ma 'z eo bet roët ann Alsace d'ar roue Prus, ar Franz holl a vije bet em savet evidoc'h. Ha c'hui, pôtre! vad Breiz-Izel, a raïo ive ho tever, pa vezo deut ann amzer.

ANN OTRO THIERS

PENSTURIER AR REPUBLIK.

Mad ez eo d'ehoc'h holl anaout buhez ann den brudet-kaer, ann den gwiziek ha fur pehini a zo brema pensturier (président) ar Republik en Franz, ann otro Thiers.

Ann otro Thiers a zo mab ur mec'herour (ouvrier). Gwelet a ret dre-se, ma mignoned, penoz ec'h haller sturia (gouverner) mad ur vro, hep beza ur prinz. Ganet eo er gêr a Varseill, er bloaz 1797, hag evel-se hen eûz brema pevarzek ha tri-uguent bloaz. En he iaouankiz, e studiaz kalz holl kement a mad da c'houzoud evit kuzulia mad ur gouarnamant, pe beza en he benn zoken, evel ma eman hirie, — hag e teuz da veza gwiziek braz war al lezennoù, ar *finansou*, — da lâret eo ann impli (l'emploi) vad euz arc'hant ar vro, — hag ive war an tu da rena, da diski ha da vaga un arme. War histoar ar Franz ive, hag histoariou ar broiou all, na eûz ket a grenvoc'h evit-han. Goude beza disket evit-han he-unan, a skrive er *journaliou* hag el levriou, evit rei da anaout d'ar re-all ar pez hen defoa disket. War-dro ann noad a dregont vloaz, e skrivaz histoar Revolution Franz, ar Revolution vraz, hag he levr a zo ar gwella euz ann holl pere a zo bet gret war ar Revolution. Goude-se, e skrivaz en ur *journal* brudet d'ann amzer-se, evit goulenn lezenno mad hag ur gouarnamant mad. Hogen el-lec'h selaou aliou mad ann otro Thiers, ar roue Charles dek, pehini a rene d'ar c'houlz-se, a c'hoantaaz ober al lezennoù nevez he-unan, hep goulenn kuzul ann *Deputeed* ez oa bet dibabet gant ar vro, hag hoc'h ober evel-se e reaz fall, hag e lakaaz ann holl a-eneb d'ezhan. Popl Paris a em savaz neuze, ha Charles dek a rinkaz mont er-meaz a Franz, en Bro-Saoz. Ann *Deputeed* a hanvaz neuze da roue en he lec'h Loëiz-Fulup. Kement-man holl a c'horveaz ar 27-28 ha 29 a viz Gouere, er bloavez 1830.

Daou vloaz divezatoc'h, ann otro Thiers a oe hanvet ministr, hag a renaz evel ministr epad pevar bloaz. E-keit ha ma oe ministr, a oe peur-c'hret (achevée) ar brezel pehini a redimaz ar Belgiq euz indan veli (domination) ar Holland. Ar gêr-grenv hanvet Anvers, lec'h ma oa em dennet ann Hollanded, a oe kemerret, hag a-boe ann amzer-se, ar Belgiq a zo ur rouanteles libr.

Bez' a zo tud, evel ar Prusianed, pere na reont ar brezel nemet evit gonid, da lâret eo laeres douarou hag holl draou ho amezeienn; hogen armeou ar Franz ho d-eûz a bep-amzer difennet ar re dinerz, ha redimet a re a oa gwasket (opprimés). En amzer-se, evel breman, ann otro Thiers a renkaz mouga (réprimer) froudennou d'ar bopl da em sevel a-eneb d'he roue. Hen a lakaaz kemer ann dukes de Berry, pehini a c'hoantaë ober d'ar Vendea em sevel, ha lakaad da roue he mab, bihanig c'hoaz neuze, hennes pehini a gemer hirio ann hano a Herri Pemp. Divezatoc'h a rinkaz c'hoaz ober ar brezel d'ar republikaned, pere a c'hoantaaz diskar Loëiz-Fulup, hag a kersaz he unan eneb ar barikadennou. Er bloaz 1835, ur muntrer hanvet Fieschi a ezeaz lac'ha ar roue, gant un ijin (machine) hanvet en gallek *machine infernale*, da lâret eo ijin ann ifern. Ar roue n'hen defoe drouk a-bed, nag ann otro Thiers ive, evit-han da veza en kichen ar marichal a Franz Mortier, pehini a oe gouliet d'ar maro. Hogen prestig goude-se, siouas! a lakaaz ar bopl a-eneb d'ezhan gant lezennou hanvet *lezennou* miz *Gwengolo*, ha pere a vihannae liberte ar *journaliou*. Er bloaz 1836 a paouezaz da veza ministr.

Pevar bloaz divezatoc'h, en 1840, ann otro Thiers a oe arre galvet da vinistr gant ar roue Loëiz-Fulup. Neuze a reaz digas da Baris relego ann Impalaër braz, Napoleon kenta, pehini a oa marvet en enezenn Santes-Helena, lec'h ma oa dalc'het prisonier gant ar Saozon, — evit beza grêt re ar brezell. He gorf a oe lakêt neuze en iliz ann *Invalides*, pe ar soudardet mac'hagnet, en Paris.

Neuze ann otro Thiers a aozaz (prépara) ar Franz evit ur vrezel vraz, rag ann holl a sonje a vije ur vrezel vraz diwarbenn ann Turkianed, evel brezel ar C'hrime, en 1854. Neuze e lakaaz sevel mogerou ha kastellou (les forts) Paris, pere ho d-eûz, epad pemp miz, harzet ar Prusianed da vont en Paris, rag Paris n'eo ket bet komerret gant ar Prusianed, em rei a d-eûz rinket da ober, siouas! pa na oa ken netra da debri en kêr.

Na oe ket a vrezel neuze, evel ma sonje gant ann holl, hag ann otro Thiers a baouezaz arre da veza ministr. Neuze a em lakaaz da skriva buhez ann Napoleon braz, unan ar c'haera levriou euz hon amzer.

Er bloaz 1848 a oe ur revolution nevez, hag en dro-se arre ar gouarnamant hen defoe keuz dre ma n'hen defoa ket selaouet ann otro Thiers. Ar bopl a c'houlenne ma vije galvet, — nann ann holl evel brema, — met un niver brasoc'h a dud, da henvel ann *Deputeed*: hogen Loëiz-Fulup hag he vinistred na iouljont ket selaou mouez ar bopl, ha Loëiz-Fulup a gouezaz ive, evel ma oue kouezet Charles dek. Allas! kerkent ha ma teu un den da veza dreist ar re-all, evel

Roue, pe Impalaër, na selaou ken ann dud fur, hag a koll he ben, hag a teu prestig da goueza. Pa oe peurc'hrêt (finie), pe dost, ar revolution, ar roue koz a digorraz he zaoulagad. Neuze a c'hoantaaz lakaad ann otro Thiers da vinistr, evit ann derved gwez, ha rei d'ar bopl ar pezh a c'houlenne : met allas ! re-diveza ez oa ! — Dre ma n'hen defoa ket ioulllet rei un dra dister, er c'houlz vad, Loëiz-Fulup a gollaz e gurunenn, hag a renkaz iwe em denn en Bro-Saoz, evel Charles Dek.

Ann otro Thiers a reaz euz he wella evit harza (arrêter) ar revolution ; met ar bopl, ur wez en hent, na ve ket dalc'het evel-se. Ann *insurjeed* a oa mestr en kêr holl, ha n'eo ket ministred nevez hepken a c'houlennent brema, met kas-kuit ar roue hag ann holl rouanez zoken, da vikenn. Ma renkaz eta ar roue koz, gant he re (avec sa famille) tec'hel en Bro-Saoz, evel am eûz lâret huelloc'h. — Loëiz-Fulup a oa un den onest, ur roue mad ; met allas ! ha na ve ket lâret gant Doue penoz ann holl rouanez, ar re wella zoken, a deu un de da stoufa ho diou-skouarn da vouez ho fopl ?

Ann otro Thiers, hanvet da depute goude ar revolution, a guzuillaz ann deputeed da digemer mad ar Republik, pehini a oa bet embannet (proclamée) gant ar republikaned : — « Ar Republik, emezhan, eo « ar gouarnamant pehini hon disunan (désunit) ann neubeuta. » — Hag en gwirionez, ann holl a ioull (désire) servija he vro, — el lec'h darn na ioullont ket servija ar Vourboned, pe ann Orleaned, pe ar Bonaparted. Ma ve goulennet diganehoc'h, ma mignouned : — « Ha c'hui a gar ar Franz ? » Holl a lavarfac'h, en ur vouez : — Ia ! — Ha mar be goulennet diganehoc'h : — « A c'hui a gar ann Impalaër ? » — unan a lavarfe : — « Gwelloc'h eo gauen Herri pemp ; » — unan all : — « Gwelloc'h eo gauen an duk d'Aumal, mab Loëiz-Fulup ; » — hag unan all : — « Ia, me a gar ann Impalaër, ha na garan na Herri pemp nag ann duk d'Aumal. » — Evel-se eta ann holl a em glew evit karout ar vro, ha pa ve komzet euz a brinsed, a ve tabut ha na em gleveur ken. Leuskomp eta ar prinsed da em chikanad etre-z-he, ha bezomp holl a unan evit karout ar vro, ar vro hep Roue, do lâret eo ar Republik

Ann otro Thiers a servijaz e-leal (fidèlement) ar Republik, ha beptro a roaz he vouez a-eneb ar re a c'hoantaaz hi diskar. En miz Ewen 1848, tud fall a em savaz a eneb gouarnamant ar Republik ; met trec'het a oent hep dale, hag ar re ar muia kabluz a oe kastiet. Ann otro Thiers a harpaz stard ar jeneral Cavaignac, karget da vouga ann *insurrection*, ha neuze, evel breman, ez oe enebour braz ann *démagoged*, da lâret eo ar re a lâz beza republikaned, ha na int, en gwirionez, nemet tud a disurz, hag alies torfedourienn (des criminels),

evel tud ar *Gomman*. Ul levr kaer a skrivaz d'ar c'houlziou-se, evit diskouez sklêr penoz ar pezh hen eûz goneet pep-hini dre he labour hag he boan a zo d'ezhan, hag ann hini a c'hoanta hen lemel digant-han a zo ul laer, ha zoken un torfedour. Na roaz ket bep-tro he vouez, pe he *vot*, en gallek, da blijout d'ann holl, ha, me oar-vad, hen eveuz keuz brema d'hi beza roët evel m'hen eveuz grêt a-weziou (quelque-fois); met, da vihan, hi roaz bep-tro hervez he gonsianz, ha bepred a chomaz un den onest. Evel-se ive ez oe kemerret ha lakeet er prison pa-reaz ho zol potred ann daou a viz Kerdu 1851. Prestig goude a tistroaz en Franz, met na c'hallaz ken, siouas! beza euz ar gouarnamant.

Er bloavez 1863, ez oe koulz goude hanvet *Deputé*, en Paris, hag a komzaz alies eneb brezel gwall-reuzeudik (*désastreuse*) ar Mexiq, pehini a zo koustet d'imp kement a soudarded hag a arc'hant, hag a zo bet evidomp ker mezuz. Met ar c'houlz (le moment) ar muia enoruz euz he vuhe, marteze, a oe ar bemzek a viz Gouere, pa esaaz harza ar brezel milliget eneb ar Prus. Alies hen defoa lâret d'ar gouarnamant ha da gambr ann deputeed kaout disfizianz euz ar Prus, met den a-bed na reaz van euz he gomzou, ha Napoleon III a zo ann drivet roue (souverain) diskaret evit beza stoufet he diou skouarn da aliou mad ann otro Thiers. Ann otro Thiers hen defoa roet ann ali da harza da em vrasaad ar Prus, pehini a em gavaz kresket braz he galloud goude ma defoa goneet viktoar Sadova var ann Autrichianed, er bloavez 1866. Roët hen defoa ive ann ali da greski ann niver euz ar soudarded, met na ioull ket gwelet mont a-eneb ar Prus gant armeou re-vihan, goude hi beza lezet da dont da veza ken krenv. Hogen, a-eneb d'ar skiant vad, ann Impalaër a lezaz ar Prusianed da greski ho nerz, d'ar c'houlz m'hen dije gallet ho harza da ober kement-se, ha pa oe deut ar Prus da veza krenvoc'h eget ar Franz, a tisklêriaz ar brezel, evel un diot. Ann deputeed pere a oa a-du gant ann Impalaër a veule anezhan hag a krient: — Da Verlinn! da Verlinn! (1) — evel ar ganfarded (les gamins) dre ar ruiou. Ann otro Thiers a esaaz ober d'ezhe gwelet penoz na oa nemet digareou fall evit ober ar brezel, ha na oa ket prest hon arme. Tamallet a oe neuze da veza gwerzet d'ar Prusianed.

Setu ama darn euz ar c'homzou a lâraz en de brudet-se :

(1) Berlinn a zo penn-kêr, en gallek — *capitale* — ar Prus, evel Paris a zo penn-kêr ar Franz.

KAMBR ANN DEPUTEED.

Dalc'h (séance) or bemzek a viz Gouere 1870.

Ann otro Thiers. — « Ac'hanta ! otronez, c'hoant oc'h eûz a
« lârfé ann Urop holl penoz ann dra (le fond) a oa aotreet d'imp,
« hag evit ur *gestion* a naoz (de forme) ho pezo lakeet da redek
« steriou goad ?

« ... Evidon-me, dre damant evit ar c'houñ (le souvenir) a vezo
« ac'hanon goude ma maro, na ioulfenn ket a ve gallet lâret am eûz
« kemerret war-n-hon (que j'ai pris la responsabilité) ur brezel diazezet
« (fondée) war un abek ken dister ..

« Em savet a-eneb d'in, lavaret drouk komzou (insultez-moi) mar
« karet... prest on da c'houzanv (souffrir) holl evit Jifenn goad ma
« c'henvroiz ez hoc'h prest da skuilla ken diavis... (si imprudem-
« ment).

« ... Ar Gambr a raïo evel ma karo : ez on en gortoz euz ar pez
« a raïo, met evit-on me na gemerran war-n-hon lodenn a-bed euz
« ur brezel ken neubeud didammall (si peu justifiée).

Ann otro Ollier, ministr ann Impalaër. — « Ni a gemer holl
« war-n-omp, gant un *galon skanv.* »

Ann otro Thiers. — « Gouzoud a ret pere eo ar re ho d-eûz
« grêt drouk d'ar Franz ? N'eo ket me, met ar re n'ho d-eûz ket
« iouillet selaou ma aliou, ar re ho d-eûz grêt brezel ar Mexiq, ar
« re ho d-eûz grêt Sadowa : hag ar re-se a ankounac'ha breman ann
« holl drouk ho d-euz grêt, evit hen lakaad war hon c'heign, pa
« glaskomp espern goad ar vro...

« C'hoant am eûz a ve gwelet er *Journal officiel* ho interrup-
« tionou (1) holl : ar vro hon barno...

« ... Ha koulz goude na diskennan euz ar gador (la tribune) nemet
« abalamour ma am eûz gallet, daoust d'ehoc'h ha d'ho *interrup-
« nou*, lâret ar pez a zo ar muia dalvoudègez (ce qui est le plus
« important) en kement-ma, da c'houzoud eo : — mad ar Franz ez
« oa salv (l'intérêt de la France était sauf), hag a zo grêt sevel etre

(1) *Interruption*, — da lâret eo troc'ha he vouez d'ann hini a gomz.

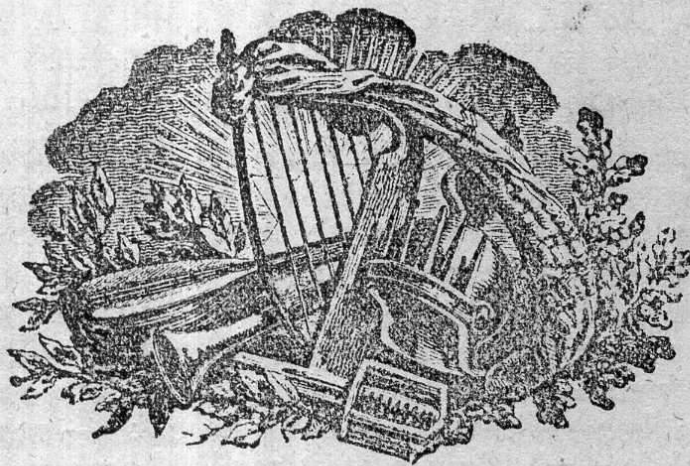
« ann diou rouanteles kizidigezou (des susceptibilités) pere a dlee
« ober na vije ken gallet tec'hel dirag ar brezel : en se oc'h eûz
« pec'het.....

Daoust da holl gomzou mad ann otro Thiers, ar brezel a oe disklêriet, hag holl hec'h ouzoc'h penoz ez eo bet troet a-eneb d'imp. Da vihanna ann elektourien a welaz neuze pegement ez oant bet dallet evit rei ho moueziou da servijerrienn ann Impalaër. Neuze a hanvjont, peurvuia, tud a skiant vad hag a galoun eeün, hag ann otro Thiers a oe hanvet war-dro en tregont departamant.

Ar Gambr, anaoudeg, a hanvaz anezhan *Chef ar pouar executif*, ha divezatoc'h, pensturier pe President ar Republik, hag a-baoue hec'h ouzoc'h evel ma hen eûz renet ann traou gant furnez. Trec'het hen eûz, en bêr-amzer, war arme ar *Gommun* milliget, ha kavet ar-c'hant da rei d'ar Prusianed, evit mont er-meaz a Franz. — Setu aze, en bêr gomzou, buhe ann otro Thiers.

Potred Breiz-Izel, bezit anaoudek (reconnaissants) en kever ann den a skiant vraz, ann den fur-se, evit ar vad hen eûz grêt evidomp holl, ha darc'hit sonj mad penoz n'eo ket mab ur roue pe un impalaër, met mab ur micherour, ha tri roue ho d-eûz kollet ho c'hurunenn, dre ma n'ho d-eûz ket ioullet selaou he vouez, ha heulia he aliou mad.

Doue d'hen miro en iec'hed !

KAMBR ANN DEPUTEED

ANN ELEKTIONOU. — RED EO D'ANN HOLL **voti**.

Klewet a ret alies, ma zudou geiz, komz euz *Kambr an Deputeed*, pe ar *C'horf legislatif*, euz *Deputeed* hag *elektionou*, ha kalz ac'hanoc'h na ouzont ket mad petra eo Kambr an Deputeed, petra eo un *Député* zoken, na petra a dle da ober evit beza un Depute mad.

Ann *elektionou* ive a ro poan-spered da veur a hini, ha kalz a zo hag a zo skuiz o vont ken alies da rei ho moueziou, pe *voti*, evel ma ve lâret en Gallek, abalamour na welont netra a vad o c'hoarvezoud goude, hag ann traou o vont peurvia fall pe falloc'h. Klewet am eûz, meur-a-wez, tud diwar ar meaz, hag ive euz kêr o lâret : — « Me « na inn ken da rei ma mouez, pa eo gwir ez on bep-tro en tu koll. »

Ac'hanta, se na eo ket mad ; it da rei ho mouez bep-tro, komerrit kuzul euz ann dud onest, ann dud vad (bez' a zo anezhe dre-holl), pere a anavezet, ha na ret ket evel kalz pere a lavar : — « Petra « a raio ma mouez en kement-man holl ? ur vouez en tu-man pe « en tu-hont, mouez ul labourer-douar, na eo netra. »

Kement-se na eo ket gwir, ha mouez ur mevel a dalv, en tu ma ve, kement hag hini he vestr. Ha neuze, gwelet petra c'hoarvezfe, mar komzfe ann holl er stum-se. Ann dud-fall, evel potred ar *Gomman*, en Paris, hag ho re, hec'h a holl da *voti* bep-tro, ha mar na iouillet mont ive, evel-t-he, e teufont da drec'hi dre-holl, ha spontuz eo sonjal er pezh a c'hoarvezfe neuze. Goulennet kuzul, a lâran d'ehoc'h c'hoaz, euz ann dud vad hoc'h eûz fizianz en-hê, ha *votet* bep-tro, ha na gredet ket penos ho mouez a zo ur vouez kollet.

Un dez a deuo, me oar vad, hag a c'houvefet gwelloc'h eget hirie penoz a tremen ann traou en ho pro, ha da betra e talv mont da *voti*. Me garrie ho kwelet holl o komer plijadur o lenn en Gallek, ar re a oar ar Gallek, en Brezonek, ar re na ouzont ket ar Gallek.

Hag ar re a oar lenn a dlefe lenn a vouez huel d'ar re na ouzont ket, er goanv, etal ann tan, goude labouriou ann de, hag ar suliou, goude kreiz-de, epad ann hanv, evit diski kalz a draou talvouduz, (importantes) pere na ouzoc'h ket, war ann doare da labourad ann douarou, da vaga al loened, d'ho louzoui en ho c'henvejou ; — hag ive un tammig *politik* evel, ma ve lâret en Gallek. Ann traou-se holl a gavfeac'h el levriou.

Kalz a zo hag a lavaro d'in, marteze ; — « Kement-se holl a zo « brao da lavaret ; met pelec'h e kavfomp al levriou en pere e tisk-« fomp ann holl draou-se ? »

Gwir eo, al levriou brezonek en pere a ve gallet diski ann traou am eûz lavaret huelloc'h a zo kalz re-neubeud anezhe e-touez ann dud diwar ar-meaz, en Breiz-Izel. Met disket lenn ha skriva, ar re na ouzont ket, pe grêt lenn d'ehoc'h, ar re a zo re-goz evit diski, hag al levriou mad a deuo ive, hag hep dale : me a anavez tud pere a lakao, gant plijadur, ho foan hag ho gwieges evit ho skriva, ha mar diskouezet kaout c'hoant da deski ann traou talvouduz a zo rêt da c'houzout evit beza un tiek mad, un *elektour* mad, hag ive ur c'huzuller *munisipal*, pe ur Mear mad, — un dez a deuo hag ho pezo ive, marteze, ho *journal* pe *gazetenn*, en iez koz ho tadou, evel ho person, ho noter, hag otronez ann noblanz, — pere ho d-eûz ho re en Gallek.

Met dont a ran d'ar pez a lavarenn d'heoc'h da genta : fellout a ra d'in rei d'ehoc'h da glewet, en bêr gomzo, petra eo ann *elektionou*, petra un *Depute*, ha da betra a ve kaset ganeoc'h da Baris.

Gwelomp da genta petra eo ann *elektionou*.

Ar giriou *elektion*, *elektionou*, a zo giriou gallek, hag er iez-se ez int evel ma lavarfac'h : — *dibab*, *dibabou*. Un *elektion* a zo eta un *dibab*, pe ur choaz, mar karet, grêt gant ann *elektourien*, da lâret eo ann *dibaberienn*, ann dud a zo en noad da rei ho moueziou evit henvel ar re a gavont ar gwella evit beza en eur gark bennag, evel kuzuler *munisipal*, Mear, kuzuler jeneral, *Depute*. Gwez-all, ann holl gargou-se na vijent ket roet dre votadek, pe *elektion*, evel ma lârer en Gallek ; ar Roue, pe ann Impalaër, pe ar Prefet a hanve ar re a garie, hep goulen digant ar bopl pe ho c'havent mad, pe na reent ket. Ann *Deputeed*, hep-ken, a vije hanvet dre votadek, ha c'hoaz ez oa rêt beza pinvidik evit beza *elektour*, da lâret eo *dibaber*. A-boe 1848, hep ken, ann holl gwased ho d-eûz ur bloaz war-n-ugent, nemet ar re ho d-eûz bet ur varnediges fall

bennag (en Gallek — *un jugement infamant*), a zo galwet da rei ho moueziou evit ober ar c'huzulerienn munisipal, ar c'huzulerienn jeneral hag ann deputeed. Evel-se eta, mar hoc'h eûz kuzulerienn fall, pe deputeed fall, na eo nemet d'ehoc'h ho-unan a dleet em gomer diwarbenn kement-se. Gwelet eta pegement ez eo un dra talvouduz (importante) *voti* bep tro, ha *voti* mad, da lâret eo evit ann dud onest, ann dud fur pere a anavez ho ezommou ha pep-tra a gement a sell ho madou (vos intérêts).

Ar c'huzulerienn munisipal, — gouzoud a ret se, me oar vad, — a zo hanvet *ganeoc'h*, en pep parroz, evit rena traou (les affaires) ar barroz evit ar gwella, hag ober un impli vad euz he dinerou, evel a-vad, aoza (*réparer*) ann hentjou fall, ha digorri hentjou nevez lec'h ma ve ar muia a ezomm. — Ar c'huzulerienn jeneral, pere a em dastum en penn-kêr ann departamant, pe en ti ar prefet, — ho d-eûz da labourat evit mad ann departamant holl, ha pep-hini evit he gantou dreist-holl, abalamour ma anavez gwelloc'h be ezommou. Re-hirr a ve lavaret d'ehoc'h aman holl ar pezh a sell anezhe; met gouveet mad penoz mar hanvet ur c'huzulier jeneral fall, ho pezo keuz braz a se, divezatoc'h.

Un depute hen eûz kargou huelloc'h, ha dleou, pe deveriou brasoc'h c'hoaz en ho kever. Indan ur gouarnamant republikan, evel ma 'z omp hirie, Pensturier ar Republik, pehini a zo ar c'henta euz ar gouarnamant, evel diagent ar Roue, pe ann Impalaër, — ar Pensturier eta na c'hall ober netra a vraz, netra a dalvoudegez, hep komer kuzulioù ann deputeed, hag a ve rêd d'ezhan ober evel ma c'houlenn ann tu lec'h ma ve ar muia a vouezioù, en Gallek, ar *majorité*. Ar vro holl, a ouzoc'h mad, a zo galwet da henvel ann deputeed. Ann depute a gaset da Baris, — pe da Versailles, pa eo gwir e-maint breman en Versailles, — a ro he vouez evidoc'h en kambr ann deputeed, da lâret eo en ur sall vraz lec'h ma em dastumont holl, en niver a 750, a gredan, evit em glewet war holl kement a sell madou (les intérêts) ar vro, evel kreski pe bihanaad ann taillou (les impôts), — ober ar brezel pe ar peuc'h, ober lezennoù nevez, ha kalz a draou all, pere a sell ar Fransijenn holl. Kambr ann deputeed a ve hanvet c'hoaz Korf *législatif*, hag ar gir gallek-se, *législatif*, grêt a daou c'hir latinn, a zo evel ma larfac'h : — *oberour lezennoù*, — rag, evel am eûz lâret un tammig huelloc'h, ann deputeed eo a ra al lezennoù nevez.

Dre gement-se holl a welet sklêr penoz e votet, pe roët ho mouez, ho kuzul, bep-tro en kambr ann deputeed, dre vouez ann deputeed

pere hoc'h eûz kaset da Baris, mar ro ann deputeed-se ho moueziou hervez ho c'hoant, hag evit ho mad hag hini ar vro, — en ur gir, mar int deputeed mad. Met kalz a zo anezhe, siaouas ! ha na glas-kont beza hanvet nemet evit kaout ur garg huel hag enoruz, gonid kalz a arc'hant, hep poan, — pe dre lorc'h (vanité), — hag ur wez duhont, na int ket nec'het ganeoc'h na gant ho ezommou : alies zoken a reont goap euz ar re pere ho d-eûz bet fizianz en-hè, hag a roont ho mouez war bep tra evel ma plij gant-hè, ha nann ganeoc'h. Kaset hoc'h eûz anezhe duhont evit lavaret nann, pe du ; — hag a lavaront ia, pe gwenn.

Ar re-se a zo deputeed fall, ha n'ho c'hasfet ket a-nevez, me oarvad.

Gwelet eta pegement a dleet diwall, komer kuzul, ha sellet piz evit henvel deputeed mad. Met allas ! ken eaz eo ober goap ac'hanoc'h, pa na ouzoc'h ket lenn er *journaliou*, pe er c'hêloioù, ar peza ra pell ouzoc'h ho teputeed ! — Ur wez c'hoaz, lennet eta, pe grêt. lenn d'heoc'h ha goulennet kuzul, mar oc'h re oajet evit diski lenn : kaset ho pugale d'ar skolioù, hag ez ouvefont neuze penoz rei ho moueziou, pa vezo deut ive ho zro, hag ho defo deputeed mad, hag ur gouarnamant mad, hag hon bro ger Franz a em-gavo c'hoaz da veza ar c'henta euz ann holl vroioù !

PREZEGENN

PE SARMON PERSON PLOU.....

Ma mignoned, ma selaouet un neubeud amzer, me ho ped, rag ho person, pehini na glask en pep tra nemet ho mad, hen eûz da gomz d'ehoc'h, hirie, euz a draou a dalvoudèges vraz. Gwall-fall eo bet troët ann traou en hon bro, epad ann darn diveza euz ar bloaz 1870, hag ann hanter kenta euz ar bloaz tremenet, 1871. N'hon eûz ket gwelet ar Prusianed en Breiz-Izel, se a zo gwir, met en ul lod vraz a Vro-C'hall n'ez int bet gwelet nemet re, siouas! Hon iaouaukiz holl a zo bet redet a-eneb d'ezhe, ha meur a hini na eo ket bet distroët d'ar gêr; sellet en-dro d'ehoc'h hag a welfet oc'h-penn ur skabel goullou en iliz. Ar re-se ho d-eûz roet, kalonek, ho buhez evit difenn ho bro, (rag Bro-C'hall a zo hon bro, kerkouls ha Breiz-Izel), — hag emaint brema gant Doue.

Ho kalonou holl, me hen goar mad, a zo glac'haret o welet penoz ez eo bet gwall-gaset (maltraitée) hag izelleet hon bro; met rêl a vô d'imp em sevel un de ha diskouez na omp ket marw c'hoaz, n'eo ket gwir? Greomp ma talvezo d'imp ar gentel digaset gant Doue, hag evel-se a teufomp da veza un de brasoc'h ha krenvoc'h eget biskoaz. — Met penoz ober se? a lârfet marteze. — Rêd eo distrei, buhan, war ann hent mad, ha labourad da em ober welloc'h eget ma 'z omp. Na dalv da netra koll hon amzer o lâret penoz ar re a oa en penn ar gouarnamant na oaint ket ar re a dleje beza bet, penoz hon jeneraled na wient netra, pe ez oaint trubarded, peurvuia..., ha kalz a draou all evel-se; nann, ni hon-unan eo a zo hon brasa enebourienn, hag a zo bet kiriek da holl. Labouromp eta, a vrema, evit em ober welloc'h, hag asgonid d'hon zro ar pezh hon euz kollet, rag hon bro na vezo biken nemet evel ma vefomp ni hon-unan.

Lâromp un dra bennag diwarbenn ann diskadures (l'instruction).

Pa 'z oac'h o em-ganna eneb ar Prusianed, ar wirionez a oa ganheoc'h, hag ann nerz a oa a eneb d'ehoc'h. Met allas! n'eo ket awalc'h kaout ar wirionez oc'h he du evit trec'hi, rêd eo c'hoaz kaout armou mad. Armou an Alimanted na oaint ket hep-ken ho fuzuillou a nadoz (fusils à aiguille), met c'hoaz, met dreist-holl, ho diskadures. Ur soudard disket mad a dalv keit hag un oviser. Er

Prus, ann holl a oar ha lenn ha skriva; ha c'hui a zo, peurvuia, pell ac'hane; an d'edern ac'hanoc'h, ma zud keiz, na ouzont ket sina ho hano. Kement-se a zo mezuz! C'hui, pennou tiegez (pères de famille), a dle kas ho pugale d'ar skol; ho pugale a vezo, ho koude, harperienn ar vro, ha mar na ouzont netra, na rafont ive netra a vad.

Met ann diskadures, evit-hi da veza un dra gaer, na eo ket c'hoaz a-walc'h. Ar gwizièges (la science) na eo nemet ur benvek pehini hon laka da c'hallout dibab etre ar fall hag ar vad. Evit ober mad, ez eo r'ed karoud ar vad, hag ez eo r'ed lakaad ho pugale da gaout ar garante-se. Ha penoz e teufet a-benn da ober kement-se? Dre galz a gomzou? — Nann, — nemet dre ar skouer vad. Ar bugel pehini n'hen eûz ket disket douja (respecter) he dad, ha na wel ket en he dad ar skouer euz ar furnez, ann dever, ar relijion, hen defo poan vraz o tont da veza un den mad ha fur (un honnête homme). — Mar tremened hoc'h amzer en hostaleri, petra a lavaro ho mab pa virfet out-han eva? Lavaret a raio: — Ha perag eta na rafenn me ket evel ma zad? — Kement-se n'eo ket mad; r'ed eo ober d'ho pugale karout beza er gêr; red eo rei d'ezhe da anaout sklêr penoz ez eo braz ho karantez evit-he, ha na rafont netra hep goulenn kuzul diganheoc'h, hag evel-se a espergnfet d'ezhe kalz a geuz (regrets). D'ann noz, goude koan ha labouriou an de, ar penn-ti a rafe mad o komz d'he vugale, ha da holl dud he di ive, a draou a dalvoudèges, pe o lenn d'ezhe ul levr mad bennag, rag evel-se e teufent, hep poan, da dilezel ar c'hoario hag ann dud a skouer fall. Disket d'ezhe stoui (se baisser) dirag ar bleo-gwenn, douja ar groagez, kaout kas euz ar gaou, kaout mez euz ar vezwenti hag ar blijadurezo fall. Evel-se e rafet soudarded mad evit harpa ar vro, hag ive *sitoyaned* vad.

Rag evit lakaad ur vro da veza evuruz ha krenv, ez eo r'ed da genta senti oc'h he leze: no. Petra a ra nerz un arme? Ar reiz vad (la discipline). Mar na ioull ket ar soudard senti oc'h ar serjant, nag ar serjant oc'h ann oviser, ha mar lavar ann oviser penoz ez eo muioc'h gwiziek eget he jeneral, ann arme-se a vezo evel hini ar *gommun* Paris, a be-hini he jeneral he-unan a lavare: — « Ann holl a c'hourc'hemen, ha den a-bed na ioull senti. » Lec'h na ve reiz a-bed, holl a zo kollet, pe dost da veza. Ha kredi a ra d'ehoc'h penoz na eo ket evel-se ive gant ann traou *civil*? — Eo a-vad. Met aman (en traou *civil*), na eo ket da un den a dle senti ann dud, met d'al lezenn, pehini a zo ioull (la volonté) ann holl. E-keit ha na vezo ket al lezenn un dra sakr, e-keit ha ma kredo pep-hini gallout mont a-eneb d'ezhi, mar displij d'ezhan, — e keit-se a vefomp war

hent ann dismantr (la ruine). Perag ma eo deut da vad, — ur pennad, — tol *Commun* Paris? Penoz ar Barisianed, pere ho defoa stourmet ken kalonek epad ar seizi (siège), penoz ho d-eûz lest da oker, divezatoc'h, ur bagad tud-fall, pere na glaskent nemet lac'ha ha tana holl? M'hen lavarero d'ehoc'h en diou gomz : — Ann dud-se ho d-eûz roët da gredi da bopl Paris ez oa fall ho gouarnamant, hag ar Parisianed pere na ioullent ken senti oc'h al lezenn, nag oc'h mestr a-bed, ho d-eûz c'hoantet neuze diskar ar gouarnamant-se. Met allas ! ker eo bet koustet d'ezhe. N'am eûz aoun a-bed a rafeac'h kement all, c'hui. Met gouveit mad, ma mignoned keiz, penoz ann doujanz (le respect) a zo un dra a dle beza disket abred : rèd eo d'ar bugel karout he dad, senti d'ezhan, ha kaout aoun da wall-ober en he gever, en un dra bennag. Savet mad ho pugale eta, herve lezenn Doue hag hini ho pro, hag evel-se e labourfet evit Doue hag evit ho pro.

Petra a lavarinn-me d'ehoc'h brema diwarbenn ar relijion? — Sonja a ra d'ehoc'h marteze, ma mignoned, penoz n'am eûz nemet melodiou da rei d'ehoc'h war ar poent-se, abalamour ma teuet holl, bep-sul, d'ann offerenn-bred? — En gwirionez, kement-se a zo mad kaer, ha pa vennan (je pense) en traou euzuz pere a zo bet gwelet en ilizou Paris, epad amzer ar *gommun* milliget, a em gavan eüruz en ho touez. Ha koulz goude, a-weziou, pa vennan er pezh a welan aman, e ven ive trist meurbed; pa welan ma iliz leun, hag ur pennadig goude ann hostaleriou leun ive; pa sonjan penoz goude beza selaouet ann offerenn hag ar brezegenn (sermon), a em dennet, peurvia, evit koueza kerkent en ho faziou koz; ha mar g-oc'h tud vad, tud a *relijion*, pa vec'h indann daoulagad ann holl, er gêr, re alies, a renet ur vuhe disurz, hag hec'h ankouaët abred ar pezh ho pe klewet d'ar sul, en iliz : ia, neuze a ven trist, hag a lavaran en-hon ma hunan : — Ha gwir eo ho relijion? Allas ! aoun braz am eûz na vefe ket, rag n'eo ket a-walc'h dont bep-sul d'ann offerenn : c'hoant am eûz d'ho kwelet o reen (conduire) ur vuhez all, ha beteg eno, na roinn peuc'h a-bed dehoc'h. Karit Doue, a wir galon. ma mignoned, ha pedit anezhan evit hon bro baour, rag ezomm braz a d-eûz da veza sikouret, goude ar gwall-reuziou (calamités) a zo bet digaset warnezhi, evit hi c'hastia !

DOARE OBER ANN AMANN MAD

Gwerza a reer breman ann amann da vont e-meaz ar vro, ha beteg er broiou pella. Talvezoud a ra kals muioc'h a-baoue ma zo kement a glask war-n-han; ha koulz goud e talvezoud a rafe muioc'h c'hoaz, mar oufemp hen ober gant muioc'h a ewez hag a skiant. Na ouzomp ket, en Breiz-Izel, kemprenn ha disvlevi ann amann evel ma reer el lec'h-all, ispisial en Normandi hag en enezenn Irland, pehini a zo kichenn hag indann Bro-Saoz. Amann ann Irland, hep beza dre natur gwelloc'h eget hini Breiz-Izel, a zo gwelloc'h brudet, abalamour d'ann doare ho d-eûz tud er vro-se d'hen ober, d'hen kemprenn ha d'hen dileaza: talvezoud a ra ive, dre se, dek ha pemzek gwennek dre livr war hon hini. En Breiz-Izel, ann amann a deu da veza krenv, hag a kemer c'houez-fall en bêr-amzer. Na veskomp ket ar ribot alies a-walc'h, implijout a reomp dien pe tro koz, ha goud ma ve deut an amann, na ve, koulz e larêt, dileazet tamm; al leaz chomet en-han a laka anezhan, buhan, da gemer c'houez krenv ha blaz fall.

Ann dien na ro amann mad nemet pa ve dalc'het neubeud er pod. En hanv, ha pa ve tomder braz, e tlefac'h meska ar ribot bep eil devez, rag ann dien na hell ket em vuiort hirroc'h, hep trenka. Er goanv zoken ez eo a-walc'h hen derc'hel tri de bars ober ann amann. Mar ve re-ien ann dien, e viot pelloc'h o veska, ha pa ve pell-amzer o tont, na ve ket kouls ann amann. Evit kaout un domder a zoare, e renket, en amzer ar ienien, gwelc'hi ar ribot gant dour tomm hag hen souba (tremper) en ur varaz lec'h a vezo ivez dour klouar; en hanv, en eneb, a renket gwelc'hi ar ribot hag hen souba en dour ien. Ar ribot a renk c'hoaz bea dalc'het neat ha kempenn, ispisial pa ve en koad, hag ez int holl peurvuia.

Arabad eo meska re-vuhan, na re-goustadig: pa reer re-vuhan, ann aman a goll he vlaz hag he c'houez-vad; pa reer re-goustadig, e ve pelloc'h o tont, ha na ve ket koulz gret. Ur wez deut ann amann, tennet al leaz euz ar ribot, tolit dour ien ebars, ha meskit c'hoaz un neubeud bennag, ha chenchit dour diou pe der gwez. Er giz-se, an amann a vezo dileazet mad. Dastumit anezhan hag hen lakit en un hanaf pe ur skudel goat, pehini a vezo neteat ha glebiet a-raok,

gant dour feunteun. Gwaskit ha mèrit ann amann er skudel-se, evit tenna ann dour anezhan piz. Goude-se, n'oc'h euz ken da ober nemet hen dastum en un tamm, evit kas d'ar marc'had.

Evit kaout kalz a amann, hag hini mad, r'ed eo ive kaout bio'ched, pe saout, ouz ur wenn (race) vad, gren (bien portantes) ha krenv, hag ho boeta mad. Ar boed mesket eo ar gwella : er goanv, foenn, plouz-kerc'h, ha panes pe betterabes : en hanv, ar peuri a zo dreist holl ; koulz goude, mar n'oc'h euz ket peuri a-walc'h da voeta anezhe er-meaz, roët d'ezhe, er c'hraou, irvinn glaz mesket gant kerc'h, pe segal-brazed. Pa ve deut ar melchon, kemeskit i'et etouez. Ar melchon dre-han he-unan na eo ket karet kaer gant al loened-korn ; skuiza a reont buhan gant-han ; mesket gand i'et all, hen debront gwelloc'h, hag e roont muioc'h a leaz.

Arabad eo skuiza ar saout, o kas anezhe re-bell da beuri ; dour mad ha sklêr a renkont da gaout da eva. Er goanv, pa ve kriz ann amzer, arabad eo ho leuskel pell-amzer er-meaz, ha mar be re-fall ann amzer, ispisial glao ien ha fonuz, gwelloc'h eo derc'hel anezhe en ho c'hraou. Oc'h ober en doare-se, ho pezo ar muia a leaz hag ar muia a amann hec'h heller kaout.

BOED CHATAL EVIT AR GOANV

I.

Betterabes.

Peurvuia na lakaer ket a voed a-walc'h d'euz al loened ha dlefec'h da gaout, ha d'euz ann ed a vez en un tieges. Ann teil a vez neubeud anezhan ive, ann douarou a vez treut hag ann eostou difounnuz. En Leon ez euz panes, kaol hag irvinou ; en Treger ive ; en Kerne ne euz, koulz ê lavaret, nemet foenn, plouz hag ar peuri a sav er goaremmou hag er parkeier losket da lana, pe indann goz (en jachère). Eno ive na reer nemet neubeud a deil, ha c'hoaz teil sec'h, pehini na ro ket kalz a druoni d'ann douar.

El lec'h derc'hel an teil er porz bete kalan-goanv, a vefe gwelloc'h hen kas er park en miz Meurs, vit kaout war-n-han betterabes ; koulz a vefe goude evel kent, ha gant ar betterabes roet epad ar goanv d'al loened, ho pefe ur bern braz a deil, hag hini mad. Na euz netra falloc'h eget lakaad diou wez d'oc'htu ed warlerc'h ed evel m'oc'h boazet (habitués) da ober. Er giz-se a kresket al louzou fall

hag a tennet ar gwella euz ann douar ; er giz-se ez oc'h, bep bloaz, o teurel temz da vaga louzou pere a voug (étouffent) ann ed. Pegement a daivoudeges ec'h a evel-se da goll, el-lec'h servijout da wellaad ann douar !

Rèd eo eta chanj a c'hiz, ha lakaad panes, betterabes, karottes, kaol, irvinou, hervez ann douar, evit hen netaad ha kaout boed da roi fonnuz d'ar chatal. War ann teil lakeet d'ar brouskou-ze ec'h haller kaout goude-se pevar eost bennag, da lavarout eo segal pe winiz, melchoù, warlerc'h an ed, ha kerc'h d'ar bevare bloavez. War ann teil roet d'ar betterabes ho pezo eta pevar eost. Ar betterabes eo ar founusa brouskon a oufemp da lakaad : dont a reont en douarou skanv evel en douarou pouner, gant ho zeila dru. Dreist holl ez int mad da vaga al loened, kezek pe loened-korn. Larda a reer ar saout gant-ho en daou viz, pe daou viz hanter. En meur a lec'h, ar c'hezek labour a ve maget epad ar goanv gant betterabes hag eun tamm foënn mesket gant plouz gwiniz. Gant ar boeta-se a reont mad labour ann tieges hag a chomont maget en doare a dleont beza.

En darn vrasa euz ar vro na lakaer ket a vetterabes ; en tiegezou lec'h ma ve lakeet, ann dud, alies, na ouzont ket ann doare (la manière) d'ho labourad, hag evel-se n'ho defe nemet brouskoun dister ha treut.

Peurvuia e hadont anezhe gant ann dorn ; er giz-se a em gavont re-stank ; n'ho d-eûz ket a er da greski, ha n'oc'h ket evit ho labourad evel ma 'z eo gleet evit ho miret da veza mouget gant al louzou fall.

Setu aman penoz a dleer ober hag ec'h haller kaout bete c'huec'h-ugent mill livr (120,000) en un devez arad.

Ann douar a vez aret doon, en miz Kerdu, a-raok goueliou an Nedelek, evit m'hen defo amzer da vreigna ha da veza roezet a benn ann eil labour, pehini a vez gret en miz Ebrel. A-raok disarrad, e skuller war-dro tregont karad teil dru dre devez-arrad. Pa vez skullet ann teil hag arret war-n-han, a ve kloedet gant ann oged (herse), dre amzer gaër, ha goude a tremener ar ruilleres (le rouleau) da vruzuna ha da starda ann douar. Tri pe bevar dol oged, heuliet euz ar ruilleres, a zo rèd en douarou pounner, evit ober mad.

Hada a reer en deziou diveza euz a viz Ebrel, pe en deziou kenta euz a viz Mae. Ober a reer rizennoù gant ur verkeres war gillorou ; pe c'hoaz a reer irvi bihan gant un alar, hag a toler daou bom ann eil euz egile, en ur feson da gaout etre-z-ho war-dro daou droatad. Ple-naad a reer neuze keign ann irvi, en ur gas ar ruilleres war ann dachenn. Neuze ec'h hader war c'horre ann irvi pleneet er giz-se, hag a toler-ewez da derc'hel leun war ar chreiz ; pep-hini a ve gant-han,

en he zorn kleiz, ur skudel leun a had ; bep pemzek pe dric'houed meudad , e ra un toullig, gant he zorn dehou, hag a laka ebars ter pe beder hadenn ; neuze a tol un dornad douar beo en toul, evit hen stoufa. C'huec'h pe seiz den, potred pe verc'hed, ec'h hall ober evel-se un devez arad bep deiz. Anaout a ran, en Kerne, un tiegez a bevar devez war-n-ugent a zouar, lec'h ma lakaer bep-bloaz daou devez arrad indann betterabes, ha daou-all indann panes.

Pa hader betterabes, hep irvi, war ann douar pleean, en antjou digorret gant ar verkeres, e toler ann had en pep ant, war ann hed lavared bremaig, hag a c'holoer gant ann douar savet a bep tu. Ar verkeres a zo henvel euz ur rastell, tri pe bevar dant braz out-hi, hag a zo daou droatad etre pep-hini anezho. Un den a zigas anezhi o vale war he gill (en allant a reculons) ann eeuna ma ec'h hall mont. Ur wez digorret ann antjou kenta, e laka ann dant tosta a zo en penn ar rastel en ant diveza digorret, evit em hentja (se guider) er giz-se da zigerri ann antjou all, ken a vez peur-c'hrèt ann dachenn. Bez' ez euz tieienn ha ho d-eûz lakeet ar verkeres war gillorou ; un aneval a stlej (traîne) anezhi, hag a reont evel-se easoc'h ha buhanoc'h. Ann easa (le plus facile) evit ar re na ouzont ket ober gant ar benvek-ma, eo hada war irvi bihan.

Ar c'hoenna kenta a ve grèt pa ve ar betterabes bihan, ha nann c'hoaz re-stank. Ober a reer founnuz gant un bigell pe ur var, rag al louzou n'ho d eûz ket bet amzer c'hoaz da dont da veza hirr ha stank. Evit ann eil c'hoennad, ec'h haller ober gant ur c'hoenneres (sarcleuse) stlejet gant ur pen kezek ; hogen ar benvek-se na eo ana-vezet c'hoaz nemet gant neubeud a dud, en hon bro, hag evel-se ar gwella, evit ann darn-vuia, eo ober arre gant ar bigell, pe ar var. Pa ho d-eûz grèt ar betterabes bihan peder pe bemp delien, na lakaer nemet unan en pep toull. Rèd eo c'koenna un ter gwez bennag a-raok ma ve deut ar c'houlz d'ho zenna, ar pezh a ve grèt en miz Here, ha da zivezata, war dro gouel ann Holl-Sent (la Toussaint) ; rag mar chompfent en douar epad miz Du, ar skorn a disse (pourrait) ober kalz a drouk d'ezhe. Ar betterabes na int evit harza kaer euz ar skorn.

Kutuill' ec'h heller deliou, evit ho rei d'ar saout, goude hanter Eost, met rèd eo lakaad ewez da na gutuill' nemet ar re a zo deut da veza melenn ha soublet d'ann douar ; mar kutuilfac'h ann deliou glaz, e rafac'h gaou euz ar betterabes, ha na vefent ket kerkouls. Lavaret a zo bet penoz ann deliou betterabes na reont vad a-bed d'al loened ; koulz goude pa ve roet da heul un tamm boed sec'h, ha pa na ve nemet plouz, na int ket fall d'al loened korn, hag al leaz na vihana ket gant ar saout.

Darn a gav gwelloc'h planta ar betterabes gant ar pi, pe un ibill, e-lec'h ho hada d'oc'htu da chomm. Neuze a renker ober magerezed en liorzou dru ha goasket, en miz Meurs, pe abred en miz Ebrel. Evel-se ec'h haller kaout betterabes mad da bikad a-benn miz Even. Ho flanta a reer, dre dousder, war greiz ann irvi grêt evel ma 'z eo kelennet huelloc'h. Pa ve sec'hour braz, a renker gortoz ar glao, ha re-divezad, a weziou, evit kaout brouskoun mad. Ar betterabes plantet n'ho d-eûz, er bloaveziou sec'hour, a amzer a-walc'h evit ober ho c'hresk. Ouspenn, pa hader da chom. hoc'h eûz flouroc'h brouskoun, easoc'h da denna, da netaad, ha kalz teoc'h ha pounneroc'h.

En hon tiegezou na eûz ket, peurvia, a lojeiz a-walc'h evit miret kalz a vetterabes. Bernia a reomp anezho el leur, war un tors lann a c'huec'h pe seiz troatad ledander. Serra ha bihanad a reer ar bern, dre ma huella, en ur feson d'hen ober evel toënno ann tier. Goude a ve goloët gant ur guisk mad a blouz it-du, pe gant radenn sec'h, teo a-walc'h evit miret ar betterabes euz ar skorn. A hent-all, evit ho miret euz ar skorn, pa ve gwall-c'hoanv, n'eûz nemet teuler teil-tomm war an daou du euz ar bern. Evel-se n'hon eûz bet morse a zrouk euz ar skorn.

Ar betterabes eo ar gwella brouskoun da em viret; na vreignont ket, pa ve gallet ho miret euz ar skorn, ken a ve deut miz Maë pe miz Even. Mad int ive da boazad d'ar mooc'h.

II.

Panes, karottes, kaol-irvinn, irvinn, kaol-saout.

Bez ez eûz tud ha na ouzont netra, hag a gred n'ho d-eûz ket ezomm da veza henchet ha kuzuliet war gounideges (culture) ann douar. Sul-vui ez int diwiziek, sul-vui e kredont ez int fur ha leun a wieges. Ar rum tud-se a zo rok (fier) hag a zalc'h huel ho fenn etouez ar re-all. Me lavar ez int henvel euz ar penno goullou en ur park segal. Ar penno goullou a em dalc'h sounn iwe, hag a-uz d'ar re a zoug greun. E dlefent goûd koulz goude penoz pa ve neubeud a voued-loened, a ve neubeud a deil iwe; ha pa ve neubeud a deil, a ve treut ann douar, treut ann eost, treut ar ialc'h, ha treut ann den iwe.

Ar betterabes eo ar founussa brouskoun: ewit-gwir, ur vetterabezenn vad a zo ker founnuz ha pemp pe c'huec'h panezenn, ha gwelloc'h eo da vaga ar chatal eget na sonj ann dud, peurvia. Unan euz ar gwella betterabes, eo ann hini melen krenn, hanvet en Gallek : *Globe jaune*.

Ar panes na deuont ket da vad en douarou Kerne, pere a zo peurvia re-vaz ha re-skanv. Bêr ha kroc'hennek a vefont; na eûz netra difounnoc'h eget panezo er giz-se. En Leon hag en Treger a reont brouskon kaër, hir, flour ha founnuz : hogen mizuz (coûteux) int, en defot hada anezhe a rengadenno. Pa vezont hadet en doare-se, e vezont c'hoennet kalz êsoc'h ha buhanoc'h; ouspenn, brasoc'h brouskon a reont abalamour m'ho d-eûz muioc'h a er, ha muioc'h a hent evit ober ho c'hresk. Ar re wella, hadet gant ann dourn, na roont ket daou-ugent mil livr dre devez-arad, el-lec'h ar re a ve hadet a rengennado a ro betek tri-ugent mil livr dre devez-arad.

Ur c'hiz all, a-nevez deut en meur a diegezou, eo arad ann douar panes a-raok ar goanv, hag ar c'henta ma 'c'h haller, goude ann eost. Er giz-se ann douar hag al louzou ho d-eûz amzer da vreigna, ispi-sial pa ve aret dre amzer gaer. En miz Meurs, a-raok disarad, e toler ann oged war ann dachenn, hag e dastumer al louzou, treuzieod, mellou, ounkl. Neuze ann douar a em zalc'h neat, ha kalz druoc'h. Pa 'z eo neteet er giz-se, ec'h haller disarad, kloeda goude, hag hada gant ar verkeres hag ann haderes; goloï a reer ar rizennou, hep ho meski, o oi gant ewez un tol oged.

Ar c'harottes a deu en pep-seurt douar, hag en hini falla zoken, gant temzi mad. Noazet a ve d'ezhe, a-weziou, gant ar melc'houed, pa c'hlanzont dre dousder. Gwelloc'h ez eo eta lakaad ar c'harottes en douarou skanv, en pere ez eûz neubeud a velc'houed. Ho hada a reer en rizennou, evel ar panes; daneved-se, na ve ket gallet ho c'hoenna, hep kalz a boan hag a amzer. Ann had a renko beza frotet ha nizet (vanné) a-raok hen teuler en haderes. Gwelet a ret, ha bremaig a welfet c'hoaz penoz ann haderez ec'h hall beza impliet da hada meur a dra. Ann nep n'hen eûz na merkeres nag haderes, ec'h hallo hada gant ann dorn, war irvi bihan, o lezel ann antjou goullo; er giz-se a vefont êsoc'h da c'hoenna evit pa hader war ann douar plen. Ar c'harottes na em viront ket pell; breina a reont buhan, hag ez eo gwelloc'h ho rei d'al loened a-raok ar brouskoun all, da lavaret eo en miz Du, ha d'ann diveza en miz Kerdu.

Ann irvinou-rutabaga, hanvet gant ann dud diwar ar meaz kaol-irvinn, a deu kement ha kerkoulz hag ar betterabes, pa em gavont en un douar da blijout d'ezho. En douarez roez hag en douarou skanv a reont gwelloc'h bronskoun eget na reont pa zigwezont en douar pounner. Chansuz ez int pa c'hlanzont dre ann heol tomm, abalamour d'ar c'huiled du (en gallek, *pucerons*) a lip anezho en neubeud amzer. Abalamour da se, e kavan gwelloc'h lakaad betterabes, pere na van-kont ket da zont, pa reer d'ezho evel ma 'z eo dleet. Ann irvinou-rutabaga ec'h hallet hada ive gant ann haderes, gant serri ann toullou.

dre bere a kouez ann had ker bihan ha penn ur spilhen. Gallet a ve c'hoaz ho hada war irvi bihan, gant ann dorn, evel a zo bet lavaret huelloc'h evit ar c'harottes. Darn a ra magerezed rutabaga en miz Ebrel, evit kaout da blanta en miz Even. Ar c'hiz-se a zo mad ive, hag ec'h haller kaout plant er magerezed-se evit lakaad el-lec'h ma 'z eo ét-kuit ar re a oa bet hadet da chom. Ar rutabaga a zo mad d'ar saout ha d'ar c'hezek ; na reont van a-bed euz ar skorn, hag ec'h hal-lont chom epad ar goanv en douar !

Ann irvinoù all, anavezet a bell zo er vro, a vez hadet en miz Even hag en miz Gouere ; talvouduz ez int da lakaad en tachennou lec'h na ve ket deut da vad ar brouskoun all hadet en miz Meurs hag en miz Ebrel. Oc'h hada irvinn lec'h ma 'z eo ét da fall ar betterabes, pe ann traou all hadet evit boeta al loened er goanv, na chomfont ket hep tamm, hag ar bern teil na vihanaio ket. Ar gwella seurt irvinn eo ar re deut euz a Vro-Saoz, hag ispisial ur seurt lavaret irvinn *Norfolk*. Ar re-se n'ho d-eûz nemet ur vrouienn hep-ken, hag a espern muioc'h ann douar eget ann irvinn pete ho d-eûz kalz a vroioù.

Ar c'haol Leon, pe kaol Lannilis, a deufe mad ive en douar Kerne. ma vije ar C'hernevod troët war ar boed loened evel al Leonardr Peurvuia e lakaer ar c'haol en kreiz ann irvi panes, ha se a zo u. c'hiz fall, rag ar panes na vent ket kerkoulz pa vent indan ar c'haol, Perag na lakafeac'h ket ar c'haol ho-unan ? Bez a zo ive ur seurt kaol, nevez er vro ha hanvet en gallek kaol *Poitou*, kaol *Vendée*. Hada a reer anezho er yageres en miz Ebrel, evit kaout da blanta en miz Even. Glaz ez int en ho liou, ha na reont ket kalz a van euz ar korn. Kerkent ha miz Here ez eûz du gutuil out-ho ; padout a reont, keit hag ar goanv, ha divezatoc'h zoken evit na ra kaol Leon.

Evit ann holl brouskoun, betterabes, panes, karottes, rutabaga, irvinn, kaol, ann douar a renk beza aret ato a-raok ar goanv, ha dre amzer gaer. Er giz-se ho pezo douar brein, neat ha kalz druoc'h. Peurvuia na ve aret ann douar, evit ar brouskoun-ma, nemet er c'houlz, er mare da hada ; neuze a vez leun a louzou, hag an traou hadet ebars na vent morse mad a-walc'h.

En douar krenv. d'ann eil labour, ma ve kaledet ar bom gant ar sec'hour, ann oged hag ar ruilleres a renk mont diou pe der gwez war ann dachenn, evit ho roezad er vad. Pa zer d'ezhan abred awalc'h, a-raok ma ve disec'het re, ez eo eaz da froeza, hag un tol ogen, hep-ken, a zo a-walc'h. N'euz ket ezomm da lavaret, mechanz, penoz un tol a zo a-walc'h en douarou skanv. D'al labourer eo da c'houzoud pa eo deuet he zouar mad a-walc'h, ha pa vez ezomm da dremen ann oged meur a wez, pe ur wez hep-ken.

DROUK-KOF AR C'HEZEK

Bez' a zo klenvejou, bariou, hag a sko ar chatal ken gwall (si dangereusement), hag a gresk ken buhan ken na ve ket, alies, a amzer da vont da glask al louzouer loened (le vétérinaire). Drouk-kof ar c'hezek, ken stank war-ar-meaz, a zo unan euz ar gwall-glenvejou-se.

Mad eo eta d'ann holl gouzoud petra a dleer ober da genta en dro d'ar c'hezek a ve skoët gant ann drouk-kof, evit ho iac'haad d'oc'htu, pe da vihana, evit gortoz al louzouer.

Doareou (les symptômes) ann drouk-kof a zo anaveet a-walc'h gant ann holl, ha n'am eûz ket ezomm da lavaret kalz komzou diwarbenn-se aman. Koulzgoude ann doareou a vez alies dishenvel (différents) hervez lec'h ar c'hlenved hag ar penn-abek (la cause).

Ann drouk-kof a deu alies eus re-govad (*indigestion*, en Gallek), hag ar c'hlenved a ve neuze, gwez (tantôt) er poull-galon (l'estomac) gwez er bouzellou. Pa vez er bouzellou, al loen a c'hourvez alies, a em astenn war he gostou, a finv hag em difret (s'agite). Neuze a em sav en he zav, buhan, — hag a c'hourvez arre, hag a sav arre en he zav, ha mar na deuer d'hen tenna a boan, a varv hep-dale.

Pa weler kement-se, ez eo mad rei d'al loen gwinn, pe bier, pe sistr, bervet war louzou hag a ve c'houez krenv gant-hê (en Galiek, *infusion aromatique*), evel the, bleun-skao, pe ul louzouenn all hanvet tro-n-heol (en Gallek, *camomille*), pehini a gaver stank el liorzou hag er parkou.

Lakêt a ve war ann tan war dro un hanter litr a zour, ha kement all a winn, pe a vier, pe a sistr, ha pa verv, a ve tolet ebars un dornad louzou, — the, bleun-skao, pe tro-n-heol, hag a ve roet neuze, en klouar, da eva d'al loen. Goude-se, e frotter stard kof ha kostou al loen, gant un torchad plouz, hag e c'holoer anezhan gant un tapiz, pe ur valinn, hag a reer d'ezhan bale, gousdatig. Mar galler kaout eol tourmantin (*essence de térébenthine*) da frotta, na ve nemet welloc'h a-se. Pa frotter ann aneval gant eol tourmantinn, a weler anezhan, a-benn pemp munut, pe war-dro, o krena, roi toliou treid d'he gof, ha zoken esea kregi en-han gant he dent. Neuze e dleer ober d'ezhan bale buhan, met d'he gammed (au pas) koulzgoude, ken a ve paouezet da grenna ha da skei.

Pa deu ar gwennou daoulagad da veza ruz-kaer, ez eo mad goada al loen en he c'houzouk, ha goude roi d'ezhan da eva un neubeud takennou *laudanum*, pe tregont *gramm a ether* (ann traou-se holl a ve kavet en ti ann apotikerienn), bars ann evaj a behini a zo bet komzet huelloc'h. Ann *ether* a zo mad dreist holl pa weler kof ann aneval ho c'houeza, pe o tont da veza kaled. Un dra hag a zo mad c'hoaz da roi neuze ez eo un tamm kaoc'h ann diaoul, en Gallek, *Assa fatida*, a gaver ive en ti ann apotikerienn.

A-weziou ann drouk-kof a zeu dre ma ve stanket (arrêté) ar boed er bouzellou gant pellenou (des pelottes) kaoc'h re-galed. Ar boan na ve ket ken braz, hag abalamour da se, ar c'h'lenved a zo hanvet neuze poan-gof bouzar (coliques sourdes). Neuze a weler al loen klanv o tripal hag o esea staota pe gac'had, hep gallout ober. Gourvez a ra ive, met goustadig, hag em astenn war he gostou, met hep em ruilla. Sevel a ra en he zav, hep dale, seder braz, hag evel pa vefe iac'h; met prestig goude e c'hourvez arre, hag e talc'h evel-se da c'hourvez ha da sevel en he zav, ken hen defe kac'het ur bern braz.

Pa weler kement-se, ar pezh a zo da ober eo roi d'al loen louzou da skarza he vouzellou (purger); hogen techet braz eo da vervel, goude ur bar (un accès) gwasoc'h.

Ur merk (un symptôme) gwall-fall c'hoaz eo gwelet al loen klanv o em lakaad war he geign, he bevar houarn en er. Ur chanz braz eo neuze hen digas da vad, na eûz fors petra a vezo grêt. Koulz goude na dleer ket kaout aoun da as-goada (saigner de nouveau) diou, ter gwez, hag aliesoc'h zoken. Na eûz netra ken da ober, ha c'hoaz ez eo dibaot braz (très rare) pa deu ann tol da vad.

Pa deu ar c'hof da veza gwall-c'houezet ha kaled kaer, ar gwella eo neuze flanchi (ponctionner) ar c'hoste deo, en he greiz, gant ur minaoued hanvet en Gallek *trocart*, pehini a leusk ann avel (*gaz*, en Gallek), da dont er-meaz. Goude beza grêt kement-se, a roër d'ann aneval ann evaj grêt gant louzou krenv (*potion aromatique*) a behini a zo bet komzet huelloc'h, hag ive ul *lavamant* en pehini ec'h haller lakaad saon, butun, ha zoken un neubeud takennou eol tourmantinn (essence de térébenthine).

Bez a zo c'hoaz ann drouk-kof dour ien, hag ar re-se eo ar gwasamarteze: gant-se eta na eûz netra falloc'h eget lezel ar chatal da eva re a zour ien. Da diveza, a zo c'hoaz drouk-kof ann diou-groazel (des reins), hanvet en Gallek *coliques néphrétiques*, pehini a zeu pa na c'hell ket al loened staota: evit ann drouk-kof-se ez eo rêt klask d'oc'htu al louzouer (le vétérinaire).

Evit kas da benn (pour terminer) a lavarinn ann daou abek (les deux causes) pere, peurvuia, a ro drouk-kof d'ar chatal.

Da genta : — Debri re a vrenn, pehini a gark, hep ober vad a-bed, ar poull-galon (l'estomac), dreist-holl pa ve grêt d'al loen labourad d'oc'htu goude debri.

D'ann eil : — Ar melchon glaz, en nevez-amzer hag en hanv ; nann abalamour ma ve glebiet gant ar gliz-noz, evel ma kreder peurvuia, met a-eneb (au contraire) ar melchon tommet ha re-heoliet eo ann hini a ro ar c'hlenved-se. Na roët ket eta d'ho kezek melchon tommet pe re-heoliet (échauffé au soleil).

En-bêr (en résumé), drouk-kof ar c'hezek a ve louzouet (médicamenté) peurvuia :

Da genta : — Gant dour bervet war louzou krenv (*infusion aromatique*), evel the, tro-n-heol, bleun skao, en pehini a ve lakêt gwinn, bier, pe sistr, evel am eûz lavaret.

D'ann eil : — O frotta kostou ha kof al loen klanv gant un torchad plouz trempet en eol tourmantinn, hag oc'h ober d'ezhan bale d'he gammed, ha goloët gant un tapiz pe ur valinn.

D'ann drived : — Goadal al loen en he c'houzouk, pa ve ruz gwennou he daoulagad, bêr he alan, ha pa gren he izili.

D'ar bevare : — Lakaad *laudanum*, *ether*, pe kaoc'h ann diaoul, en evaj am eûz lavaret da genta, pa vez ar c'hof c'houezet ha kaled ; ha da diveza, toulla ar c'hoste deo.

D'ar bempved, ha diveza : *Lavamantjou* dour klouar, gant saon, butun, pe un nebeud takennou eol tourmantinn ebars.

Setu aze ar pez a dle ober anezhan he-unan ur labourer douar hag hen eûz skiant, da c'hortoz al louzouer da dont, ha zoken a-raok gervel anezhan.

ALI

d'an dud a deu d'ann ti-kêr (Mairie) da zimizi, evit rei d'ezhe da c'houzoud ar paperou a renkont da gaout.

Bez' a zo tud hag a sonj gant-ho penoz, pa ve kontant ann danvez priejou, euz ann daou du, n'ho d-eûz netra da ober ken nemet mont d'ann ti-kêr (à la mairie) evit beza dimezet eno d'hoc'htu. Dont a reont eta alies hep ar paperou a zo rêd da gaout

hag a-c'hane daleou (des retards) ha dispignou pere a c'halfent mirout da ober, o c'houlenn kuzul digant ann dud pere a anavez al lezennou, rag netra na ve grêt, en hon bro, nemet hervez al lezennou.

Setu aman ar paperou a zo rêt da gaout, hag holl ar pez a renker da ober a-raok beza dimezet dirag ar mear.

Da genta : — Skrid ar ginidigez (en Gallek, *acte de naissance*), euz ann daou du, hini ar potr hag hini ar plac'h.

D'ann eil : — Skrid maro, pe mortuaz (en Gallek, *acte de décès*) ho zadou hag ho mammou, mar int maro ; hag ive hini ho zadou-goz, hag ho mammou-goz, mar be rêt, hag holl war baper timbr.

D'ann drived : — Grad-vad ho zadou hag ho mammou, dre skrid grêt dirag noter, mar na c'hallont ket dont ho-unan d'ann ti-kêr.

D'ar bevared : — Testeni dre skrid (en Gallek, *certificat*) war baper timbr, da lavaret ez eo diskarget ar potr euz ar servij (en Gallek, *libéré du service militaire*), mar hen eûz neubeutoc'h eget tregont vloaz ; — pe aotre (en Gallek, *autorisation*) he vestr a gorf (*son chef de corps*), mar eman indann ann drapoioù.

D'ar bempved : — Testeni dre skrid da lavaret penoz na eûz harz a-bed (*qu'il n'y a pas d'opposition*), pa vez unan ann danvez priejou o chom el lec'h all ha ma ve grêt ann dimizi.

Ar re ho defo : — Da genta, — ur skrid a desteni (*certificat*) digant potr ann taillou (en Gallek, *le percepteur*), da lavaret penoz na baeont ket dek livr gwiriou (10 fr. de contribution) ; — D'ann eil, — ur skrid a desteni a baourentez digant ho mear, pe digant *Komiser a boliz* ho c'hêr, sinet ho daou gant barner a beuc'h (*le juge de paix*) ho c'hanton, n'ho defo netra da baea evit ann holl baperou a vezo rêt d'ezhe da gaout.

Ar minored a renk beza staget (*affiché*) ho embannou euz ann ti-kêr, er barrez lec'h eman o chom ho gward (en Gallek, *tuteur*) ; ha mar eo maro he dad hag he vamm, hag ive he dad-koz hag he vamm-goz, na c'hall ket dimizi hep grad-vad he guzul a famil (*conseil de famille*).

Rêt eo ive d'ann danvez priejou kaout pevar dest da vont gant-ho d'an ti-kêr. Na eo ket rêt d'ann testou gouzoud sina.

Ann holl baperou a zo rêt da gaout a dle beza kaset d'ann ti-kêr daou deiz, d'ann neubeuta, a-raok an dimizi.

AR POTR-KOZ MIZER HA SANT PËR

Gwez-all a oa o choum dam-dostig aman un den koz ken paour, ken paour, ma oa leshanvet gant ann holl *Ar Potr-koz Mizer*.

Un de, pa oa o klask he vara a zor da dor, he vaz gant-han en he zorn, hag he sac'h daou-benneg war he skoaz, a tigwezaz gant-han daou otro gwisket mad, pere a selle a bep tu, a deo hag a gleiz, dre lec'h ma tremenent. Ann otro Doue ha sant Pêr oa ar re-man, hag a oant deut er vro da welet ha na oa ket re wasket ann dudo geiz gant potred ann taillo (les percepteurs).

— Ann aluzenn, otronez karantezuz, d'ar potr-koz Mizer !

Sant Pêr a sellaz out-han a gorn, hag a lâraz :

— Evit-out da veza koz, stum ar iec'hed a zo war-n-out, hag ar mor a zo leun a besked ; met mechanz na gares ket al labour, dre ma 'z out den-jentil, marteze ?

— Na daper ket ar pesked gant ann dorn hep-ken, a lâraz Mizer, hag ann otro sant Pêr he-unan, pehini a oa koulz goude ur pesketaer hag ur sant braz, hen defoa roejo, ha c'hoaz na gave ket ar vicher mad-kaer, pa ê gwir a oe welloc'h gant-han bea lakêt en ur groaz, he benn d'ann traon. En hano Doue, roêt d'in un dra bennag, otronez geiz, ken neubeud ha ma karfet.

— Ro d'ehan ur favenn, a lâraz ann otro Doue, ha lâr d'ehan na c'houlenno netra ousspenn.

Sant Pêr a hijaz he benn hag a voutaz he dorn en he c'hodel : — Sell, didalvez braz, a lâraz d'ar potr-koz, komer ar favenn-man, ha na c'houlenn netra ken.

Mizer a gomerraz ar favenn, hag a zistroaz neuze d'ar gêr, laouenn-braz, hag a lâraz d'he vroeg penoz hen defoa gwelet ann otro Doue ha sant Pêr.

— Well' a-se d'id, mar a-teûz koaniet gant ar wel anezhe, a lâraz ar vaoues, rag na eûz netra da debri en ti.

— Setu ama, groeg, ur favenn ho d-eûz roêt d'in.

— Ur favenn ! Petra a fell d'id a rafenn gant ur favenn ? Ann otro Doue a dleje bea roêt d'id ive un tammig keuneud evit hi foac'had, un tammig amann evit hi amanenni, hag ul loa evit he debri ; met den na ra van euz ar paour keiz.

Mizer a gave ive penoz ur favenn c'hlaz a oa ur goan dreut evit daou den, ha vel n'hen defoa liorz a-bed, a tolaz anezhi en kornig ar fornigal. Met setu ma tianaz ar favenn, hag a kreske, hag a save eûz krec'h, kement ha kement ma 'c'h ee er-meaz dre veg ar seminal, a-raok ma oa noz, hag a benn ann dewarlerc'h ar beure, a oa ken huël, ma na weler ket he fenn. Un dra burzuduz a oa kement-ma !

Daou de goude kement-man, ar vroeg a lâraz d'he den : — Ann otro Doue n'hen eûz ket grêt goap ouzid ; he favenn a oa, en gwirionez, ur favenn vad ; kerz da guntuil' fa evit hon leign.

Hag a lemaz ar potr-koz he votou, hag a pignaz er favenn, a vrank da vrank. Pa oe digwêt huël, huël, a sellaz d'ann traon hag a welaz, pell, pell, ar bed pehini n'oa ket brasoc'h eget ur graouenn-getwez. Met kaer ken defoa klask indann ann delio, na gave favenn a-bed. Ma pignaz huelloc'h, hag a chomaz ur pennadig da ziskuiza : ha neuze a pignaz arre huelloc'h, huelloc'h bepred, kement ha kement ma tigwezaz d'arag un ti braz ha kaër, pehini a oa alaouret holl. Ar Baradoz a oa ann ti kaër-se. Ur mörzol a oa war ann nor, hag a skoaz : — Dar, ! dao !! — Piou a zo aze ? — a c'houlennaz sant Pêr, porzier ar Baradoz.

— Me eo, otro sant Pêr : goude a ret, ar potr-koz Mizer ? Deut a oann

da glask un draig-bennag evit hon leign ; met, war a welan, ar fao na c'hreunont ket kaer er Baradoz ; gwell' eo ganheoc'h ar piz, me oar-vad, hag am be c'hoant a rofac'h d'in un tammig bara...., bara gwenn, mar hoc'h eûz da dioueret ?

— Bez' as pô, — eme sant Pêr, — kement ha ma kari, ha kig ha gwinn iwe zoken.

Mizer a drugarekaaz sant Pêr, hag a diskennaz neuze dre ar favenn, brank ha brank, ha pa digwezaz er gêr, a oa leign war an daol. Hag e tebraz kalz, hag hec'h evaz muioc'h c'hoaz, hag a kouskaz neuze, laouenn kaer. Met he vroeg na rez, epad ann noz, nemet em drei hag em distrei en he gwele. Ann dewarlerc'h, ez oa dishunv beure-mad :

— Na c'haller ket kousket en ti fall-man ! — a lâraz d'he den ; atao a veer en aoun a kouezfe ar mogero war ho penn. Sant Pêr a zo mad ha karantezuz ; da betra na t-eûz ket goulennet digant-han un ti brasoc'h ha kaeroc'h ? Met te na sonjes nepred en tra a gement a c'halfe ober plijadur d'in-me !

Mizer na lâraz netra, hag a em lakaaz da c'huitella. Er stum-se a em gommerre evit lâret *nann*, pa vije he vroeg o kana-pouill d'ehan. He vroeg na debraz tamm d'he leign, ann de-se. — Pa welan ar c'hoz tieges-man, emehi, hec'h a ann naoun diganen ; un de bennag a kouezo war-n-on, e-keit ha ma vi o vale ; met petra a ra se d'id ? Te na oueli takenn hag a gommerro un'-all, prestig goude.

Mizer a hijaz he benn hag a lemaz he votou, hag a pignaz arre er wezenn. N'ec'h ee ket, ann dro-ma, ker buhan hag ann dro genta. Digwezout a eure koulzgonde etal dor ar Baradoz, hag a skoaz : Dao ! dao !...

— Piou a zo aze ? a c'houlennaz sant Pêr.

— Goûd a ret, otro sant Pêr, ar potr-koz Mizer.

— Petra a c'houlennes arre ?

— Ah ! otro sant Pêr binniget, hon ziig a zo ken koz, ken fall, ma c'halfe koueza war-n-omp hep dale ; dre druez ouzimp, mar ho pefe ar vadèles d'hen startaad ha d'hen kreski un tammig ? Ha neuze, ma groeg a garie iwe kaout un tammig liorz, gant avalo ha per en-hi, ha peuri evit ur vuc'hig.

— Ma ! distro d'ar gêr, a lâraz d'ehan sant Pêr, o hija he benn, hag a kavi kement-se holl ; met na deu ken da c'houlennet netra diganen.

— Trugarez, otro sant Pêr benniget.

Hag a tiskennaz a rpotr-koz a vranc da vranc, ha pa digwezas ouz traon, na em anavee ken gant kement a wele : un ti kaer, toët en glaz, gant ur porz kloz, leun a ier hag a houldi, hag ul liorz kaer dreg ann ti, ha ter vuc'h vriz ebars. Hag he vroeg a oa gwisket evel

ur vourc'hizes pinvik, hag a tremene breman he holl amzer o wiskañ hag o tiwiskañ dillad newez, hag o em sellet er melezour, hag o c'hourc'hemen d'he mitizienn. Setu-hi eta evuruz evit ann dilost he buhez, a vennet, me oar-vad. Allas! nann. Ur pennadig goude kement-man a oa inouet ha tristoc'h eget biskoaz. Un dez hec'h eaz da vale war ar meaz, war-dro, gwisket kaer meurbed. Pa zistroaz d'ar gêr, ez oa ruz he fenn ha drouk-kaer en-hi. — Petra a zo c'hoarveet ganheoc'h? a c'houlennaz digant-hi he den.

— Petra? A-walc'h a zo c'hoarveet ganen, me gred.

— Ha petra eta?

— Hon amezek Iann hag he vroeg hod eûz ma zremenet en hent, hep ober van d'am gwelet!

— Ia, bez' a zo tud savet fall, a lâraz Mizer, met petra a fell d'heoc'h? N'hallan netra war-se: ha neuze, en gwirione, na dleer ar salut nemet d'ar roue ha d'ar rouanes.

— Ma! ha perag na vefemp-ni ket ive roue ha rouanes? Sotoc'h evidomp a zo; mar karjes bea goulennet kement-se digant sant Pêr, me gret hen divije roët d'id.....

Mizer a savaz he diou-skoaz, ha na lâraz netra. Ann noz-se, he vroeg na gouskaz takenn. Ann dewarlec'h ez oa war droad kerkent ha sav-heol, hag a rez d'he den sevel ive, hag a lâraz d'ehan:

— Rêd a vô d'id mont c'hoaz bete sant Pêr, ha goulenn digant-han ma vefomp roue ha rouanes.

Mizer, pa glewaz kement-se, hec'h eaz er-meaz ann ti, ha na zistroaz ket a-raok ann noz. Met noz ha de na glewe ken brema nemet ann hevelep sôn gant he vroeg, hag a ouele, hag a lâre ez oa maleürusa groeg a oa war ann douar, kement ha ker bihan ma lâraz ar potr-koz, evit kaout ar peuc'h:

— Ma! tawet, groeg, warc'hoaz' ez inn da gavoud sant Pêr.

Ann dewarlec'h ar beure a tishunvaz he vroeg anezhan, a-raok ma oa savet ann heol. Gwelet a ree mad penoz na dalvee ket d'ehan stourma ha digarea pelloc'h, hag a wiskaz he dillad d'ar sul, hag a pignaz arre er wezenn. Met gorrek hec'h ee, ar wez-man, ha hep kalon. Digwezoud a eure koulz goude etal dor ar Barados, hag a skoaz: Dao! dao!...

Sant Pêr a digorraz he zor, ha pa welaz Mizer:

— Te eo arre eta? Petra a fell d'id c'hoaz?

— Otro sant Pêr binniget, a lâraz ar potr-koz, bezit truez ouzin ha ma selaouit. Ma groeg eo ma digas d'ho kavoud; koz eo iwe, sious! hag a teu da vea un tammig arabaduz (radotteuse); met ur

vroeg vad eo koulzgoude. Ar baourentez hag ar boan a laka he c'halon baour da ranna, ha na ro peuc'h a-bed d'in gant ar c'hoant ma hon lakafac'h hon daou da vea roue ha rouanez; neubeutoc'h a baourienn a vefe neuze er vro, emezhi, ha me a gred a lavar gwir, rag kalonou karantezuz hon eûz hon daou.

— Gwelet eta ! a lâraz sant Pêr, souezet ; met na eûz ket a forz, pa eo dre garantez a c'hoantaët bea roue ha rouanes, a vezo c'hoaz grêt hervez ho c'hoant. Met na deu ken ma bete gant ar seurt sorc'heno, pe as pô keuz divezatoc'h.

— Mill bennoz Doue war-n-hoc'h, otro sant Pêr binniget, a lâraz ar potr-koz. Hag a tiskennaz neuze, ha pa digwezaz ouz traon, a kavaz he vroeg war ur gador alaouret, hag en-dro d'ezhi otronez hag itronezed vraz, hoc'h ober ho lez. Epad daou pe dri devez, na oe nikun evurusoc'h eget hi war ann douar : met un dez a kavaz ur vlewenn wenn war he fenn, hag a oe souezet o welet penoz ar rouanezed iwe a deue da goza gant ann amzer. Ann dewarlec'h, a c'hoantaaz debri krampoues-gwiniz, hag a tebraz kement, dre m'ho c'have mad, ma oe rêd klask ul louzouer (médecin) war he zro. Ann dewarlec'h a klewaz penoz a oa marvet groeg he c'henta ministr, ha setu-hi da sonja a renkje merwel iwe marteze, hag a-dalek neuze ra gavaz mui na plijadur, na joa a-bed war ann douar. Ma teuaz da veza tristkaer ; na debre ha na gouske ken, hag ur sul ar beure a lâraz d'he deñ : — Lâret mad ho poa : evidomp da vea roue ha rouanes, kement-se na harzo ket ar c'hlenved da goueza war-n-omp, evel war ann dud-all, ha marteze zoken ar maro ; met mar vefes ann otro Doue, te, ha me ar Verc'hes Vari, neuze na varwfemp ket, ha n'hor befe netra ken da c'hoantaad.

Ar potr-koz, o klewet kement-se, a vennaz penoz he vroeg paour hi defoa kollet ar pezig a oa chomet gant-hi a skiant-vad, hag a lâraz d'ehi mont da vale un tammig, evit komer ann er.

— Me wie er-vad, a lâraz-hi d'ehan neuze, penos n'oc'h eûz biskoaz ma c'haret, ha koulzgoude ez oann iaouankoc'h evit-hoc'h, ha n'am eûz biskoaz selaouet nemet-hoc'h ; met diot mad ez oann, siouas !

Mizer a savaz he diou-skoaz, hag hec'h eaz da ober ur c'hornedad butun en he liorz (jardin).

Daou de goude kement-man, ar rouanes a lâraz d'ehan arre :

— Ur roue ha n'hen defe ket c'hoant da vea henvel ouz ur porc'hel o larda en he graou, a dle c'hoantaad bea Doue, ha pa ne ve nemet ewit rei da bep-hini ann amzer a c'hantao evit he ed hag he holl drevad.

A-dalek neuze, na glewe ken bemdez ar paour keiz Mizer nemet ar seurt komzo divâlo; prestig goude zoken, 'vel na ree van a-bed ouz ar pezh a glewe, a oe bac'hatet gant-hi. A-wezio, evit-han da vea mad-kaer, a em save out-hi, hag un de ma oa bet gwall-gaset gant-hi, a roaz d'ezhi un tol-troad lec'h ma ouzoc'h er-vad, o lâret : — Ro peuc'h d'in, groac'h ann diaoul !

Met setu-hi kerkent da grial war-bouez he fenn : — Ar roue hen eûz ma skoët ! Me eo maleürusa rouanes a zo war ar bed ! Ar roue hen eûz ma skoët ! Hag a skloke al lez holl gant-hi. Ma welaz er-vad ar paour-keiz Mizer penoz n'hen defoa netra a welloc'h da ober eget senti. Setu-han eta da bignad arre er wezenn, met gorrek, gorrek, hag hep kalon. Digwezoud a eure koulz-goude etal dor ar Baradoz ; met na grede ket skei war ann nor, hag hogoz a oe d'ehan diskenn, hep mont pelloc'h : met pa sonjaz er vuhez a c'hortoë anehan er gêr, a krogaz er morzol, hag a skoaz : — Dao ! dao !... Ha kerkent a klewaz ur vouez garo ha rust o lâret : — Daoust hag a ve arre ar potr-kozh fall hont, Mizer ?

— Ia . siouas ! otro sant Pêr binniget , — a lâraz Mizer, mezuz braz, — ha kollet ez oun, me oar-vad, en dro-ma, mar n'hoc'h eûz bet biskoaz groeg ?

— Nann, dre c'hraz Doue ! a lâraz sant Pêr ; — ha te, potr-kozh fall, as pô keuz o vea c'hoantaet bea finoc'h eget-on, rag a vremen a teui da vea ur paour keiz klasker-bara, evel kent : kê-kuit pa gari, n'am eûz netra ken da lâret d'id.

Ha porzier ar Baradoz a serraz he dor, gant trouz. Ha kerkent ar paour-keiz Mizer a em gavaz war ann douar, hag a welaz he diig-soul, prest da goueza, hag he vroeg, goioët a billo hag a druillo, a oa o neza stoup war dreuz ann nor. Pa welaz ar potr-kozh, en ur stad ken truezuz hag hi, a savaz, drouk-kaer en-hi, hag a tamallaz anehan dre ma selaoue kuzuillo ann holl, hag a lâraz d'ehan penoz na oa ket un den, ha kalz a dreo-all evel-se. Met Mizer a dennaz he gontel ouz he c'hodel, ewit troc'ha ur vaz er harz, ha neuze a tawaz ann diaoules koz.

Prestig goude a varwaz, gant ar c'heuz d'ann holl dreo a defoa kollet. Mizer goz na varwaz ket gant keuz d'ezhi, hag a talc'haz, evel kent, da glask he vara a dor da zor. Alies oc'h eûz gwelet anez-ban, hag hen gwelfet c'hoaz. Kenta ma tigwezo ganheoc'h, roët d'ehan un draig bennag, en hano Doue.

Gwelet a ret sklêr, me oar-vad, tudo geiz, ar gentel a zo da denna euz a gement-man holl.

KRENN-LAVAROU

EN GALLEK **Proverbs.**

I.

Diwar breac'h al labourer 'man ar bed holl o veva.

×

Va mab, re goz eo ann douar evit ober goapan ezhan.

×

Kass da ero da benn.

×

Seul gentoc'h,
Seul welloc'h.

×

Un dra grêt na tle netra d'un dra da ober.

×

Ar gwella bara da zebri
A vez gounezet o c'houezi.

×

Dioc'h a ri
E kavi.

II.

Er bloaz biseost nep a ve finn
A laka kanab el lec'h linn.

Douar askol, douar ed ;
Douar radenn n'e-d-eo ket.

×

Douar treaz, douar ed ;
Douar radenn n'e-d-eo ket.

×

Douar meinok,
Douar greunok.

×

Diwar ann treuz-ieod e vez ed ;
Diwar ann onkl na vez ket.

×

Gant ar prajou ez eo a vager al loened ;
Al loened a ro teil, hag ann teil a ro ed.

×

Bezinn loued ha teil breign
'Ra d'ar c'houer sevel he geign ;
Bezin breign ha teil loued
Lak' ar c'houer da glask he voued.

×

Na espern teil, met espern had,
Ha mar t-eûz hadet un dornad,
Te hen devezo ur falsad.

×

Pa hadi, kass had,
Pe losk dihad.

III.

Pa sav al loar abars ann noz,
Had ar panez antronoz.

Teill denved hag hada dioc'h-tu
A lak' ann heiz da veza dru.

×

Pa gan ar ran en kreiz ann deiz,
E vez poent gounid (hada) ann heiz.

×

Pa gan ar ran en kreiz ar prad,
E vez poent gounid pep had,
Nemet al lann hag ar pilad.

×

Hada lann en pep miz
Nemet enn miz Eost, ha pa vez avel viz.

×

Blavez hoginn, blavez ed,
Blavez irinn na ve ket.

×

Blavez c'huiled, blavez ed,
Blavez gwenan na ve ket.

×

Seiz blavez sec'hour na reont ket ur blavez kernez;
Ur blavez glebour hen grafe.

×

Ar falla gounid euz a Vreiz
A zo gwiniz warlec'h heiz.

×

Goude gwiniz, gounid (hada) heiz,
Gwella gounid a zo en Breiz.

×

Ar pez a zo grêt gant va zad
A zo grêt mad.

AR MESAER-DENVED

A C'HONEAZ MERC'H AR ROUE GANT UR GIR HEP-KEN.

Ur wez a oa ur Roue hag a lâre n'hen defoa gret biskoaz gaou ; hag evel ma klewe bemde tud he lez o lâret ann eil da egile : — « Gaou a lâres ! Te a zo ur gaouiad ! » — a tisplije kement-se d'ehan. Ma lâraz un de da dud he di : — Souezet braz ez on ganhec'h ; ann den divroad (étranger) ho klewfe o komz er stum-se a gredfe ez on roue ann dud gaouiad. Na ioullan ket (je ne veux pas) pelloc'h kletwet komz evel-se em lez ; ann hini am c'hlewfe o lâret da un' all, na eûz forz piou : — « Te a zo ur gaouiad ! » — me a rofe ma merc'h d'ehan ewit grœg.

Ur mesaër-dened a oa iwe e-touez ar re-all, hag o kletwet komzo ar roue a lâraz en-han he-unan : — « Kement-man a zo mad ! Gwelet a vô ! »

Ar roue koz a blije d'ehan kletwet kana soniou newez ha gwerziou koz, ha konta marvaillo fentuz. Aliez, goude e goan, a teue d'ar geginn, hag a kommerre plijadur o kletwet he vewelienn o lâret toliou kaer, o konta kontadenno groac'hed-koz hag o kana. Pep-hini a lâre un dra bennag, d'he dro. — Ha te, potrig ann denved, te na ouzoud netra ? — Eo a-vad, ma roue, a lâraz ar potr. — Gwelomp eta petra a ouzout.

Hag ar mesaër-dened a lâraz neuze :

— Un de, pa oann o tremen dre ur c'hoad, a weliz ur c'had ar c'haera. Ur voul beg (poix) a oa ganen em dorn, ha me hi skei gant ar c'had, hag hi zapout eeün war he zal. Hag ar c'had da redek gant ar voul beg peget war he zal. Disgwezout a eure da ur c'had all, pehini a oa o tont a-eneb, stoka he fenn ous penn ann hini genta, ha setu peget an diou c'had tal-oc'h-tal, hag evel-se hec'h halliz ho faka eaz. Penoz a kavet kement-se, sir ?

— Kaer ! kaer ! eme ar roue ; ha goude ?

— A-raok dont d'ho lez da vesaër-dened, sir, ez oann potr-milinn en milinn ma zad. Un dez am boa re garget ma azenn, ma fe ! ma teuaz da dorri gwalenn he c'heign. — Al loen paour ! eme ar roue. — Ha me o vont da ur c'harz a oa tostig eno, hag o troc'ha ur geuneuden gelwez hag hi bouta en reor ma azenn, ewit ober d'ehan

ur walenn-geign newez. Kerkent a savaz ma loen, evel pa n'hen dije bet drouk a-bed, hag a kasaz brao he sac'h d'ar vilinn.

— Kement-se a zo kaer, eme ar roue ; ha goude ?

— Ann de warlerc'h ar beure, setu me souezet braz (rag en miz kerdu a c'hoarveaz kement-man), o welet a oa savet delio ha kraon war ar geuneudenn gelwez, evel en kreiz ann hanv, ha pa denniz ma azenn er meaz he graou, ar brankou a savaz huel, huel, beteg ann ef. — Se a-vad a zo kaer ! Ha goude ? a lâraz ar Roue. -- Ha me da bignad neuze a vrank da vrank er wezenn, kement ha kement ken a digweziz el loar. — Se a zo gwall-gaer ; ha goude ? — Hag a weliz eno groac'hed koz o wenta kerc'h uzmolet (épluché). Met skuiza a riz prestig o sellet ar groac'hed-se. Pa c'hontaiz diskenn, na gaviz ken ar wezenn, rag ma azenn a oa êt-kuit. Penoz ober ? Ha me da skoulma pluskennou kerc'h ann eil ouz eben, hag hoc'h ober evel-se ur gordenn ewit diskenn. — Kement-se a zo kaer, kaer, eme ar roue ; ha goude ? — Met allas ! ma c'hordenn na oa ket hir a-walc'h ; un ugent troatad, war-dro, a faote d'ezhi ; hag a koueziz neuze war ur roc'hel vraz, ken rust, ma c'h eaz ma fenn doun er men. — Gwall-gaer ! gwall gaer ! a lâraz ar roue ; ha goude ? — Kement a riz neuze o tifretta, ken a zistagaz ma c'horf ouz ma fenn, pehini a chomaz er roc'hel. Ha me da redek d'ar gêr, da glask ul livier-houarn ewit tenna ma fenn er meaz ar roc'hel. — Kareoc'h pe gaeroc'h ! eme ar roue ; ha goude ? — Pa zistroiz, a oa ur pikol bleiz o tebri ma fenn ! Ha me o skei gant-han un tol livier-houarn, ken a dilampaz ul lizer ouz he reor ! — Gwall-gaer ! gwall-gaer ! eme ar roue ; met petra a oa skrivet iwe war al lizer-se ? — War al lizer-se, ma roue, a oa merket penoz ho tad a oa bet, gwez-all, potr-milin gant ma zad koz. — Gaou a lâres-te brema, mab gast milliget ! a lâraz kerkent ar roue, o sevel en he zao. — Hola ! sir, setu deuet ma zol da vad ! eme ar mesaër-dened. — Penoz se eta ? — N'ho poa c'hui ket lâret, ma roue, penoz a rojac'h ho merc'h d'ar c'henta ho lakaje da lâret : Gaou a lâres ! — Gwir eo ; ur roue na dle kaout nemet ur gir, hag ar pezh hen defe lâret na dle nepred dislâret. Warc'hoaz a vezo gret ann dimizi, hag ann eured eiz de goude.

Ha setu penoz ar mesaër-dened a c'honeaz merc'h ar roue gant ur gir hep-ken.

AR VRETONED EPAD SEIZI PARIS

Ar werz-man a zo bet lennet en Paris, ar 6 a viz Du 1870, dirag ann dud vad pere a oa em dastumet evit roñ zikour d'ar re gouliet ha d'ar re glanv.

I.

Setu ur c'hêlo fall digwêt en Breiz-Izel:

- « Roue ar Prus a zeu evit ober brezel
- « Da Baris, ar gêr vraz, da Vreiz, da Vro-C'hall holl,
- « Gant meur a roue all, ha badagou tud foll ! »

Pa glewjont kement-se, war ar meaz hag en kêr,
Holl bugale vad Breiz, ann otro, ar merer,
Holl e lârijont kerkent : — « Var-sav, potred vad Breiz !
« Dirr en avel ! Kerzomp, kalounek ha gant feiz !

- « Ha na oelet ket re, mammou ha priejou,
- « Pere chomo er gêr, gant ar vugaligou ;
- « Hep-dale tistrofomp ; Santez Anna Wened
- « Diwallo en pep-lec'h, breped, ar Vretoned ! »

O klewet kement-se, priejou ha mammou,
Leun a galon ive, a guze ho daerou,
Hag a lâre : « Ia, it, em gannit 'vit ar vro,
« 'Vit ar vro hag ar feiz, hep aoun euz ar maro !

- Ni a bedo 'vit-hoc'h, bemdez, en ilizou
- « Hag en chapellou Breiz, ha gant hon pedennou,
- « Ha brec'h Santez Anna, holl e teufet d'ar gêr,
- « Evel Bretoned vad, p'ho pô grêt ho lever ! »

II.

Tremen a ra ur miz ; daou viz 'zo tremenet,
Er brasa nec'hamant, allas ! ha na deu ket
Kêlo euz tu Bro-C'hall. Ann itron Kerouariz
D'ar c'hannader neuze, truezuz, a lâraz :

— « Petra hoc'h eûz gwelet duhont, ma c'hannader ?...
— « Itron, gwelet am eûz duhont ur c'hoari gaer :
« Ia, indan mogerou Paris, ar penn-kêr vraz,
« A weliz kant mill den, ha goude kaut mill c'hoaz,

« Hogen n'ho pêt ket aoun : biken n'hi c'homerfont,
« Rag ann dud kalonek a zo stank-braz duhont ;
« A bep-tu a Vro C'ho buhan, int diredet,
« Holl bugale Bro-C'hall, dreist-holl ar Vretoned.

« Ia, en pep-lec'h am eûz gwelet ma c'henvroiz ;
« En kêr. diaveaz kêr, gant joa vraz ho gweliz ;
« Bretoned war ar ster ha war ar mogerou,
« Bretoned er *fortjou*, ha 'tal ar c'hanonou ;

« Bretoned dre-aman, Bretoned dre du-hont,
« Dre-holl ar Vretoned, potred va ha dispont,
« Dre-holl lec'h 'zo eangann, tennou ha tan ha gwad :
« Ar penn-sturier ive a zo ur Breton mad.

« Ah ! ra vezo hennes ive evel gwez-all
« Ar Breton mad Gwesklen, pa gasaz a Vro-C'hall,
« Hag euz a Vreiz, he vro, ar Saozon milliget !
« Dirr en avel, potred ! beac'h d'ar Prusianed ! »

— « Petra hoc'h eûz gwelet c'hoaz, kannader, lâret ? »
— « War menez Chatillon, itron, am eûz gwelet
« Ar Prusianed fall o tont a vagadou,
« 'Vel ar brini, er goany, spontuz gant ho garmou !

« Met potred Breiz-Izel warnez-he a gouezaz,
« Kerkent, 'vel ar c'hurun. — Eno ho mab, siouaz !
« Bepred araok, itron, bepred huël he benn,
« 'Oe skoët, o rena kalonek, he vandenn... » —

— « Kannader, kannader, ma mab a zo lac'het ?
— « Oh ! nann, dre c'hraz Doue. na eo met gouliet ;
« Na gouez ket d'ann douar, ken ez, potr Breiz-Izel
« Na bars ar gourennou, nag ive er brezel. » —

— « Petra hoc'h eûz gwelet c'hoaz, lâret, kannader ? »
— « Dre-holl am eûz gwelet skrivet war bep moger
« Ar gir *Fraternité*, — da lâret eo 'dleur,
« Dreist-holl en amzer fall, beza bepred breudeur.

« Gant re Vreiz ar gir-se 'zo ive anvezet,
« En ho c'halonou holl doon meurbet eo skrivet :
« Breizad ha Breizades a zo leun a druez
« 'Vit ann hini a ro 'vit he vro he vuhez.

« Gwelet am eûz duhont kalz a Vreizadezed
« A oa d'ar c'hlanvour paour ken mad hag ann eled,
« Hag a gomze d'ezhan ker brao euz he vro Breiz,
« Euz iliz he barroz, euz Doue, he Vamm geiz !

« Ha neuze e serre, hep keuz, he daoulagad,
« O Sonjal en he vro, 'vel ma ra pep Breizad,
« Pa varw pell euz he Vreiz. — En bered he barroz
« Mar na ve douaret, — d'ezhan ar Baradoz ! »

— « O kannader, petra hoc'h eûz ive klewet ? »
— « En pep-lec'h, a bep-tu, tud Breiz o lavaret :
— « E-keit ha ma vezo un Almand en Bro-C'hall,
« A vezo ur Breton, vit kas-kuit ann den-fall ;

« Bretoned a vezo en pep-lec'h, pep amzer,
« 'Vit ober, kalonek, ha dispont, ho dever ;
« Evit harpa ho feiz, ho lezen hag ho bro,
« Ha gouzany evit-hê, mar be rêd, ar Maro ! »

AR VAMM GLANV

Klewet : — Un intanves a oa chomet klanv-braz,
War he gwele : he mab bete kear a redaz,
Buhanna ma c'hallaz, da glask medesined
Ewit hi louzoui hag iac'hâd he c'hlenved.

Na oa ket pinvidik, met n'hen doa ket damant
Ewit he vammig keiz da rei he holl arc'hant.
Ma teuaz gant-han tri, ar re muia brudet,
Hag ar muia gwiek, herve m'hen doa klewet.

Pa digwezjont en ti, a tastonjont, gant mall,
Hag he brec'h, hag he feun, hag hi c'havjont klanv-fall.
— Rêd a vô hi goada ! — a lavaraz unnan.
— Te a zo un azenn, ha na ouzoud foeltr mann ! —

A lavaraz ann eil : — Marw 'vefe kent ann noz,
Mar tenfes takenn voad ; na weles ket penoz
Ez eo skornet he zreid ? — Ro peuc'h d'in-me raktal,
Ann tann 'zo en he fenn ! Lak' da dorn war he zal. —

— Me a lâr rei dour tomm ! — Ha me 'lâr tenna goad
— Na dour tomm, na goada ! Rag gouveit er-vad
'Ve lac'ha ar vroeg paour ober 'vel ma lâret :
Ar c'holera hi deûz, ma c'hredet, mar karet !

A lâraz ann drived. — Penoz ar c'holera ? —
— Ia, n'hoc'h met daou azenn, ha na ouzoc'h netra. —
— Ar vroeg a varvo, sur, mar kemer ho louzou. —
— Ra varvo 'ta, kentoc'h eget heuil' ho komzou ! —

Hag a krient ho zri, hag a skoënt ho zroad,
Hag ho sello a oa ker ruz evel ar goad.
Ha keit-se ar vroeg paour, euz ur c'horf-marw henvel,
Na gomze, na flache ; ez oa 'vont da vervel.

He mab a oa eno o selaou, glac'haret,
Ha d'al louzouerienn hen eûz neuze lâret :
— « Na ran-forz al louzou, gant ma vô ma mamm iac'h :
« Met, en hano Doue, gret prim, pa lâran d'hac'h ! » —

Met n'haljont dont a-benn nepred da em glewet
Diwarbenn al louzou, nag ive ar c'lhenved.
Hag ar mab a lâraz : « — It kuit gant ar gounnar !
« Me 'iac'hao ma mamm, c'hui hi lac'hfe, hep mar ! » —

Ha war gorf ien he vamm neuze a em strinkaz,
Ha d'he zreid, d'he daou-dorn ha d'he zremm a pokaz,
Hag a skuillaz daero euz a gwir garantez,
Hag a teuaz he vamm d'ar iec'hed, d'ar vuhez.

Klewet holl : — Ar vamm-se pehini 'zo klanv-fall,
Gant gouliou spontuz ez eo hor mamm Bro-C'hall :
Hag al louzouerienn 'zo klasket war he-zro,
Mar na garont diwall, hi c'hasfont d'ar maro !

Kenvroiz ker, kredet, ewit torri ankenn
Ha klenvejou ur vamm, ar gwella louzouenn
Eo karout anezhi. — Beomp 'ta unanet
Ewit karout hon bro, hag a vô c'hoaz salvet ! —

AR SOUDARD IAOUANK

TON : *Chetu me digouet ma mignon.*

— « Soudard iaouank, lavar d'in-me,
« Ker kalounek pelec'h ez-te ? »

— « Da em ganna, duhont, pell, pell,
« 'Wit Doue ha 'wit Breiz-Izell. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

« — Soudard iaouank, lavar d'in-me,
« Ker kalounek pelec'h ez-te ? »

— « Da em ganna ewit ar gwir
« Hag ar bopl, gant ma c'hleze dir.

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna 'wit ar re 'zo
« Gwasket ha mac'het en ho bro. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna, 'wit na vô ket
« Ann oann gwenn gant ar bleiz lonket. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

« Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna 'wit en he di
« Ma c'hourc'hemenno pep-hini. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank etc.

— « Da em ganna 'wit na vô ket
« Ar mab digant ann tad lemet. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna 'wit gant glac'har
« Na dilezo ar breur he c'hoar. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna 'wit ma tebro
• Pep-hini, en peuc'h, en he vro :
« 'Wit d'ar bugei a c'houl' bara
« Na lâro ann tad : — N'eüz netra ! »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O Soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank, etc

— « Da em ganna 'wit na vô ket
« Ar paour hep he lod war ar bed. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Evit ma vô en tiegez
« Peadra, peuc'h, ha levenez. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna 'wit ar paour kez
« 'Zo er prizon, en dienez. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna ewit ma vô
« Breudeur ann holl dud, en peb-bro. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna 'wit na vô ket
« Tamm douar euz Franz distaget ;
« 'Wit na rinko hon bugale
« Poania ewit paea hon dle. »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

— « Soudard iaouank, etc.

— « Da em ganna 'wit m'hen defo
« Er bed-ma, pep-hini he vro ;
« Ha bars ann env he wir Roue,
« Leûn a garantez, — he Zoue ! »

— « Doue eta ra vinnigo,
« O soudard iaouank, da armo ! »

KENAVO!

Kenavô, Mari, ma dousig ;
Kenavô, me 'ia bremaïg
Duhont, indan a mogero,
Da vervel, o tifenn ma bro.

A bep-tu 'sôn ann trompillou,
A bep-tu 'tenn ar c'hanonou,
Rèd eo monet a galon vad,
Hag hep aoun, 'vel ur gwir Breizad.

Me iel' gant ur galon laouenn,
Er renk kenta, huël ma fenn ;
Me gerzo 'vit difenn ma bro
Hep aoun a-bed euz ar maro !

Kimiad, kimiad 'wit ar bed-ma,
Lec'h na em welfomp ken brema ;
Ni em gavo en env, un de,
Gant holl soudarded vad ar fe.

Ar boulodo a-uz d'am fenn,
En er, a c'huitel o tremenn,
Holl 'ma en tan ar mogero,
A bep-tu 'welan re varo.

Setu, setu dez ann eured !
Mâ goad-me eo gwinn ruz ar pred,
Hag ar c'hlezron hag ar c'hanon,
El lec'h ar biniou, a zôn !

Deus 'ta, deus 'ta, ma c'halonig,
Ma tremenin war da vizig
Ar walenn a briedèles,
Kaeroc'h 'wit hini rouanes !

Kimiad c'hoaz, kimiad 'wit ar bed,
Bez sonj euz da soudard hreped,
Marwet 'wit he vro hag he feiz
Evel peb bugel mad a Vreiz !

HON BREUDEUR ER BREZEL

D'ann abarde 'c'h an da vale
War ann hent, pe bars ann ale,
Ha 'trezeg ar sav-heol troët,
E lâran ebars ma speret :

Duhont eo ! duhont hon breudeur
(Amzer a valloz, a waleur !)
A zo en ur brezel spontuz,
Bemdez en tan hag er goad ruz !

Dilezet 'deûz holl war un dro,
Kerent, mignoned, hag ho bro ;
Kalonek int êt d'ar brezel,
Ewit ho fe ha Breiz-Izel.

'Wit m'halla, en peuc'h ha didrouz,
Er maner, evel en ti-plouz,
Peb-hini bewa euz he boan,
Hag hep ober bemde kôf-moan ;

'Wit ma vô doujet al lezenn ;
'Wit m'halla ober he bedenn
Pep Breizad mad en iliz koz,
Gant holl vugale he barroz ;

'Wit na vô ket ann enebour,
Goude hon foan hag hon labour,
A dastumo ed hon parkou,
Hag iwe frouez hon liorzou ;

'Wit ma vô bara en peb kêr,
D'hon bugale, en peb amzer ;
'Wit na vô ket holl dismantret,
Draillet ha mac'het ha tanet.

Et in hep aoun 'rag ar maro,
Ewit ho zud, ho fe, ho bro,
Hag ewit-he holl pep Breizad
Hep keun a skuillo he holl voad.

Kousket en noz war ann douar,
En skeud ar stered hag al loar,
Bale dre ar glao hag ann erc'h,
Ha c'hoaz debri neubeud warlerc'h ;

Riska bemde bea lac'het,
Hag en un douvez dilezet,
Pe, ar pez a zo gwasoc'h c'hoaz,
Bea mac'hagnet da viskoaz ;

Pe en bro ann enebour fall,
Ober labour un aneval ;
Setu buhez ar paour soudard,
'N un amzer ken kriz ha ken stard !

Pa sonjann en se, ma speret
Gant heuz ha spont a ve skoët,
Hag a laran : « Ann dud er bed
« A zo gwasoc'h 'wit al loened !

« Lec'h em lac'ha hag em gazoud,
« Ober ann drouk hag em nozoud,
« Perag eta n'em garont ket ?
« N'eo ket 'wit-se int bet krouet ?

« Ah ! war ar brezel ma malloz,
« War ar re a glask dez ha noz
« Komer lec'h ann Anko 'n hon touez !
« Evel pa ve re-didalvez ! »

Ha ni, re-iaouiank pe re-goz,
Chomet er gêr, goulomp bennoz
Doue d'hon breudeur, 'wit d'ho brô
Gant ar gonid 'voint prest distro !

WAR-ZAV, BRETONED !

WAR DON : *Ar Roue Gralon.*

Deut è ann amzer : var-zav holl !
Hag ar maro kentoc'h 'wit koll !
War-zav, potred vad Breiz Izel,
War-zav, red eo mont d'ar brezel ! —

En draouien, evel er menez,
Hag er c'hêrio 'vel war ar mèz,
Er c'hoajo hag en aod ar mor,
Selaouet mouez ho mamm Arvor.

A-bep-tu, a dost hag a bell,
Diredet, pa deu d'ho kerwell,
Diredet vel gant ar gounnar,
Da harpa ho mamm 'n he glac'har !

Tud-fall, hanvet Prusianed,
Fell d'hè mac'ha ar Vretoned,
Dewi, gwalla holl, ha laeres
Bete buc'h pe gavr ar paour kèz !

Ah ! kement ar gar Breiz-Izel,
A gar he vroeg hag he vugel,
Hag iwe fe goz he dado,
Gwelloc'h 'wit aour ha 'wit mado ;

Ah ! diredet holl, diredet,
Koz ha iaouank, zoken merc'hed,
Spontuz 'vel bleizdi kounnaret,
Ewit harpa hon mamm garet.

Deut gant ho penvio labour,
'Wit torri penn ann enebour ;
En daou-dorn an dud kalonek,
Pere a gomz ar brezonek,

Peb-tra zo mad : un tranch ur bal,
Ur gontel, ur falz, ur vouc'hal,
Ur fourc'h-houarn, pe ur penn-baz :
Hon zado gant-hè 'c'honeaz.

Deut pep-hini gant he venvek :
En dorn ur Breton, baz-pennek
A zo un arm gwal-dalvouduz ;
Baz en awell ! iudet spontuz.

Bep beure, grêt ho pedenno :
Skoët neuze, torret penno,
Hep keun a-bed, 'vel diaoulienn ;
Ann dud-se n'int ket kristenienn.

Tud dislonket gant ann ifern,
Marwet holl ; un de hoc'h eskern,
Hadet dre-holl en parko Breiz,
A roi 'kerc'h ha gwiniz a-leiz !

Allas ! na eûz ket da lâret,
Rèd eo trec'hi, mar na garet
Gwelet ho pro, ho pro gaer Breiz,
Et gant enebourien ho feiz ;

Ho tier tanet, diskarret,
Ho kezek hag ho saout laeret ;
Rag na lezfont ganec'h netra,
Rèd 'vô d'ec'h mont da glask bara !

Oh ! sonjet mad en kement-se,
Ha lavaret d'in-me neuze,
N'eo ket gwelloc'h kant gwez merwel
'Wit ho fe, ha wit Breiz-Izel ? —

War-zav eta, tud kalonek !
It pep-hini gant he venvek,
Em gannet 'wit ho re. ho pro ;
Mar marwet, kaera da varo ! —

KOMZOU DISTAGET MAD

Potr Breiz-Izel na eo ket, peurvia, ar pezh a lavarer un den distagellet mad; ha koulzgoude e kar ive, evel un all, pa gav he du (occasion) diskouez penoz na eo ket skornet he deod, na re-izel he speret. Ar pezh a deu warlec'h hen diskouezo d'ehoc'h.

Un labourer-douar, un tiek mad euz a barroz Lan...., hec'h ee un de, gwintret en he gar, da foar Gouesnou, evit gwerza daou borc'hel lard pere a oa en ho gourvez astennet dre he gein. Pa oa o vont gant ann hen, a tigwezaz gant-han ur c'hemener, pehini hec'h ee d'he dewez, sammet euz he venviou (ses outils), he nadoz hag he veskenn.

— Sell! sell! — a lavaraz ar c'hemener, pa welaz ann daou borc'hel er c'har, breman pa 'z omp en Republik, mibien Roban na deurveont ken mont war-droad eta, hag ez eo red ho lakaad en karroz, evel gwez all?

— Serr da veg, ha tremen, potr he nadoz! a lavaraz d'ehan al labourer-douar.

Ann daou borc'hel a oe gwerzet mad en foar Gouesnou. Goude bea grêt he bedenn en pep chapell ilioek, — da lavaret eo dre-holl lec'h ma welaz ur boud ilio a uz d'ann nor, — a sonjaz ive, un dro-bennag, mont war-du he gêr. En kread'h ar Bourg-Gwenn (Bourg-Blanc) e tiskennaz euz he gar evit staota, ha pa oa o teurrel en douvez ar sistr hen defoa evet en Gouesnou, a velaz eno, er fank hag er vouillenn, daou den pere a oa henvel a-walc'h euz daou vab da Rohan, evit komz flour. Pa sellaz out ho a dost, ec'h anaveaz Mear he barrez, hag unan he vignoned brasa.

— Petra, c'hui eo a zo aze, otro ar Mear, ha c'hui, otro Per... Hgoz eo d'in bea lâret ho hanoiou. — Deut em c'har, ha me ho kaso bete toul ho tor.

Ia, met penoz sevel er c'har, pa na c'hallent ket em derc'hel war ho divesker? Gant kalz a boan, ha diouvread'h tremenerienn a oe galwet d'ho c'harga er c'har; hag a-raok, etrezeg Lan....!

Pa oant digwezet tost d'ar bourk, ez oa war ann hent ar c'hemenner, o tistrei euz he dewez :

— Tro ! tro, buhan, spazer laou ! a lavaraz d'ehan potr he vooc'h.

— Petra, na t-eûz ket gwerzet eta ? — eme ar c'hemenner, pehini hen defoa anavezet mad ann daou a oa gourveet er c'har.

Un den diwar ar meaz, euz a barrez P..., pa oa o vont da varc'had L..., a digwezaz gant-han unan a gureed he barrez, heuzou en he dreid evel un archer, ha gwintret war ur gazek kaer pehini hen defoa a-nevez brenet : — Oh ! oh ! otro ar c'hure, — a lavaraz d'ezhan, — d'ar brezel eo ez et evel-se, ma 'z hoc'h ken brao war ho loen ? — N'eo ket gwir eta, Iann, am eûz ur gazek kaer ? a lâraz ar c'hure, — o terc'hel da vont a-raok bepred, rag d'ur pred braz ec'h ee da vaner Ker..., hag hen defoa aoun da veza re-divezad. — Ia a-vad, otro ar c'hure, ur gazek kaer oc'h eûz, a dra sur ; met pe hano e d-eûz ive ? — Mizer, Iann. — Mizer !.. Ah ! c'hui a-vad a zo evuruz, otro ar c'hure, da c'hallout mont evel-se war geign Mizer, — ha Mizer a zo atao war hon c'heign-ni, tudou geiz !

Laouig Kergoat a oa tort, ha kemener euz he vicher. Pipi Kerbrad, he amezek tosta, a oa labourer douar, pe turnier douar, evel ma lâre ann tort anezhan, a-weziou, ha born. Na oant ket mignonéd vraz.

Un de, beure mad, o welet Laouig o vont d'he dewez, Pipi a lâraz d'ezhan : — Gwall abred ez hoc'h, hirie, indann ho samm, amezek. — Kent eget ma oa digor ar prennestrou war ho ti ! — a lâraz ann tort.

AR RE A OAR LENN

Ar broio ar muia evuruz eo ar re lec'h ma oar ann holl lenn ha skriva.

Ar re a oar lenn ha skriva a anavez gwelloc'h ho micher. Gant ul levr mad, un oberour (ouvrier) a disk kalz a dreo ; gwelloc'h e labour, muioc'h e c'hone ha nebeutoc'h a em skuiz. Bars ul levr mad, al labourer douar a disk pe arar eo ar gwella, penoz e tle teila he douar, ha petra eo ar gwella hada ebars. Ur mesaër a diskiwe petra a zo mad ewit ann denved, ha petra ewit ann oc'henn hag ar saout.

Ar re a oar lenn ha skriva, na vent ket bourdet (trompés) eaz gant ar re-all. Goûd a reont mad pegement a tleont da baea ewit an taillo; goûd a reont pegement a tleont prena pe gwerza ur pezh douar; goûd a reont penoz tle bea rannet etre bugale ar madou a zigouez d'ezhe a-beurz ho zud; goûd a reont en pe doare e c'hallont lakâd hoc'h arc'hant en tenzaour ar spernediges, pe ar *Caisse d'épargne*, evel ma ve lâret en gallek; gwiziekoc'h int ha pinvidikoc'h, peurvuia, eget ar re na ouzont na lenn na skriva.

Ar re a oar lenn ha skriva a zo evuruz. Ar merdead a ve war-vor, pell ouz he vro, a glew dre ul lizer penoz he vamm, pe he vroeg, pe he vugel, a zo en iec'hed, er gêr, ha kement-se a ro d'ehan plijadur ha kalon. Ar soudard a ve êt d'ar brezel, a zigas ul lizer da dud he vro ewit lâret d'ezho penoz ez eo beo ha iac'h, ha neuze na grenont ken evit-han. Ann hini a ve bet er skol, na ve ket nec'het pa ve en hent, pell ouz he vro. Skriva a ra d'ar gêr, hag e lâr: — « Grêt ann dra-man, pe ann dra-hont; prenet buc'h ann amezet Iann, kement ha kement; gwerzet ann ed-du; laket kalz a gerc'h er bloaz-ma; digaset d'in arc'hant; deut ma bete, rag klanv-braz ez on. » — Hag a ve grêt holl kement-se, evel pa vefe er gêr he-unan.

Ar re a oar lenn ha skriva a disk bea neat, hag a dalc'h ho zi hag ho dillad neat ha kempenn, hag abalamour da se ho d-eûz gwelloc'h iec'hed. N'ho d-eûz ket ezom da vont d'ann hostaleri ewit em diskuiza, rag o lenn ul levr mad bennag a em diskuizont. Ul levr mad a zo d'ezhe brassoc'h plijadur eget ur voutaillad sistr pe gwin koz; pelloc'h e pad al levr, ha na goust ket muioc'h. Ar re a gomer plijadur hoc'h eva a deu da em vezvi, hag a goll ho skiant vad hag ho iec'hed; hag ar re a gomer plijadur o lenn ul levr mad, a disk bepred un dra talvouduz bennag, hag a vir ho skiant-vad hag ho iec'hed.

Ar re a oar lenn ha skriva a dibab gwelloc'h kuzulierien ar baroz (conseillers municipaux), ho mearien, ho c'huzulerien jeneral (conseillers généraux) hag ho deputeed. Mar vije bet dibabet deputeed mad gant holl vroioù Bro-C'hall, na vije ket bet a vrezell, hag ann dud diwar ar meaz n'ho dije ket kollet ho bugale hag hoc'h arc'hant.

Tud diwar ar meaz, disket holl lenn ha skriva, hag a vefet muioc'h gwiek, pinvidikoc'h hag evurusoc'h. Mar d'oc'h re-goz ewit diski, kaset da viana ho pugale d'ar skol, hag a lenfont evidoc'h. Un dra vezuz eo ewit hon bro Breiz-Izel gwelet merc'hed a bemzek vloaz o vale epad ann dez, hag oc'h ober netra; mar gwijent lenn, e lenfent d'ho zud koz, ewit ober d'ezhe plijadur ha diski un draig bennag. Ho potred na labouront ket a-raok daouzek pe drizek vloaz; da c'hortoz ann oad-se, ma 'z afent d'ar skol, ha mar redfent un tammig

nebeutoc'h dre ar parko hag ann hentjo, a vefe gwelloc'h kement-se ewit-hê hag ewit-hoc'h, me oar-vad.

Potred Breiz-Izel, a-benn nebeud a vloaveziou a vefet soudardet; mar na ouzoc'h netra, na vefet bikenn nemet soudardet simpl. It d'ar skol, disket lenn ha skriva, ha neuze e c'halfet dont da vea kaporaled, serjanted, hag hueloc'h, marteze. Muioc'h a c'honfet, ha nebeutoc'h a boan ho pezo. Disket lenn ha skriva, a lâran d'ehoc'h c'hoaz, hag un dez a vefet kuzulereenn munisipal, ha marteze mear en ho parrez: piou a oar? Da vihana, a vefet tado a famill doujet, hag ann holl a c'houlenn digant-heoc'h kuzul. D'ar re a oar lenn a vremen ez eo da rei skouer d'ar re all. D'ann abardae. goude labour ann de, hag ar suliou, er goanv dreist-holl, pa ve holl dud ann ti. hag a weziou vmezeienn, dastumet en dro d'ann tan, lennet d'ezhe, a vouez-huel, *Almanak Breiz-Izel*, hag an trajedienno koz a gaver da brena en Lanhuon hag en Montroulez, evel *Santes Tryphina*, *Ar pevar Mab Emon*, *Santes Genovefa*, ha re-all c'hoaz: kanet iwe ar gwerziou hag ar soniou a wez-all, evel ar re nevez, hag evel-se a kavfet plijadur ha diskadurez, hep poan a-bed.

Na eûz ket a welloc'h embannou (*annonces*), dreist-holl evit ann dud diwar ar meaz, eget a re a ve lakêt en un almanak; ar re-ze a chom epad ar bloaz en ti, indann dorn pep-hini, hag a ve kavet d'ochtu, pa ve ezomm.

Ann dud ho defo c'hoant da lakad embannou en *Almanak Breiz-Izel* evit ar bloaz 1873, a zo pedet da skriva, a-raok ann de kenta a viz Du 1873, d'ann otro GADREAU, *imprimeur*, streat ar Rampe, 55, en Brest.

Un embann a ur bazenn pen-da-benn a gousto pemp skoed (15 fr.)

Un embann a un hanter pazenn, — daou skoed eiz real (8 fr.)

Pedi a reomp ive ar Meariou, pe ann dud all a gavfe faziou (*des erreurs*) en hon Almanak, diwarbenn ar foariou, ar marc'hajou, pe un dra all bennag, da skriva d'imp (M. GADREAU), *Imprimeur*, — rue de la Rampe, 55, — à Brest), hag ar bloaz da zont a refomp welloc'h.

En timbr-post a vezo gallet paea ann embannou.

TAOLEN

	Pajen.
Ur Gir araok.	2
Amzeriou brudet (époques remarquables). — Ann daouzek deiziou. — Goueliou mobil. — Ar Pevar-Amzer. — Mougaden- dennoù (éclipses). — Mareou braz euz ar bloavez 1872. . . .	4
Taolennou ar miziou.	5
Ann niver a dud Breiz. — Marc'hajou ar Finister. — Marc'hajou Aodou ann-Hanter-Noz (Côtes-du-Nord).	11
Foariou ar Finister.	12
Foariou Aodou-ann-Hanter-Noz.	16
Ur Gir war Iez ar Vretoned.	21
Ar Brezel eneb ar Prusianed.	24
Torfejou Potred ar Gommun.	37
Ann Alsace hag al Lorraine.	42
Ann otro Thiers, Pensturier ar Republik.	45
Kambr ann deputeed. — Ann Elektionou. — Rêd eo d'ann holl <i>voti</i>	51
Prezegenn, pe Sarmon Person Plou.	55
Doare ober ann Amann mad.	58
Boed Chatal evit ar goanv.	59
Drouk-kof ar C'hezek.	65
Ali d'ann dud a deu d'ann ti kêr (Mairie) da zimizi.	67
Ar Potr-koz Mizer ha Sant Pêr.	69
Krenn-Lavarou (eu Gallek, <i>Proverbes</i>).	75
Ar Mesaër-Dened a c'honeaz merc'h ar Roue gant ur gir hep-ken	78
Ar Vretoned epad seizi Paris.	80
Ar Vamm glanv.	83
Ar Soudard iaouank.	84
Kenavo!.	87
Hon Breudeur er Brezel.	88
War-zav, Bretoned!.	90
Komzou distaget mad.	92
Ar re a oar lenn.	93

LEVRIOU BREZONEK

A gaver en ti ar Gwerzerien levriou (Libraires)
en hol gêriou Breiz-Izel.

SANTES TRYPHINA HAG AR ROÛE ARZUR, Trajedienn
(mystère) brezonek en daou devez hag 8 act. — En Brezonek
hag en Gallek. 3 fr. 50 c.

BEPRED BREIZAD, Gwerziou brezonek grêt gant F.-M. ANN
HUEL. — En Brezonek hag en Gallek. 2 fr. 50 c.

GWERZIOU BREIZ-IZEL, Gwerziou koz dastumet war ar
meaz. — En Brezonek hag en Gallek. Ul levr braz a 559
pajenn, grêt gant F.-M. ANN HUEL. — Al levr-man a zo bêt
kurunet en Paris, gant ar c'horf gwiziek hanvet *Institut*
a Franz. 7 fr.

BOMBARD KERNE, Gwerziou brezonek, grêt gant ann otro
Prosper PROUX. — Brezonek ha Gallek. — A werzer *pevar*
real. 1 fr.

AR C'HATOLJKON, grêt gant Iann LAGADEC. — Al levr-man,
gwasket (imprimé) a-nevez, gant ann otro AR MEN, *Archivist*
departamant ar Finister, a zo un *Diktionner* brezonek koz,
pehini a zo bet gwasket (imprimé) da genta er gêr a Lan-
dreger, er bloaz 1499. — A werzer. 6 fr.